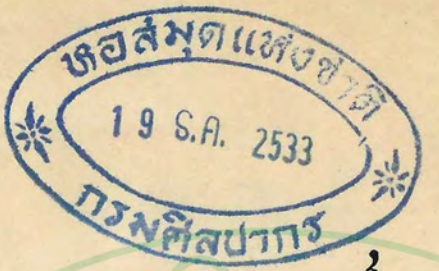
เสื่อนไชเสงอนุสรณ์

340.08
อ231อก

รวมกฎหมายปกครองและธรรมของข้าราชการ

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๕ นครราชสีมา

อนุสรณ์

พระราชทานเพลิงศพ

คุณเลื่อน ไชแสง ท.ช, ท.ม.

อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด

ณ เมรุวัดสะแก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๘ พฤษภาคม ๒๕๑๖

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

เลขห้อง 102

เลขหมู่ 340.08
ค 231 ค

เลขทะเบียน 8491-30116

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

เลื่อน ไขแสง

อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด

ประวัติโดยย่อ

กำเนิด

คุณเลื่อน ไขแสง เกิดเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๔๔๘ ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นบุตรของนายร้อยตำรวจโทสิงห์ทอง และนางอึ่ง ไขแสง มีน้องชายร่วมบิดามารดาหนึ่งคน คือคุณเลี้ยง ไขแสง (ถึงแก่กรรมแล้ว) และมีน้องสาวบุญธรรม ๑ คน คือ คุณละเอียด ไขแสง ซึ่งเป็นบุตรสาวของพี่สาวของนางอึ่ง ไขแสง คุณละเอียด ไขแสง จึงเป็นทั้งลูกเรียงพี่เรียงน้อง และน้องสาวบุญธรรมของคุณเลื่อน ไขแสง คุณเลื่อนมีความรักคุณละเอียดเสมือนน้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน คุณเลื่อน ได้สมรสกับนางศรีสะอาด ชื่นภิรมย์ แต่ไม่มีบุตรด้วยกัน คุณเลื่อนมีบุตร-ธิดากับภรรยาอื่น ๙ คน คือ

๑. นางจินตนา ทรัพย์สุนทรกุล (สมรสกับนายสหาย ทรัพย์สุนทรกุล อัยการจังหวัดผู้ช่วย จังหวัดนครศรีธรรมราช)
๒. นางสาวจิราพันธ์ ไขแสง
๓. นางพุฒิพงษ์ ไขแสง
๔. นางสาวสุรัชนี ไขแสง
๕. นายประวุฒิ ไขแสง
๖. นายฐิติชัย ไขแสง
๗. นางสาวนัยนา ไขแสง
๘. นายประวิทย์ ไขแสง
๙. นางสาววราพร ไขแสง

การศึกษา

คุณเลื่อน ไขแสง เริ่มการศึกษาขั้นต้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ที่โรงเรียนวัดสามัคคี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๖๑ ที่โรงเรียนประจำจังหวัดนครราชสีมา จนจบชั้นมัธยม ปีที่ ๕
พ.ศ. ๒๔๖๖ เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร พระนคร จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๗
พ.ศ. ๒๔๖๘ เข้าเรียนคณะรัฐฐประศาสนศาตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย จนสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรรัฐฐประศาสนศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ในปี น.ศ. ๒๔๗๐

ในระหว่างเป็นนักเรียนคณะรัฐฐประศาสนศาสตร์ คุณเลื่อน ไขแสง ได้ฝึกหัดราชการในกระทรวงมหาดไทย และเมื่อจบการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรรัฐฐประศาสนศาสตร์แล้ว ได้เข้ารับราชการเป็นปลัดอำเภอจัตวา กรมมหาดไทย (กรมการปกครอง) กระทรวงมหาดไทย

การรับราชการ ได้รับตำแหน่งตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๗๑ ปลัดอำเภอจันทึก (สีคิ้ว) จังหวัดนครราชสีมา
พ.ศ. ๒๔๗๗ นายอำเภอกุดเค้า (มัญจาคีรี) จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. ๒๔๗๘ นายอำเภอพยัฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
พ.ศ. ๒๔๘๓ นายอำเภอเมือง นครสวรรค์
พ.ศ. ๒๔๘๖ ปลัดจังหวัด ภูเก็ต
พ.ศ. ๒๔๘๙ ปลัดจังหวัด สุราษฎร์ธานี
พ.ศ. ๒๔๙๐ นายอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ. ๒๔๙๑ นายอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
พ.ศ. ๒๔๙๑ รักษาการในตำแหน่ง ข้าหลวงประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี
พ.ศ. ๒๔๙๒ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี
พ.ศ. ๒๔๙๖ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์
พ.ศ. ๒๔๙๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง
พ.ศ. ๒๕๐๑ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์
พ.ศ. ๒๕๐๙ เกษียณ
พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึงแก่กรรม

อิสริยาภรณ์ ที่ได้รับพระราชทาน

เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก
ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
ตริตาภรณ์ช้างเผือก
ทวิติยาภรณ์มงกุฎไทย
ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก

คำไว้อาลัย

ได้ทราบข่าวการถึงอนิจกรรมของพี่เลื่อน ไชแสง ด้วยความเสียใจยิ่ง เพราะพี่เลื่อนเคยเป็นผู้บังคับบัญชาผมมาถึงสองครั้ง ครั้งแรกเมื่อผมเป็นนายอำเภอบ้านนาสาร พี่เลื่อนเป็นปลัดจังหวัดสุราษฎร์ธานี พี่เลื่อนย้ายไปรับราชการจังหวัดอื่น แล้วย้ายกลับมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีอีกครั้ง ในขณะที่ผมยังเป็นนายอำเภอบ้านนาสาร พี่เลื่อนขอย้ายผมมาเป็นนายอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี เพราะพอใจในผลงานของผม ในทางส่วนตัวมีความสนิทสนมเป็นกันเองทั้งครอบครัว เรื่องเดือดร้อนทุกข์สุขของแต่ละฝ่าย ก็เปิดเผยบอกกล่าวซึ่งกันและกันไม่ปิดบัง เหมือนเป็นพี่น้องร่วมสายโลหิต ระหว่างที่ผมเป็นนายอำเภอบ้านนาสาร ได้ฝากลูกชายไว้กับพี่เลื่อนให้เรียนหนังสือที่โรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี พี่เลื่อนก็ได้อบรมสั่งสอนเป็นอย่างดีเหมือนลูกหลานเอง เมื่อผมย้ายไปดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดนราธิวาส พี่เลื่อนได้กล่าวคำไว้อาลัยในวันเลี้ยงส่งอย่างจับใจว่า การที่ท่านขาดผมไปเหมือนแม่ทัพขาดทหารเอก เมื่อผมออกเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว ปรับทุกข์กับพี่เลื่อนว่าในกรุงเทพยังหาที่ดินสร้างบ้านไม่ได้ พี่เลื่อนก็ยอมขายที่ดินจัดสรร แปลงวังทองหลางซึ่งพี่เลื่อนซื้อไว้ให้แก่ผมในราคาเท่าทุน ทั้ง ๆ ที่ราคาที่ดินสูงขึ้นเป็นเรือนหมื่น เมื่อย้ายจากกันแล้วก็มีการติดต่อกันอยู่เสมอ แม้เมื่อต่างคนต่างออกราชการแล้ว พี่เลื่อนก็เคยไปเยี่ยมผมที่ภูเก็ตหลายครั้ง

ชีวิตของพี่เลื่อนเต็มไปด้วยการต่อสู้ ฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ แต่ก็สามารถผ่านอุปสรรคและมรสุมแห่งชีวิตมาด้วยความราบรื่น พี่เลื่อนเป็นคนใจกว้าง โอบอ้อมอารีย์ต่อเพื่อนฝูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นที่รักใคร่นับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา พี่เลื่อนเคยบอกว่ามีโรคประจำตัว คือโรคเบาหวาน เชื่อว่าโรคนี้มีส่วนทำลายสุขภาพของพี่เลื่อน จนต้องด่วนจากโลกนี้ไปอย่างไม่มีวันกลับ ยังความเสียดายและอาลัยให้แก่บุตร ภรรยา ญาติมิตร เพื่อนฝูงสุดที่จะหาสิ่งใดเปรียบได้

ในระหว่างชีวิตรับราชการของพี่เลื่อน ได้สร้างสรรสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์และคุณงามความดีไว้มากมาย จึงขอให้บุญกุศลและคุณงามความดีที่บำเพ็ญไว้ จงดลบันดาลให้พี่เลื่อนไปสู่สุขคติในสัมปรายภพทุกทิวาราตรีกาล เทอญ.

อ้วน สุระกุล

อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ต

กรมศิลปากร
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร
สถาบันแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ มหาราชสมัย

อาลัย

พี่เลื่อน ไขแสง

เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพพี่เลื่อน ไขแสง อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุวัดสะแก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ในการพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ สหายทรัพย์สุนทรกุล อัยการจังหวัดผู้ช่วย จังหวัดนครศรีธรรมราช หลานชายผมบุตรเขยพี่เลื่อน ได้ปรารภว่าจะพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความดีของพี่เลื่อน ไขแสง ผู้ล่วงลับไปแล้วและกำหนดตัวให้ผมเป็นผู้เขียนคำไว้อาลัยด้วยผู้หนึ่ง ซึ่งผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูง จึงขอขอบคุณไว้ในโอกาสนี้ด้วย

พี่เลื่อน ไขแสง ได้รู้จักกับผมเมื่อครั้งพี่เลื่อนดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดภูเก็ต ผมดำรงตำแหน่งพนักงานดูเงินตรี คลังจังหวัดภูเก็ต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ บ้านพักอยู่ใกล้กัน เรามีความสนิทสนมรักใคร่กันอย่างพี่น้องคลานตามกันมา เราเที่ยวด้วยกัน กินด้วยกัน เห็นหน้าพี่เลื่อนก็ต้องเห็นหน้าผม เห็นหน้าผมก็ต้องเห็นหน้าพี่เลื่อน ขณะนั้นบ้านเมืองอยู่ในระหว่างสงคราม ผมกับพี่เลื่อนได้รับคำสั่งจาก ร.อ. หลวงอังคณานุรักษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดภูเก็ตให้ทำงานสืบสวน สดับตรับฟังเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของกองทหารญี่ปุ่น ซึ่งตั้งอยู่ที่จังหวัดภูเก็ต และมีแผนที่จะยึดจังหวัดภูเก็ต ผมกับพี่เลื่อนก็ได้ปฏิบัติราชการไปด้วยดี ได้ผลต่อทางราชการ ซึ่งในบางคราวผมและพี่เลื่อนก็ต้องทำงาน โดยเสี่ยงชีวิตต่อดาบซามูไรของทหารญี่ปุ่นหลายครั้ง หลังจากนั้นพี่เลื่อนและผมก็ย้ายจากกันไป แต่ก็ยังติดต่อไปมาเยี่ยมเยียนกันอยู่เสมอ

ความตายเป็นของธรรมดา ไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ ความจริงข้อนี้เป็น

ที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว และดูเหมือนจะเป็นความรู้ที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกับสัตว์อื่น แต่ถ้าความตายนั้นมาถึงคนที่เรารัก หรือคนที่เรารู้จักเป็นที่เคารพนับถือกันมาช้านาน ใจของปุถุชนนั้นก็ออกจะไม่ยอมรับความจริงข้อนั้น และจะพยายามผลักดันความจริงนั้นให้ออกไปห่างไกล

ในโลกเราทุกวันนี้ ความผันผวนต่าง ๆ มีมาก และสิ่งล่อใจตลอดจนความปรารถนาแปลกๆใหม่ๆเกิดขึ้นทุกวัน ในอัตราที่มากและรวดเร็ว มนุษย์ทุกวันนี้ต้องเผชิญกับความผันผวนและสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นใหม่อย่างไม่มีสิ้นสุด ในสภาพการณ์เช่นนี้ คนที่ตั้งอยู่ในความดีจึงรักษาความดีไว้ไม่ง่ายนัก ถึงแม้จะเจตนาดี แต่บางทีมีเหตุการณ์ภายนอกมาบังคับให้ปรวนแปรไปจากหลักที่ตนตั้งไว้ แต่เท่าที่ผมและคนทั่ว ๆ ไปทราบ พี่เลื่อน ไขแสง ได้สามารถรักษาความดีของตนไว้ได้ แม้จะพลาดพลั้งไปบ้างก็เป็นส่วนน้อย ซึ่งก็น่าภูมิใจสำหรับผู้ที่เป็นญาติและมิตรของพี่เลื่อน ไขแสง

คนเราที่รู้จักกันนั้น บางคนก็ตาย บางคนก็ไม่ตาย สำหรับคนที่รู้จักบางคนก็ตายเสียแต่ยังเป็นเพราะรู้จักกันก็ไม่เกิดประโยชน์อันใด แต่บางคนที่รู้จักคุ้นเคยกันมาด้วยความดีนั้น ถึงแม้ร่างกายจะสลายไปแล้วก็ตามแต่คน ๆ นั้นก็ยังคงมีชีวิตอยู่สำหรับผู้ที่คุ้นเคย นึกถึงทีไรก็เหมือนได้พบผู้ ที่อยู่ข้างหลังจะทำสิ่งไรลงไปก็รู้ได้ว่าผู้นั้นจะมีความรู้สึกนึกคิดในการนั้น จะชอบหรือไม่ชอบ จะเห็นหรือไม่เห็นด้วย คนเช่นนี้เป็นมิตรที่มีค่า และเป็นที่พึ่งอุปการะของมิตรไปได้ตลอด ถึงแม้ร่างกายจะล่วงลับไปแล้วพี่เลื่อน ไขแสง เป็นคนเช่นนี้สำหรับผมถึงแม้จะรู้ว่าพี่เลื่อน ไขแสง ถึงแก่กรรมไปแล้ว แต่ใจก็ยังบอกอยู่เสมอว่าพี่เลื่อน ไขแสง ยังไม่ตาย

ขอให้กรรมดีที่พี่เลื่อน ไขแสง ประกอบไว้ จงเป็นบารมีบันดาลให้วิญญาณของพี่เลื่อน ไขแสง ไปสู่สุคติในสัมปรายภพโน้นเทอญ.

เธียร นิยม

อำนวยการคลังเขต ๙ สงขลา

กุศลกรรม

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณเลื่อน ไขแสง ทช. ทม. อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ณ เมรุวัดสะแก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ในวันอังคาร ที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๖ คุณสหาย ทรัพย์สุนทรกุล อัยการจังหวัดผู้ช่วย จังหวัดนครศรีธรรมราช ฝ่ายเจ้าภาพ มีความประสงค์จะให้ข้าพเจ้าเขียนบทความสักบทหนึ่ง เพื่อพิมพ์แจกเป็นบรรณาการในงานพระราชทานเพลิงศพ แม้ว่าข้าพเจ้าจะมีเวลาเล็กน้อยในการศึกษาหัวเรื่อง และการเขียน ข้าพเจ้าก็มีความยินดีและเต็มใจที่มีส่วนช่วยเหลือ เรื่องที่ข้าพเจ้าได้เลือกมาเขียนเพื่อพิมพ์แจกในหนังสือดังกล่าว เห็นว่าไม่มีเรื่องใดจะเหมาะสมเท่าหลักธรรมะในพระพุทธศาสนาที่สอนให้คนปฏิบัติทางที่ชอบ ข้าพเจ้าจึงได้เขียนเรื่องนี้ไปตามความรู้และความเข้าใจซึ่งอาจบกพร่องไปก็ได้

เรามักได้ยินคนทั่ว ๆ ไปที่ต้องประสพความทุกข์ยาก บ่นพร่ำอยู่บ่อย ๆ ว่าเพราะมีเวรกรรม จึงได้รับผลตอบสนองอย่างนั้นอย่างนี้ ความจริง คำว่า "กรรม" มิได้มีความหมายและนำไปใช้แต่ทางที่ชั่วแต่อย่างเดียว การกระทำใดกอร์ปด้วยกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต เป็นกุศลกรรม (กรรมดี) ผู้ใดหมั่นประพฤติและปฏิบัติ ผู้นั้นจักได้ผลตอบแทน (ผลกรรม) แต่ในทางดี) ย่อมทำให้เกิดความอิ่มเอิบเป็นที่พอใจของตน ตรงกันข้ามถ้าเป็นคนฝักใฝ่แต่ทางชั่ว ชอบประพฤติทางทุจริตเป็นนิจ อันเรียกว่าประกอบอกุศลกรรม ผลที่ได้รับตอบสนองก็จะเป็นทางโทษเป็นภัย ซึ่งไม่เป็นที่พอใจผลของกรรมที่บุคคลได้กระทำไปทุกครั้ง จะได้ผลตอบแทนเมื่อไหร่ หนักเบาเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับกาลเวลาและตัวกรรม ผู้ประกอบกรรมบางรายอาจได้รับผลและเห็นผลในเวลารวดเร็ว แต่บางครั้งอาจกินเวลาเนิ่นนานไป แต่อย่างไรก็ตามผลกรรมมิได้ปล่อยให้รอดพ้นไปได้ ดังคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ว่า "เรา

เข้าโรงพยาบาลทั้งเข้าทั้งออกก็คิดว่าคงจะไม่เป็นผู้เป็นคนกับเขาแล้ว แม้ที่สุดเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๔๙๔ หลังจากหายป่วยมาแล้วหนึ่งปีเต็ม ข้าพเจ้าไปพบมีกรรมเป็นของตน เราเป็นทายาทของกรรม เราสร้างกรรมใดไว้ เราจักได้รับผลกรรมนั้น" ดังนั้นจึงขอวิงวอนท่านผู้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา และท่านผู้อ่านทั้งหลายว่า ในระยะเวลาที่ท่านมีชีวิตอยู่ ก่อนชีวิตท่านจะแตกดับศูนย์ไปนั้น เรามาร่วมกันประกอบแต่กุศลกรรม (กรรมดี) แล้วละทิ้งอกุศลกรรม (กรรมชั่ว) เสีย ชื่อเสียง เกียรติยศ และอำนาจของท่านที่ทำไว้จักได้ปรากฏให้ชาวโลกเห็นแต่ความดีอยู่ชั่วกาลนาน

ขอให้กุศลกิจในการจัดพิมพ์หนังสือนี้ จงเป็นอนิสงส์ พึงตอบสนองและดลบรรดาลให้วิญญาณของคุณเลื่อน ไขแสง ประสพแต่ความสุขเกษมสำราญสมประสงค์ในสัมปรายภพโดยทุกประการ เทอญ.

พิณ เจริญส่ง

อัยการพิเศษประจำเขต ๘

คำไว้อาลัย

เนื่องจากคุณสหาย ทรัพย์สุนทรกุล ได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่า ในโอกาสประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ คุณเลื่อน ไชแสง อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะเจ้าภาพจะได้จัดทำหนังสืออนุสรณ์ขึ้น เพื่อเป็นบรรณาการแก่ผู้ให้เกียรติมาร่วมงาน หากข้าพเจ้าประสงค์จะแสดงความรู้สึกในชีวิตของคุณเลื่อน ไชแสง ประการใดแล้ว ก็อาจทำได้ในโอกาสนี้

เสมือนฟ้าบรรดาลให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสกล่าวคำตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณจากความรู้สึกอันจริงใจที่ได้ค้างมาน น แม้จะไม่ได้กระทำด้วยทางอื่น เพียงแสดงให้ท่านทั้งหลายเห็นว่า คุณเลื่อน ไชแสง ได้มีพระคุณแก่ข้าพเจ้าอย่างไร ข้าพเจ้าก็พอใจแล้ว

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๖ ข้าพเจ้ารับราชการในตำแหน่งนายอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ข้าพเจ้าป่วยเป็นโรคซึ่งนายแพทย์แห่งโรงพยาบาลศิริราชก็ไม่อาจชี้ขาดลงได้ว่าเป็นโรคอะไร ตลอดเวลาระหว่างวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๔๙๓ ถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๓ ซึ่งเป็นวันที่ญาตินำข้าพเจ้าเข้าและออกโรงพยาบาลศิริราช ข้าพเจ้าไม่มีความรู้สึกตัว พูดไม่ได้ เคลื่อนไหวไม่ได้ เพียงหายใจอยู่อย่างเดียวเท่านั้น เมื่อใกล้วันจะออกจากโรงพยาบาล นายแพทย์ก็ว่าไม่มีอะไร หรือพูดอย่างตรงไปตรงมาก็ว่า ไม่รู้จะรักษาอย่างไร พี่ชายของข้าพเจ้าเล่าให้ฟังภายหลังว่า เมื่อเจตนาของนายแพทย์แสดงออกเช่นนี้ ผู้พยาบาลซึ่งนำข้าพเจ้าไปก็ตัดสินใจนำข้าพเจ้าออก หวังไปตายเอาดาบหน้าหลังจากข้าพเจ้าถูกนำออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว ญาตินำไปรักษาตัวอยู่ในท้องที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้ยาแผนโบราณควบกับแผนปัจจุบัน เพียง ๑๐ วันต่อมาคือในวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๙๓ ข้าพเจ้าจึงเริ่มรู้สึกตัว และเริ่มพูดจา อาการค่อยดีขึ้นเป็นลำดับ และในที่สุดก็หายเป็นปกติ ทุกคนที่พบเห็นข้าพเจ้าในระหว่างป่วย ต่างก็กล่าวกันว่า เห็นเขาหาม

กับนายแพทย์จิตต์ ตู้จินดา แพทย์ของโรงพยาบาลศิริราช แรกเห็นหน้ากัน ท่านก็ถามขึ้นว่า "คุณคือคุณนองใช่ไหม" ข้าพเจ้าตอบว่า "ครับ ผมชื่อนอง ซึ่งเคยมาบ่วยอยู่ในโรงพยาบาลนี้" หมอพูดขึ้นอย่างสงสัยว่า "เอ๊ะ คุณไปรักษาตัวอย่างไรจึงหาย ผมคิดว่าคุณคงไม่หายแล้ว เพราะเมื่อคุณมาโรงพยาบาล ผ้าผ่อนคุณไม่เอาหมดแล้ว"

ที่ข้าพเจ้าเล่ามาอย่างยืดยาวนี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า อาการบ่วยของข้าพเจ้าหนักมาก คงไม่มีโอกาสที่จะเป็นข้าราชการต่อไปอีกได้แล้ว แต่เหตุใดข้าพเจ้าจึงได้กลับมาทำงานและรับราชการอยู่ได้จนถึงเกษียณอายุ ทั้งนี้หาใช่อื่นไกลไม่ คือพระคุณของคุณเลื่อน ไชแสง ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าพเจ้าในขณะนั้นเอง ข้าพเจ้าต้องลาหยุดราชการเพราะบ่วยมาแล้วถึง ๘๔ วัน และยังไม่อาจคาดหมายได้ว่าจะต้องลาอีกกี่วัน จึงจะมาทำงานต่อไปได้

ข้าพเจ้าได้บันทึกไว้ในสมุดไดอารี่ของข้าพเจ้าว่า เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๔๙๓ ข้าพเจ้าได้พบกับคุณเลื่อน ไชแสง ผู้ว่าราชการจังหวัดในรถไฟขณะท่านกลับมาจากไปราชการอำเภอไชยา ส่วนข้าพเจ้าเดินทางมาเพื่อให้หมอสุคนธ์ โสภโณ ฉีดยาให้ที่อำเภอพุนพิน ท่านถามถึงวันลาหยุดราชการมาแล้ว และวันที่จะลาต่อไป ข้าพเจ้าก็เรียนท่านว่า อาจต้องลาเกินกว่า ๔ เดือน หรืออาจต้องลาออกจากราชการเลย เพราะยังทำงานไม่ได้ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดจึงกล่าวว่า คุณเป็นนายอำเภอ หากบ่วยหรือจำเป็นต้องหยุดงานประการใด หากยังคงอยู่ในท้องที่อำเภอของตนแล้ว ก็ถือว่าอยู่ทำงาน ไม่ต้องลาก็ได้" ดังนั้น คำกล่าวของท่านที่กล่าวมานั้น ข้าพเจ้าคิดว่าเหมือนพระมาโปรด ข้าพเจ้าไม่เคยคิดเกเรในเรื่องงาน แต่เมื่อท่านแนะแนวทางให้ ข้าพเจ้าก็จะปฏิบัติตามท่าน ต่อมาวันที่ ๖ เมษายน ๒๔๙๓ ข้าพเจ้าจึงให้ญาตินำมารักษาตัวอยู่ ณ ที่พัก

นายอำเภอบ้านนาสารตลอดมา สรุปว่าข้าพเจ้าป่วยครั้งนั้นได้ลาหยุดราชการเพียง ๘๔ วันเท่านั้น

การไม่ต้องพ้นตำแหน่งหน้าที่ราชการไปเพราะป่วยนานจนเกินกำหนดจึงทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงพระคุณของคุณเลื่อน ไชแสง อยู่จนตราบเท่าทุกวันนี้ จึงในโอกาสอันดีงามนี้ ข้าพเจ้าขอกราบคุณเลื่อน ไชแสง ผู้มีพระคุณแก่ข้าพเจ้าและญาติ และขอตั้งอธิษฐานว่า ผลบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้กระทำมาแต่หนหลัง จงเป็นกำลังหนุนให้คุณเลื่อน ไชแสง อันเป็นที่เคารพนับถือยิ่ง ได้ไปสิงสถิตย์อยู่ในสรวงสวรรค์ชั้นฟ้า ข้าพเจ้าขออาราธนา ขอบูชา และอุทิศส่วนกุศลนั้นให้ส่งท่านจนถึงซึ่งนิพพานโน้นเทอญ.

น. ปานชู

(นายนอง ปานชู)

อดีตปลัดจังหวัดนครศรีธรรมราช

สมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ สถาบันวิทยบริการ

กล่าวถึง ผวก. เลื่อน ไขแสง

๑๑๐๔ ถนนบ่ออ่าง ตำบลคลัง

อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑๘ เมษายน ๒๕๑๖

เรียน คุณสหาย ทรัพย์สุนทรกุล ที่รักและเคารพ

ผมรู้สึกยินดีและเป็นเกียรติอย่างสูง ที่คุณได้ขอร้องให้ผมเขียนข้อความไว้อาลัย เพื่อจะลงในหนังสือชำร่วยในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณเลื่อน ไขแสง ท.ช.ท.ม. ซึ่งกำหนดในวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุวัดสะแก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ในการนี้นั้นคุณได้กรุณาบอกผมว่า คุณนั้นมีศักดิ์เกี่ยวข้องเป็นบุตรเขยของท่านผู้ล่วงลับไป จึงใคร่ที่จะแสดงปฏิการะต่อผู้มีพระคุณอย่างสูงในโอกาสนี้ด้วยคนหนึ่ง จึงใคร่ขอให้บุคคลที่เคยรู้จักกับท่านผู้ล่วงลับได้แสดงความรู้สึกที่เคยเกี่ยวพันกันมา เป็น การแสดงความอาลัยในครั้งสุดท้ายนี้ด้วย

ผมรู้สึกยินดีเป็นทวีคูณ ที่ได้ทราบว่าคุณซึ่งเป็นผู้ที่ผมรักและเคารพมากคนหนึ่งที่แท้ก็คือบุตรเขยของท่าน ผวก. เลื่อน ไขแสง นี้เอง และผมก็จะได้มีโอกาสเทอด-ทูนบุคคลที่ผมมีความเลื่อมใสและชื่นชมมากในครั้งสุดท้ายนี้สักคนหนึ่งด้วยความทวีคูณจึงอยู่ที่ตรงนี้เอง

ผมจำได้ว่า ผมได้มีโอกาสรู้จักท่านนายอำเภอบ่ากพนัง คนที่ชื่อ "เลื่อน ไขแสง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๔๙๒ ในระหว่างที่ผมเที่ยวตระเวรเดินทางไปหาเสียง เพื่อสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ในร้านกาแฟแห่งหนึ่ง ในตลาดอำเภอปาก

พนัง จุดสนใจครั้งแรกที่ทำให้ผมอยากรู้จักท่านก็คือ คำว่า "ไขแสง" อันเป็นพระนามของจ้าวนายเชื้อพระวงค์องค์หนึ่งก่อน แต่ "ไขแสง" ต่อมาเป็นนามสกุลของนายอำเภอปากพนัง และด้วยลายตาที่เป็นกระจกเงาของจิตใจ จึงทำให้ผมเข้าไปรายงานตัวต่อท่านด้วยความเคารพ หลังจากนั้นก็ได้มีการรู้จักสนทนากันด้วยไมตรีจิตมิตรภาพอย่างลึกซึ้ง จากแผ่นโปสเตอร์ผู้แทนซึ่งผมเที่ยวแจกอยู่นั้น ทำให้ท่านได้ทราบว่าผมเคยเรียนวิชาปกครองมาจากโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองด้วยคนหนึ่งท่านก็บอกว่าท่านมีความยินดีที่เราต่างก็มีพื้นฐานทางการเป็นนักปกครองมาด้วยกัน ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพระหว่างผมกับตัวท่าน เพราะต่างพูดเข้าใจกันดี ท่านได้ถามผมว่าคิดอยากจะเป็นผู้แทนฯ ถ้าได้เป็นจริงแล้ว จะจับงานช่วยประชาชนในเรื่องอะไรก่อน ? ผมเรียนตอบท่านว่า ผมถือหลักปฏิบัติตามอาจารย์รัฐศาสตร์ที่ได้สอนเอาไว้ที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองว่า

ถ้าจะสร้างเมือง ต้องสร้างคน ขึ้นก่อน
เพราะคน เป็นผู้สร้างเมือง
สร้างแล้ว ได้ คน อย่างไร
ก็ย่อมได้ เมือง อย่างนั้น
เมื่อได้ คน ดี เมือง ก็ย่อมดีตาม "

คำพูดของผม ที่จำคำสอนของอาจารย์มากล่าว เป็นการจี้จุดสนใจของท่านให้มีในตัวผม ซึ่งภายหลังที่รู้จักกันครั้งแรกในครั้งนั้นแล้ว ก็ได้พบปะกับท่านอีกหลายครั้งในตำแหน่งหน้าที่การงานของท่านที่ได้เลื่อนขึ้นเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่นๆ จากการพบกันทุกครั้ง ท่านก็ยกเอาคำพูดของอาจารย์วิชาปกครองมากล่าวซ้ำกับผม และขอให้ผมปฏิบัติเรื่องการสร้างคนให้ได้ตามคำสอนของอาจารย์ ซึ่งต่อมาผมก็ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรติดๆกันมาถึง ๔ สมัย และด้วยแรงอธิษฐานใจที่จะขอรับโอกาสให้ผมได้มีโอกาส "สร้างคน" หรือ "ทำสวนคน" ในชีวิต

กล่าวถึง ผวก. เลื่อน ไขแสง

๑๑๐๔ ถนนบ่ออ่าง ตำบลคลัง

อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๑๘ เมษายน ๒๕๑๖

เรียน คุณสหาย ทรัพย์สุนทรกุล ที่รักและเคารพ

ผมรู้สึกยินดีและเป็นเกียรติอย่างสูง ที่คุณได้ขอร้องให้ผมเขียนข้อความไว้อาลัย เพื่อจะลงในหนังสือชำร่วยในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณเลื่อน ไขแสง ท.ช.ท.ม. ซึ่งกำหนดในวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุวัดสะแก อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ในการนี้คุณได้กรุณาบอกผมว่า คุณนั้นมีศักดิ์เกี่ยวข้องเป็นบุตรเขยของท่านผู้ล่วงลับไป จึงใคร่ที่จะแสดงปฏิการะต่อผู้มีพระคุณอย่างสูงในโอกาสนี้ด้วยคนหนึ่ง จึงใคร่ขอให้บุคคลที่เคยรู้จักกับท่านผู้ล่วงลับได้แสดงความรู้สึกที่เคยเกี่ยวพันกันมา เป็น การแสดงความอาลัยในครั้งสุดท้ายนี้ด้วย

ผมรู้สึกยินดีเป็นทวีคูณ ที่ได้ทราบว่าคุณซึ่งเป็นผู้ที่ผมรักและเคารพมากคนหนึ่งที่แท้ก็คือบุตรเขยของท่าน ผวก. เลื่อน ไขแสง นั่นเอง และผมก็จะได้มีโอกาสเทอด-ทูนบุคคลที่ผมมีความเลื่อมใสและชื่นชมมากในครั้งสุดท้ายนี้สักคนหนึ่งด้วยความทวีคูณจึงอยู่ที่ตรงนี้เอง

ผมจำได้ว่า ผมได้มีโอกาสรู้จักท่านนายอำเภอบ่ากพนัง คนที่ชื่อ "เลื่อน ไขแสง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๔๙๒ ในระหว่างที่ผมเที่ยวตระเวรเดินทางไปหาเสียงเพื่อสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ในร้านกาแฟแห่งหนึ่ง ในตลาดอำเภอปาก

พนัง จุดสนใจครั้งแรกที่ทำให้ผมอยากรู้จักท่านก็คือ คำว่า "ไขแสง" อันเป็นพระนามของเจ้าวนายเชื้อพระวงค์องค์หนึ่งก่อน แต่ "ไขแสง" ต่อมาเป็นนามสกุลของนายอำเภอปากพนัง และด้วยลายตาที่เป็นกระจกเงาของจิตใจ จึงทำให้ผมเข้าไปรายงานตัวต่อท่านด้วยความเคารพ หลังจากนั้นก็ได้มีการรู้จักสนทนากันด้วยไมตรีจิตมิตรภาพอย่างลึกซึ้ง จากแผ่นโบ้สเตอร์ผู้แทนซึ่งผมเที่ยวแจกอยู่นั้น ทำให้ท่านได้ทราบว่าผมเคยเรียนวิชาปกครองมาจากโรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองด้วยคนหนึ่งท่านก็บอกว่าท่านมีความยินดีที่เราต่างก็มีพื้นฐานทางการเป็นนักปกครองมาด้วยกัน ซึ่งกลายเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพระหว่างผมกับตัวท่าน เพราะต่างพูดเข้าใจกันดี ท่านได้ถามผมว่าคิดอยากจะเป็นผู้แทนฯ ถ้าได้เป็นจริงแล้ว จะจับงานช่วยประชาชนในเรื่องอะไรก่อน? ผมเรียนตอบท่านว่า ผมถือหลักปฏิบัติตามอาจารย์รัฐศาสตร์ที่ได้สอนเอาไว้ที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองว่า

ถ้าจะสร้างเมือง ต้องสร้างคน ขึ้นก่อน
เพราะคน เป็นผู้สร้างเมือง
สร้างแล้ว ได้ คน อย่างไร
ก็ย่อมได้ เมือง อย่างนั้น
เมื่อได้ คน ดี เมือง ก็ย่อมดีตาม "

คำพูดของผม ที่จำคำสอนของอาจารย์มากล่าว เป็นการจี้จุดสนใจของท่านให้มีในตัวผม ซึ่งภายหลังที่รู้จักกันครั้งแรกในครั้งนั้นแล้ว ก็ได้พบปะกับท่านอีกหลายครั้งในตำแหน่งหน้าที่การงานของท่านที่ได้เลื่อนขึ้นเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอื่นๆ จากการพบกันทุกครั้ง ท่านก็ยกเอาคำพูดของอาจารย์วิชาปกครองมากล่าวซ้ำกับผม และขอให้ผมปฏิบัติเรื่องการสร้างคนให้ได้ตามคำสอนของอาจารย์ ซึ่งต่อมาผมก็ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรติดๆกันมาถึง ๔ สมัย และด้วยแรงอธิษฐานใจที่จะขอรับโอกาสให้ผมได้มีโอกาส "สร้างคน" หรือ "ทำสวนคน" ในชีวิต

นี้เถิด ผมก็ได้มีโอกาสเป็นรัฐมนตรีในกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีหน้าที่สร้างคนโดยตรง นับว่าท่าน ได้เป็นคนหนึ่งที่ ให้กำลัง ใจแก่ผมในการทำดีมีประโยชน์ แก่ชาติบ้านเมืองตามอัตภาพ

ในโอกาสที่มีการพระราชทานเพลิงศพของท่านนี้ ผมขอแสดงคารวะอย่างสูงต่อดวงวิญญาณของท่าน แม้จะสิงสถิตย์อยู่ ณทิพยสถานวิมานใด ก็ขอได้โปรดรับทราบถึงความกตัญญูกตเวทีที่ที่ท่านเคยให้กำลังใจในการทำงานของผม และ ผมขออาราธนาอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั่วสากลจักรวาล ขอจงมาดลบรรดาลให้ดวงวิญญาณของท่านประสพแต่ความสันติสุขในสัมปรายภพตลอดกาลนาน

ผมขอให้ถือว่าจดหมายของผมฉบับนี้ เป็นข้อเขียนที่คุณได้ให้เกียรติขอร้องให้ผมช่วยแสดงความรู้ สึกถึงท่านตามที่กราบเรียนมาแต่ต้นนั้นแล้ว/

โดยความเคารพนับถืออย่างสูง

นายน้อม อุปรมัย

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ มหาราชสยาม

รำลึกถึงคุณพี่ที่จากไป

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕ เป็นวันที่น้องต้องสูญเสีย คุณพี่ที่เคารพไปอีกท่านหนึ่ง ดิฉันเป็นบุตรของพี่สาวคุณแม่อึ่ง ไขแสง คุณแม่อึ่ง ไขแสง ท่านไม่มีบุตรหญิง คงมีแต่คุณพี่เลื่อน ไขแสง และคุณพี่เลี้ยง ไขแสง เท่านั้น

ตลอดเวลาที่อยู่ร่วมกันดิฉันจึงเป็นคนต้องอยู่กับคุณแม่อึ่ง ไขแสง ปรนนิบัติท่านเสมือนหนึ่งเงาตามตัว ท่านรักและห่วงดิฉันมาก คุณพี่เลื่อน ไขแสง ท่านจะรับราชการอยู่ ณ ที่ใด คุณแม่และดิฉันจะต้องไปเยี่ยมเยือน และพักอาศัยอยู่ด้วย ณ ที่นั้น เป็นเวลานานๆเป็นแรมเดือน จนในที่สุดคุณแม่อึ่ง ไขแสง ท่านได้จากไปในความดูแลเอาใจใส่ของดิฉันในวินาทีสุดท้ายของท่าน เมื่อคุณแม่ท่านจากไป งานทุกอย่างดิฉันจึงต้องรับหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน เป็นศูนย์กลาง ที่จะรับปรึกษาหารือเรื่องในตระกูลไขแสงตลอดมา คุณพี่เลื่อน ไขแสง เป็นผู้ที่ไว้วางใจดิฉันในฐานะที่เป็นน้อง ทุกข์สุขอย่างไรก็แวะมาหาน้องก่อน แม้ก่อนที่ท่านจะจากไปไม่กี่วัน ท่านก็มาปรารภว่า พี่เห็นจะเย่ในปีนี้กำลังวังชาลดลงมาก พร้อมทั้งโรคภัยไข้เจ็บก็ดูถี่ขึ้น ท่านพูดเป็นลางสังหรณ์กับดิฉันว่า หากพี่ตาย ณ ที่ใดก็ตามจะต้องให้ดิฉันไปนำศพมาไว้นครราชสีมาให้ได้ เพราะท่านเกิดที่นครราชสีมา ถนนไชยณรงค์ บ้านมอญน้อยนั่นเอง และในระหว่างที่นั่งพูดคุยกันนั้น ท่านก็รำพึงรำพันห่วงบุตรธิดา ที่ยังไม่สำเร็จการศึกษาไปพร้อมกันด้วย ดิฉันเองตกใจในคำพูดของคุณพี่ ว่ายังแข็งแรง คุณพี่ยังอยู่ได้อีกนาน พร้อมให้ท่านพักผ่อนเท่าที่ควร

เมื่อท่านได้กลับไปแล้ว ไม่นานนักข่าวการล้มป่วยของคุณพี่ท่านก็มีมา โดยได้ให้คนมาตามดิฉัน และแจ้งให้ทราบว่าคุณพี่ท่านป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลพระพุทธบาท สระบุรี ดิฉันตกใจมาก นึกถึงคำพูดของคุณพี่ท่านทันที จึงรีบไปโรงพยาบาลที่พระพุทธบาท ในเมื่อไปถึง ทราบว่าคุณพี่ท่านได้จากไปเสียแล้ว ดิฉันต้องหลั่งน้ำตา ที่ต้องสูญเสียพี่ชายที่ดิฉันเคารพรัก และเห็นใจไปอีกท่านหนึ่งเป็นคนสุดท้าย

ดิฉันได้ตัดสินใจในเวลากระทันหัน นำศพของคุณพี่มาไว้ที่นครราชสีมา ตามคำพูดของคุณพี่ที่ท่านได้สั่งไว้ ในที่สุดภรรยาของท่าน พร้อมบุตร ธิดา ลูก–หลาน ก็เห็นพร้อมเพรียงกัน จึงตรงกับคำที่ว่า ชีวิตมนุษย์เราไม่แน่นอน การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ย่อมมีทุกรูป ทุกนาม จะต้องประสพกับตนเองไม่วันใดก็วันหนึ่ง

ขออำนาจกุศล ผลบุญทั้งหลายที่คุณพี่ท่านได้ทำประโยชน์ และบำเพ็ญด้วยดีตลอดมา รวมทั้งบุญกุศลที่บุตร ธิดา ภรรยา ญาติมิตร ที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศล พระราชทานเพลิงศพในวันนี้ จงเป็นพลวะปัจจัยตลบันดาล ให้ดวงวิญญาณของคุณพี่ท่านจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

นางละเอียด ไขแสง

ห้างขายยาทิพย์ฟาร์มาซี

นครราชสีมา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

คุณพ่อนักปกครอง

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ กระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งแต่งตั้งให้ข้าพเจ้าไปดำรงตำแหน่งอัยการผู้ช่วยจังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนเดินทางไปรับตำแหน่งดังกล่าวข้าพเจ้ารู้สึกหนักใจมาก เพราะเป็นภาคและจังหวัดที่ข้าพเจ้าไม่รู้จักเลยในชีวิต ไม่เคยรู้จักภูมิประเทศบุคคลและขนบธรรมเนียมประเพณีของภาคอีสานดินแดนซึ่งเคยได้ยินว่าเป็นถิ่นแห้งแล้งเลย แต่เมื่อเกียรติศักดิ์และหน้าที่นำไป ข้าพเจ้าก็ต้องไปทุกหนทุกแห่งที่ได้รับคำสั่ง เมื่อข้าพเจ้าไปถึงจังหวัดกาฬสินธุ์ และได้เข้าไปรายงานตัวต่อผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสมัยนั้นคุณพ่อยังรับราชการเป็นเจ้าเมืองอยู่ คุณพ่อได้กล่าวต้อนรับ ให้ความเป็นกันเองแก่ข้าพเจ้าอย่างยิ่ง และท่านบอกข้าพเจ้าว่าท่านก็เคยรับราชการเป็นปลัดจังหวัดภูเก็ต อันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของข้าพเจ้า หากมีอะไรขัดข้องขอให้ข้าพเจ้าคิดว่าท่านเป็นญาติผู้ใหญ่คนบ้านเดียวกัน ท่านยินดีให้ความช่วยเหลือเสมอ ด้วยคำพูดดังกล่าวของท่านทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกอบอุ่นใจ ความหนักใจที่มีอยู่แต่เดิมก็หายไป และนับแต่นั้นมาข้าพเจ้ามีความสนิทสนมคุ้นเคยกับท่านเป็นพิเศษ ท่านเรียกข้าพเจ้าใช้เสมอจนกระทั่งท่านเกษียณราชการ

ตอนท่านเกษียณทางจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการนำของ ดร. ธวัช มกรพงษ์ ปลัดจังหวัดขณะนั้นได้จัดงานเลี้ยงไว้อาลัยให้แก่ท่านอย่างสมเกียรติ มีข้าราชการพ่อค้า ประชาชน มาร่วมเลี้ยงอย่างมากมายเต็มบริเวณสนามหน้าศาลากลาง ท่านได้กล่าวแสดงความรู้สึกในการที่รับราชการมานานจนเกษียณ มีข้อความประทับใจข้าพเจ้าหลายตอนเท่าที่จำได้ ท่านกล่าวเตือนบรรดาข้าราชการว่า ขอให้ทุกคนหมั่นสร้างความดีความงาม รู้จักในหน้าที่ หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม พยายามก้าวให้

หนาให้คนเราซึ่งจะเป็นหัวหน้าเขาต้องรู้จัก ทำเป็นคนโง่ แล้วจะรู้อะไรดีๆหลายๆ อย่าง ถ้าเราทำเป็นรู้ฉลาดทุกอย่างเราก็จะไม่รู้อะไรใหม่ๆดีๆ ยังมีอีกมากมายที่ท่านได้กรุณาแนะนำสั่งสอนข้าพเจ้าสุดที่จะนำมาลงพิมพ์ได้หมด แม้ข้าพเจ้าจะมีฐานะเป็นเพียงบุตรเขยของท่าน แต่ท่านกล่าวกับเพื่อนสนิทของท่านเสมอว่าท่านรักข้าพเจ้าเหมือนบุตรของท่านเอง พระคุณอันนี้ข้าพเจ้าจะจารึกอยู่ในดวงใจตลอดชีวิต

คุณพ่อป่วยเป็นโรคเบาหวานและโรคหัวใจเคยสลบหมดสติ ซึ่งขณะนั้นข้าพเจ้าย้ายไปเป็นอัยการผู้ช่วยจังหวัดนครศรีธรรมราชแล้ว ข้าพเจ้าทราบข่าวจากอาจารย์พวง มาลัย จึงขึ้นไปกาฬสินธุ์ แล้วนำท่านมารักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือของคุณประวิตย์ พุทธรักษา คุณหมอพจน์ และคุณหมออดิเรก ณ ถลาง เป็นอย่างดีจนท่านค่อยมีอาการดีขึ้น แต่ความทรงจำรู้สึกจะเสื่อมไปจำอะไรไม่ได้เลย และต่อมาคุณพ่อได้มาพักฟื้นที่บ้านพักของข้าพเจ้า คุณแดงภรรยาของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นบุตรสาวของท่านได้ปรนนิบัติ และรักษาท่านด้วยยาสมุนไพร ซึ่งคุณประจวบลูกศิษย์ของคุณพ่อครั้งคุณพ่อเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นผู้จัดหายาสมุนไพรมาให้ คุณพ่อดีวันดีคืน ความทรงจำก็กลับคืน วันหนึ่งข้าพเจ้าพาท่านไปทานไอสครีมที่ร้านหลิ่มฮ่องคุ่ยพบกับ พตอ. แช่ม อินทรสถิตย์ รองผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต ๘ นั่งอยู่ก่อน คุณแช่ม จำคุณพ่อไม่ได้ เพราะได้จากกันตั้งแต่คุณแช่มยังเป็นร้อยโททหารที่จังหวัดนครสวรรค์ตอนนั้นคุณพ่อเป็นนายอำเภอเมืองนครสวรรค์ แต่คุณพ่อจำคุณแช่มได้ ท่านเรียกคุณแช่มดังๆว่า "ไอ้แช่มดือ" ทันใดนั้นคุณแช่มก็จำคุณพ่อได้ และเรียกว่า "พี่เลื่อน" ข้าพเจ้าดีใจมากที่คุณพ่อความจำดีขึ้น เมื่อคุณพ่อแข็งแรงคุณพ่อก็กลับบ้าน แต่เดินทางมาเยี่ยมข้าพเจ้าและคุณแดงเสมอ และมาเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อคุณแดงคลอดลูกเกด (ลูกสาวคนที่สองของข้าพเจ้า) คุณพ่อมาเยี่ยมลูกเก๋หลานตาคนแรก และลูกเกด หลานตาคนที่สอง พร้อมกับนำของขวัญมาให้หลานๆ การมาของคุณพ่อครั้งนี้ท่านสั่งข้าพเจ้าให้เขียนประวัติของท่าน ทำหนังสือ

ให้เวลาท่านถึงแก่กรรม และให้นำศพไปทำที่จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่าน ข้าพเจ้าสังหรณ์ใจ ว่าเป็นครั้งสุดท้ายที่เราจะได้พบกัน และเป็นเช่นนั้นจริงๆ ต่อมาราว ๖ เดือนคุณพ่อก็ถึงแก่กรรมด้วยโรคเส้นโลหิตในสมองแตกข้าพเจ้า คุณแม่ใหญ่ ลูกๆ คุณอาเอียด ญาติพี่น้องได้เดินทางไปรับศพคุณพ่อมาบำเพ็ญกุศลที่วัดสะแก อำเภอเมือง นครราชสีมา ข้าพเจ้าก็ได้ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่คุณพ่อสั่งไว้เรียบร้อยทุกประการ

ในวันพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ ข้าพเจ้าได้จัดพิมพ์หนังสือรวมกฎหมายปกครอง และธรรมของข้าราชการแจกในงานศพ เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อคุณพ่อซึ่งข้าพเจ้ารักและเคารพสูงสุดขอให้กุศลกรรมที่คุณพ่อได้ปฏิบัติไว้ขณะยังมีชีวิตอยู่ กุศลกรรมที่ข้าพเจ้าและคุณแดงได้พิมพ์หนังสือแจกในงานศพ และตลอดจนกุศลที่บรรดาญาติ ๆ ได้บำเพ็ญได้โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อที่รักเคารพยิ่ง ประสบสุขในสัมปรายภพทุกประการเทอญ.

สหาย ทรัพย์สุนทรกุล
อัยการจังหวัดผู้ช่วยจังหวัดนครศรีธรรมราช

สุดอาลัยของลูก

สุดอาลัยในดวงจิตคิดถวิล
คราได้ยินยลข่าวกล่าวขานไข
คุณพ่อเลื่อนของลูกสิ้นบุญไป
ลูกพ่อไซร้แซ่ซ้องร้องร่ำวอน

คราพ่ออยู่ได้อุ้มชูเลี้ยงดูลูก
คอยฝังปลูกจิตใจในคำสอน
พ่อจากไปดวงใจให้ร้าวรอน
พ่อให้พรลูกยามามากมาย

พ่อเปรียบเหมือนโพธิ์ทองของลูกแก้ว
สิ้นพ่อแล้วร่มโพธิ์โอ้ใจหาย
จิตกำสรดหมดที่พึ่งจึงไม่วาย
อยู่เดียวดายในโลกกว้างอ้างว้างไกล

พระคุณพ่อแผ่ยิ่งกว่ามหาสมุทร
พระคุณสุดเอ่ยแจ้งแถลงไข
เหมือนดั่งมนต์ดลจิตคิดร่ำไป
พระคุณใครหาเทียบบ่เปรียบปาน

แสนเศร้าโศกวิโยคสุดคุณชีพปลิด
สิ้งศักดิ์สิทธิ์ในธานินทร์ถิ่นไพศาล
อัญเชิญช่วยอำนวยให้ดวงวิญญาน
เกษมสำราญสุคติมิวาย เทอญ.

จากลูกของพ่อ

ประกาศของคณะปฏิวัติ
ฉบับที่ ๒๑๖

โดยที่คณะปฏิวัติมีนโยบายที่จะปรับปรุงระเบียบบริหารราชการของประเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยกำหนดจำนวนกระทรวงและทบวงเสียใหม่ ให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะปฏิวัติ และจัดแบ่งกรมหรือสำนักงานในกระทรวงหรือทบวง ให้ตรงตามลักษณะและความเหมาะสมของงาน และเพื่อประโยชน์ในการประสานงานระหว่างกรมหรือสำนักงาน และจัดระเบียบหน่วยราชการซึ่งปฏิบัติงานอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน โดยรวมไว้ในกรมหรือสำนักงานเดียวกัน อันจะเป็นผลให้การบริหารราชการเป็นไปโดยประหยัดและรวดเร็ว มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด กับขจัดปัญหางานซ้ำและซ้อนกัน หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้ยกเลิก

(๑) พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๖ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๗ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๐๘ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๐๙ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๑๐ (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๑๑ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๑๒ และ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๑๔

(๒) พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๖ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๘ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๑๑ และ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๑๔

บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ให้ใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้แทน

ข้อ ๒ ให้มีกระทรวงและส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกระทรวงดังต่อไปนี้

(๑) สำนักนายกรัฐมนตรี
(๒) กระทรวงกลาโหม
(๓) กระทรวงการคลัง
(๔) กระทรวงการต่างประเทศ
(๕) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
(๖) กระทรวงคมนาคม
(๗) กระทรวงพาณิชย์
(๘) กระทรวงมหาดไทย
(๙) กระทรวงยุติธรรม
(๑๐) กระทรวงศึกษาธิการ
(๑๑) กระทรวงสาธารณสุข
(๑๒) กระทรวงอุตสาหกรรม

หมวด ๑
สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๓ สำนักนายกรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี กิจการเกี่ยวกับการทำงบประมาณแผ่นดินและราชการอื่นตามที่ได้มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักนายกรัฐมนตรี หรือส่วนราชการซึ่งสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือราชการอื่น ๆ ซึ่งมิได้อยู่ภายในอำนาจและหน้าที่ของกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งโดยเฉพาะ

ข้อ ๔ สำนักนายกรัฐมนตรีมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี
(๒) สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

(๓) สำนักงบประมาณ

(๔) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

(๕) สำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ

(๖) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(๗) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

(๘) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

(๙) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

(๑๐) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

(๑๑) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

(๑๒) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

(๑๓) สำนักงานพลังงานแห่งชาติ

(๑๔) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

(๑๕) กรมประชาสัมพันธ์

(๑๖) กรมประมวลข่าวกลาง

(๑๗) กรมวิเทศสหการ

ข้อ ๕ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการและกำกับการศึกษาของรัฐในระดับอุดมศึกษา นอกจากที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ

ให้ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๖ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดทบวง

(๓) จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

(๔) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(๕) มหาวิทยาลัยขอนแก่น

(๖) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(๗) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(๘) มหาวิทยาลัยมหิดล

(๙) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

(๑๐) มหาวิทยาลัยศิลปากร

(๑๑) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

(๑๒) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

หมวด ๒
กระทรวงกลาโหม

ข้อ ๗ กระทรวงกลาโหมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันราชอาณาจักร

ข้อ ๘ การจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหมให้เป็นไปตามกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบแบบแผน

หมวด ๓
กระทรวงการคลัง

ข้อ ๙ กระทรวงการคลังมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการเงินแผ่นดิน ภาษีอากร การรัษฎากร หรือกิจการเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์อันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน นอกจากสาธารณสมบัติของแผ่นดิน กิจการอันกฎหมายบัญญัติให้เป็นการผูกขาดของรัฐ กิจการหารายได้ซึ่งรัฐมีอำนาจดำเนินการได้แต่ผู้เดียวตามกฎหมาย และไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวงกรมอื่น และกิจการซึ่งจะเป็นสัญญาผูกพันต่อเมื่อรัฐบาลได้ให้อำนาจหรือให้สัตยาบัน รวมทั้งการค้ำประกันหนี้ของส่วนราชการ องค์การของ

รัฐ สถาบันการเงิน และรัฐวิสาหกิจ

ข้อ ๑๐ กระทรวงการคลังมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

(๔) กรมธนารักษ์

(๕) กรมบัญชีกลาง

(๖) กรมศุลกากร

(๗) กรมสรรพสามิต

(๘) กรมสรรพากร

หมวด ๔

กระทรวงการต่างประเทศ

ข้อ ๑๑ กระทรวงการต่างประเทศมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการต่างประเทศ

ข้อ ๑๒ กระทรวงการต่างประเทศมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรมการเมือง

(๔) กรมพิธีการทูต

(๕) กรมเศรษฐกิจ

(๖) กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย

(๗) กรมสารนิเทศ

(๘) กรมองค์การระหว่างประเทศ

หมวด ๕
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อ ๑๓ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการเกษตร การชลประทาน การประมง การปศุสัตว์ การป่าไม้ การพัฒนาที่ดิน และการสหกรณ์

ข้อ ๑๔ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี
(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง
(๓) กรมชลประทาน
(๔) กรมตรวจบัญชีสหกรณ์
(๕) กรมประมง
(๖) กรมปศุสัตว์
(๗) กรมป่าไม้
(๘) กรมพัฒนาที่ดิน
(๙) กรมวิชาการเกษตร
(๑๐) กรมส่งเสริมการเกษตร
(๑๑) กรมส่งเสริมสหกรณ์

หมวด ๖
กระทรวงคมนาคม

ข้อ ๑๕ กระทรวงคมนาคมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการคมนาคม การขนส่ง การสื่อสาร และการอุตุนิยมวิทยา

ข้อ ๑๖ กระทรวงคมนาคมมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรมการขนส่งทางบก

(๔) กรมการบินพาณิชย์

(๕) กรมเจ้าท่า

(๖) กรมทางหลวง

(๗) กรมไปรษณีย์โทรเลข

(๘) กรมอุตุนิยมวิทยา

หมวด ๗

กระทรวงพาณิชย์

ข้อ ๑๗ กระทรวงพาณิชย์มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการพาณิชย์ และกิจการทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวเนื่องกับการพาณิชย์รวมตลอดทั้งการซื้อขาย และแลกเปลี่ยนสินค้า การควบคุมและส่งเสริมเกี่ยวกับกิจการค้าและการประกันภัย

ข้อ ๑๘ กระทรวงพาณิชย์มีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรมการค้าต่างประเทศ

(๔) กรมการค้าภายใน

(๕) กรมทะเบียนการค้า

(๖) กรมพาณิชย์สัมพันธ์

(๗) กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

หมวด ๔

กระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๑๙ กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองท้องที่ บำบัดทุกข์บำรุงสุข การพัฒนาชนบทและชุมชนการส่งเสริมการศึกษา และการประกอบอาชีพ การส่งเสริมควบคุม และคุ้มครองการใช้แรงงาน การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน การป้องกันสาธารณภัย การผังเมือง การโยธา และการราชทัณฑ์

ข้อ ๒๐ กระทรวงมหาดไทยมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรมการปกครอง

(๔) กรมการพัฒนาชุมชน

(๕) กรมตำรวจ

(๖) กรมที่ดิน

(๗) กรมประชาสงเคราะห์

(๘) กรมโยธาธิการ

(๙) กรมราชทัณฑ์

(๑๐) กรมแรงงาน

(๑๑) กรมอัยการ

(๑๒) สำนักผังเมือง

(๑๓) สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

หมวด ๙
กระทรวงยุติธรรม

ข้อ ๒๑ กระทรวงยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศาลยุติธรรม แต่ไม่รวมถึงการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี

ข้อ ๒๒ กระทรวงยุติธรรมมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

หมวด ๑๐
กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๒๓ กระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม

ข้อ ๒๔ กระทรวงศึกษาธิการมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรมการฝึกหัดครู

(๔) กรมการศาสนา

(๕) กรมพลศึกษา

(๖) กรมวิชาการ

(๗) กรมศิลปากร

(๘) กรมสามัญศึกษา

(๙) กรมอาชีวศึกษา

(๑๐) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

(๑๑) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

(๑๒) วิทยาลัยวิชาการศึกษา

หมวด ๑๑
กระทรวงสาธารณสุข

ข้อ ๒๕ กระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการแพทย์ การสาธารณสุข การควบคุมอาหารและยา รวมทั้งสิ่งที่อาจเป็นพิษหรือเป็นภัยแก่สุขภาพ และการควบคุมกิจการกาชาด

ข้อ ๒๖ กระทรวงสาธารณสุขมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรมการแพทย์และอนามัย

(๔) กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

(๕) กรมส่งเสริมสาธารณสุข

หมวด ๑๒
กระทรวงอุตสาหกรรม

ข้อ ๒๗ กระทรวงอุตสาหกรรมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ ทรัพยากรธรณี และพลังงานปรมาณู

ข้อ ๒๘ กระทรวงอุตสาหกรรมมีส่วนราชการดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรมทรัพยากรธรณี

(๔) กรมโรงงานอุตสาหกรรม

(๕) กรมวิทยาศาสตร์

(๖) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

(๗) สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ

หมวด ๑๓
ส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง

ข้อ ๒๙ ส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง มีดังต่อไปนี้

(๑) ราชบัณฑิตยสถาน

(๒) สำนักพระราชวัง

(๓) สำนักราชเลขาธิการ

(๔) สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

(๕) สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

ส่วนราชการตามวรรคหนึ่ง มีฐานะเป็นกรม

ข้อ ๓๐ ราชบัณฑิตยสถานมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และให้อยู่ในบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๓๑ สำนักพระราชวังมีอำนาจหน้าที่จัดการพระราชวังตลอด จน การดู แล–รักษาทรัพย์สินและผลประโยชน์ของพระมหากษัตริย์ และให้อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๓๒ สำนักราชเลขาธิการมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการเลขานุการ ใน พระองค์พระมหากษัตริย์ และให้อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๓๓ สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และให้อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๓๔ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภามีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกิจ การ ของ สภานิติบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ และให้อยู่ในบังคับบัญชาของประธานสภานิติบัญญัติ

ข้อ ๓๕ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

จอมพล ถ. กิตติขจร

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ๖ มหาราชสิริ

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๒๑๗

โดยที่ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๖ ว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ให้จัดตั้งทบวงและกรมขึ้นใหม่ รวมกรมสองกรมเป็นกรมเดียว โอนกรมจากกระทรวงหนึ่ง ไปสังกัดอีกกระทรวงหนึ่ง และโอนกองหรือหน่วยงานในกรมหนึ่งไปสังกัดอีกกรมหนึ่ง รวมทั้งได้เปลี่ยนชื่อบางกระทรวงและบางกรม และโดยที่กระทรวง ทบวง กรมมีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ รวมทั้งงบประมาณไว้สำหรับแต่ละกระทรวง ทบวง กรม จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายว่าด้วยการโอนอำนาจหน้าที่ กิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกระทรวง ทบวง กรม เดิมไปเป็นของกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งได้ปรับปรุงใหม่ หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๑ ให้โอนบรรดาข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของส่วนราชการในกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองกลาง กองคลัง กองควบคุมพัสดุ และส่วนสารนิเทศ

(๓) สำนักงานวิชาการและวางแผน

ไปเป็นของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๒ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการ ของส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับส่วนตรวจราชการ ส่วนวางแผนและวิจัย ศูนย์สารนิเทศผลปฏิบัติราชการ และสำนักงานคณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์

(๒) สำนักงานคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติเกี่ยวแก่ภาษีอากร

ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ สำนักนายกรัฐมนตรี หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการสำนักนายกรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

ข้อ ๓ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับส่วนตรวจราชการ ส่วนวางแผนและวิจัย ศูนย์สารนิเทศผลปฏิบัติราชการ และสำนักงานคณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์

(๒) ผู้ตรวจราชการ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

(๓) สำนักงานคณะกรรมการตรวจสอบการปฏิบัติเกี่ยวแก่ภาษีอากร

ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๔ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

ข้อ ๕ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๖ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมวิทยาลัยเอกชน ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี หรือของเจ้าหน้าที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

ข้อ ๗ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมวิทยาลัยเอกชน ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๘ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

ข้อ ๙ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๑๐ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการ ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม สำนักนายกรัฐ

มนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักนายกรัฐมนตรี หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักนายกรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๑ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการขนส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๑๒ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของการพลังงานแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งการพลังงานแห่งชาติเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่การพลังงานแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของสำนักงานพลังงานแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีหรือของนายกรัฐมนตรี หรือเจ้าหน้าที่สำนักงานพลังงานแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๓ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของการพลังงานแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของสำนักงานพลังงานแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๑๔ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมวิเทศสหการ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งกรมวิเทศสหการเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมวิเทศสหการ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

ไปเป็นของกรมวิเทศสหการ สำนักนายกรัฐมนตรี หรือของนายกรัฐมนตรี หรือเจ้าหน้าที่กรมวิเทศสหการ สำนักนายกรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๕ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมวิเทศสหการ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมวิเทศสหการ สำนักนายกรัฐมนตรี

หมวดมหาวิทยาลัยของรัฐ

ข้อ ๑๖ ให้โอน

(๑) บรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในสำนักนายกรัฐมนตรี

(๒) บรรดาอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี หรือของเจ้าหน้าที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในสำนักนายกรัฐมนตรี

ไปเป็นของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หรือสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในหมวดมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือของรัฐมนตรีว่าการหมวดมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือของเจ้าหน้าที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตร

ศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หรือสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๗ ให้โอนบรรดากิจการ หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในสำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลังศิลปากร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หรือสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๘ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย ไปเป็นของรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ และให้ถือว่าบรรดากฎกระทรวงที่ออกตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย เป็นกฎทบวงที่ออกตามกฎหมายดังกล่าว

กระทรวงการคลัง

ข้อ ๑๙ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการคลัง และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการคลัง ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยว

กับกองควบคุมธนาคารและการออมสิน ไปเป็นของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง แล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๐ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการคลัง เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองควบคุมธนาคาร และการออมสิน ไปเป็นของสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อ ๒๑ ให้โอน

(๑) บรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวงเกษตร และสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ และกรมส่งเสริมการเกษตร ในกระทรวงเกษตร

(๒) บรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และของเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ และกรมส่งเสริมการเกษตร ในกระทรวงเกษตร

ไปเป็นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ หรือกรมส่งเสริมการเกษตร ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ หรือกรมส่งเสริมการเกษตร ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๒ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ และกรมส่งเสริมการเกษตร ในกระทรวงเกษตร ไปเป็น

ของสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมป่าไม้ หรือกรมส่งเสริมการเกษตรในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๓ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมชลประทาน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบหรือข้อบังคับ ซึ่งกรมชลประทานเป็นเจ้าหน้าที่และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๔ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมชลประทาน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อ ๒๕ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับ ซึ่งกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือเจ้าหน้าที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๖ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อ ๒๗ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่ง

กรมพัฒนาที่ดินเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๘ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อ ๒๙ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมกสิกรรม และกรมการข้าว กระทรวงเกษตร และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งกรมกสิกรรมและกรมการข้าวเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมกสิกรรมและกรมการข้าว กระทรวงเกษตร ไปเป็นของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือเจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๓๐ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมกสิกรรม และกรมการข้าว กระทรวงเกษตร ไปเป็นของกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ข้อ ๓๑ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของส่วนราชการในกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งส่วนราชการตาม (๑) (๒) หรือ (๓) เป็นเจ้าหน้าที่และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ ในกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานปลัดกระทรวง เฉพาะที่เกี่ยวกับกองทะเบียนสหกรณ์ กองวิชาการและส่งเสริมการสหกรณ์ กองเศรษฐการสหกรณ์ ศูนย์การ

บริหารงานสหกรณ์อเนกประสงค์ โครงการไทย-อิสราเอล งานผู้ตรวจราชการสหกรณ์ ที่ทำการสหกรณ์จังหวัด และที่ทำการสหกรณ์อำเภอ

(๒) กรมสหกรณ์ที่ดิน

(๓) กรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ

ไปเป็นของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หรือของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๓๒ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของส่วนราชการในกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานปลัดกระทรวง เฉพาะที่เกี่ยวกับกองทะเบียนสหกรณ์ กองวิชาการและส่งเสริมการสหกรณ์ กองเศรษฐการสหกรณ์ ศูนย์การบริหารงานสหกรณ์อเนกประสงค์ โครงการไทย-อิสราเอล งานผู้ตรวจราชการสหกรณ์ ที่ทำการสหกรณ์จังหวัด และที่ทำการสหกรณ์อำเภอ

(๒) กรมสหกรณ์ที่ดิน

(๓) กรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ

ไปเป็นของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กระทรวงคมนาคม

ข้อ ๓๓ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมทางหลวง กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งกรมทางหลวงเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมทางหลวง กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็น

ของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม หรือเจ้าหน้าที่กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม แล้วแต่กรณี

ข้อ ๓๔ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมทางหลวง กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม

ข้อ ๓๕ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมอุตุนิยมวิทยา สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งกรมอุตุนิยมวิทยาเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมอุตุนิยมวิทยา สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของกรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม หรือเจ้าหน้าที่กรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม แล้วแต่กรณี

ข้อ ๓๖ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมอุตุนิยมวิทยา สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของกรมอุตุนิยมวิทยา กระทรวงคมนาคม

กระทรวงพาณิชย์

ข้อ ๓๗ ให้โอน

(๑) บรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวงเศรษฐการ และสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการค้าต่างประเทศ กรมการค้าภายใน และกรมทะเบียนการค้า ในกระทรวงเศรษฐการ

(๒) บรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ และเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง

กรมการค้าต่างประเทศ กรมการค้าภายใน และกรมทะเบียนการค้า ในกระทรวงเศรษฐการ

ไปเป็นของกระทรวงพาณิชย์ หรือสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการค้าต่างประเทศ กรมการค้าภายใน หรือกรมทะเบียนการค้า ในกระทรวงพาณิชย์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการค้าต่างประเทศ กรมการค้าภายใน หรือกรมทะเบียนการค้า ในกระทรวงพาณิชย์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๓๘ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการค้าต่างประเทศ กรมการค้าภายใน และกรมทะเบียนการค้า ในกระทรวงเศรษฐการ ไปเป็นของสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการค้าต่างประเทศ กรมการค้าภายใน หรือกรมทะเบียนการค้า ในกระทรวงพาณิชย์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๓๙ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสินค้าขาออก สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสินค้าขาออกเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสินค้าขาออก สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ หรือเจ้าหน้าที่กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๔๐ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสินค้าขาออก สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของกรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

ข้อ ๔๑ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมเศรษฐสัมพันธ์ กระทรวงเศรษฐการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมเศรษฐสัมพันธ์ กระทรวงเศรษฐการไปเป็นของกรมพาณิชย์สัมพันธ์ กระทรวงพาณิชย์ หรือของเจ้าหน้าที่กรมพาณิชย์สัมพันธ์ กระทรวงพาณิชย์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๔๒ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมเศรษฐสัมพันธ์ กระทรวงเศรษฐการ ไปเป็นของกรมพาณิชย์สัมพันธ์ กระทรวงพาณิชย์

ข้อ ๔๓ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมการสนเทศ กระทรวงเศรษฐการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมการสนเทศ กระทรวงเศรษฐการ ไปเป็นของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ หรือของเจ้าหน้าที่กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ หรือของเจ้าหน้าที่กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๔๔ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมการสนเทศ กระทรวงเศรษฐการ ไปเป็นของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

กระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๔๕ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมโยธาเทศบาล กระทรวงมหาดไทย และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมโยธาเทศบาล กระทรวงมหาดไทย ไปเป็นของกรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย หรือของเจ้าหน้าที่กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย แล้วแต่กรณี

ข้อ ๔๖ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมโยธาเทศบาล กระทรวงมหาดไทย ไปเป็นของกรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๔๗ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หรือเจ้าหน้าที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย แล้วแต่กรณี

ข้อ ๔๘ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๔๙ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองวัฒนธรรม ไปเป็นของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ หรือของเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๕๐ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองวัฒนธรรม ไปเป็นของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๕๑ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของส่วนราชการในกระทรวงศึกษาธิการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการในกระทรวงศึกษาธิการ ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานปลัดกระทรวง เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองเผยแพร่การศึกษา

(๒) กรมวิสามัญศึกษา เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองส่งเสริมและวัดผลการศึกษา

(๓) กรมสามัญศึกษา เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนกโสตและทัศนศึกษา ในกองการศึกษาผู้ใหญ่

(๔) กรมอาชีวศึกษา เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนกสอบไล่ และแผนกทะเบียนและประกาศนียบัตร ในสำนักงานเลขานุการกรม และแผนกตรวจสอบและแนะนำ และแผนกอาชีวสงเคราะห์ในกองส่งเสริมอาชีพ

ไปเป็นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ หรือของเจ้าหน้าที่กรมวิชาการ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๕๒ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของส่วนราชการในกระทรวงศึกษาธิการ ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานปลัดกระทรวง เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองเผยแพร่การศึกษา

(๒) กรมวิสามัญศึกษา เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองส่งเสริมและวัดผลการศึกษา

(๓) กรมสามัญศึกษา เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนกโสตและทัศนศึกษาในกองการศึกษาผู้ใหญ่

(๔) กรมอาชีวศึกษา เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนกสอบไล่ และแผนกทะเบียนและประกาศนียบัตร ในสำนักงานเลขานุการกรม และแผนกตรวจสอบและแนะนำ และแผนกอาชีวสงเคราะห์ในกองส่งเสริมอาชีพ

ไปเป็นของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๕๓ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการ ของ กรม วิ สามัญ ศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมวิสามัญศึกษา กระ

ทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับกองโรงเรียนราษฎร์ และกองส่งเสริมและวัดผลการศึกษา ไปเป็นของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ หรือของเจ้าหน้าที่กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๕๔ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับกองโรงเรียนราษฎร์ และกองส่งเสริมและกองวัดผลการศึกษา ไปเป็นของกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๕๕ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ ในกองส่งเสริมอาชีพ นอกจากโรงเรียนสารพัดช่าง และโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ที่กรมอาชีวศึกษาสงวนไว้เพื่อจัดตั้งเป็นโรงเรียนสารพัดช่าง ไปเป็นของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ หรือของเจ้าหน้าที่กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๕๖ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ในกองส่งเสริมอาชีพ นอกจากโรงเรียนสารพัดช่าง และโรงเรียนฝึนฝนอาชีพเคลื่อนที่ที่กรมอาชีวศึกษาสงวนไว้เพื่อจัดตั้งเป็นโรงเรียนสารพัดช่าง ไปเป็นของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๕๗ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวิทยาลัยเอกชน ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ หรือของ

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ หรือเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๕๘ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองโรงเรียนราษฎร์ ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๕๙ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองโรงเรียนราษฎร์ ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๖๐ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนงานวิจัย แผนงานทำแบบทดสอบมาตรฐาน และงานผลิตครูปริญญาวิชาการศึกษาในแผนงานผลิตครู ไปเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๖๑ ให้โอนบรรดากิจการ หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนงานวิจัย แผนงานทำแบบทดสอบมาตรฐานและงานผลิตครูปริญญาวิชาการศึกษาในแผนงานผลิตครู ไปเป็นของวิทยาลัยวิชาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงสาธารณสุข

ข้อ ๖๒ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนกระบาดวิทยา ในกองควบคุมโรคติดต่อ และหน่วย

งานออกแบบและก่อสร้าง ในกองช่างสุขาภิบาล ไปเป็นของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข แล้วแต่กรณี

ข้อ ๖๓ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับแผนกระบาดวิทยา ในกองควบคุมโรคติดต่อ และหน่วยงานออกแบบและก่อสร้างในกองช่างสุขาภิบาล ไปเป็นของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข

ข้อ ๖๔ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองกำจัดมาเลเรีย กองควบคุมโรคเท้าช้าง สถาบันมะเร็งแห่งชาติ และสถาบันโรคผิวหนัง ไปเป็นของกรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หรือของเจ้าหน้าที่กรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข แล้วแต่กรณี

ข้อ ๖๕ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุขเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองกำจัดมาเลเรีย กองควบคุมโรคเท้าช้าง สถาบันมะเร็งแห่งชาติ และสถาบันโรคผิวหนัง ไปเป็นของกรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ข้อ ๖๖ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมการแพทย์ และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมการแพทย์ และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับสำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองโภชนาการ กองสุขศึกษา แผนกระบาดวิทยา ในกองควบคุมโรคติดต่อ และกองช่างสุขาภิบาล นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับหน่วยงานออกแบบและก่อสร้าง กรมอนามัย ไปเป็นของกรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หรือของเจ้าหน้าที่กรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข แล้วแต่กรณี

ข้อ ๖๗ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงิน

งบประมาณของกรมการแพทย์และกรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับสำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองโภชนาการ กองสุขศึกษา แผนกระบาดวิทยา ในกองควบคุมโรคติดต่อและกองช่างสุขาภิบาลนอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับหน่วยงานออกแบบและก่อสร้าง กรมอนามัยไปเป็นของกรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

ข้อ ๖๘ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงสาธารณสุข และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองการพยาบาล กองควบคุมการประกอบโรคศิลป์ กองควบคุมอาหารและยา และกองสถิติพยากรณ์ชีพ ไปเป็นของกรมส่งเสริมสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข หรือของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข แล้วแต่กรณี

ข้อ ๖๙ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับกองการพยาบาล กองควบคุมการประกอบโรคศิลป์ กองควบคุมอาหารและยา และกองสถิติพยากรณ์ชีพ ไปเป็นของกรมส่งเสริมสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

ข้อ ๗๐ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองโภชนาการ กองสุขศึกษา และกองช่างสุขาภิบาล นอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับหน่วยงานออกแบบและก่อสร้าง ไปเป็นของกรมส่งเสริมสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข หรือของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข แล้วแต่กรณี

ข้อ ๗๑ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เฉพาะ

ในส่วนที่เกี่ยวกับสำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองโภชนาการ กองสุขศึกษา และกองช่างสุขาภิบาลนอกจากในส่วนที่เกี่ยวกับหน่วยงานออกแบบและก่อสร้าง ไปเป็นของกรมส่งเสริมสาธารณสุข กระทรวง-สาธารณสุข

กระทรวงอุตสาหกรรม

ข้อ ๗๒ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งกรมทรัพยากรธรณีเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม หรือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม หรือเจ้าหน้าที่กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม แล้วแต่กรณี

ข้อ ๗๓ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม

ข้อ ๗๔ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงอุตสาหกรรม และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงอุตสาหกรรม ดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานทะเบียนเครื่องจักรกลาง

(๒) กองควบคุมโรงงาน นอกจากหน่วยงานอุตสาหกรรมจังหวัด

ไปเป็นของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม หรือของเจ้าหน้าที่กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม แล้วแต่กรณี

ข้อ ๗๕ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง

และเงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงอุตสาหกรรม เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสำนักงานทะเบียนเครื่องจักรกลาง และกองควบคุมโรงงาน นอกจากหน่วยงานอุตสาหกรรมจังหวัด ไปเป็นของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

ข้อ ๗๖ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรม โรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ทั้งนี้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับศูนย์เพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย ไปเป็นของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม หรือของเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม แล้วแต่กรณี

ข้อ ๗๗ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับศูนย์เพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย ไปเป็นของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสากรรม

ข้อ ๗๘ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราช การ ของ สำนัก งาน พลัง งาน ปรมาณูเพื่อสันติ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ในส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบหรือข้อบังคับ ซึ่งสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติเป็นเจ้าหน้าที่ และอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ กระทรวงอุตสาหกรรม หรือเจ้าหน้าที่สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ กระทรวงอุตสาหกรรม แล้วแต่กรณี

ข้อ ๗๙ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานพลังปรมาณูเพื่อสันติ กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ ไปเป็นของสำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ กระทรวงอุตสาหกรรม

ส่วนราชการไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง

ข้อ ๘๐ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการ ของ สำนักงาน คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักนายกรัฐมนตรี และบรรดาอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือของเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน แล้วแต่กรณี

ข้อ ๘๑ ให้โอนบรรดากิจการ ทรัพย์สิน หนี้ ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

รัฐวิสาหกิจ

ข้อ ๘๒ ให้โอนบรรดาอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการ กระทรวง พัฒนาการแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ไปเป็นของนายกรัฐมนตรี

การรักษาการ

ข้อ ๘๓ ให้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ รักษาการตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้

วันใช้บังคับ

ข้อ ๘๔ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

จอมพล ถ. กิตติขจร

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

กรมศิลปากร หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ มหาราชสมัย

ประกาศของคณะปฏิวัติ
ฉบับที่ ๒๑๘

โดยที่คณะปฏิวัติได้พิจารณาเห็นว่า กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลากว่ายี่สิบปีแล้ว บทบัญญัติของกฎหมายบางมาตราไม่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของข้าราชการบางตำแหน่ง และประกอบกับคณะปฏิวัติได้จัดระเบียบกระทรวง ทบวง กรมเสียใหม่ สมควรปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินให้สอดคล้องกับกลไกการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินได้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้นไป

ข้อ ๒ ให้ยกเลิก

(๑) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๙๖ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๙๙ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๔๙๙ และ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๐๓

(๒) พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๖ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๐๗ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๐๘ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๐๙ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๑๐ (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๑๑ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๑๒ และ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๑๔

บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ให้ใช้ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้แทน

ข้อ ๓ ให้จัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ดังนี้

(๑) ระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง

(๒) ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค

(๓) ระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

ข้อ ๔ การแบ่งราชการออกเป็นส่วนต่าง ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ให้กำหนดตำแหน่งและอัตราเงินเดือนโดยคำนึงถึงคุณภาพและปริมาณแห่งราชการนั้น ๆ ไว้ด้วย

การบรรจุและการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่ราชการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย

ส่วนที่ ๑
การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง

ข้อ ๕ ให้จัดระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง ดังนี้

(๑) สำนักนายกรัฐมนตรี

(๒) กระทรวง

(๓) ทบวง ซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง

(๔) กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นกรม ซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง

สำนักนายกรัฐมนตรีมีฐานะเป็นกระทรวง

ส่วนราชการตาม (๑) (๒) (๓) และ (๔) มีฐานะเป็นนิติบุคคล

ข้อ ๖ การจัดตั้งหรือยุบส่วนราชการตามข้อ ๕ ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ

การจัดตั้งทบวงโดยให้สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง ให้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติด้วย

การจัดตั้งกรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรมที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง ให้ระบุการไม่สังกัดไว้ในพระราชบัญญัติด้วย

การแบ่งส่วนราชการภายในสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี ส่วนราชการที่มีฐานะ

เป็นกรม และกรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

หมวด ๑
การจัดระเบียบราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๗ การจัดระเบียบราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

ให้ส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีบรรดาที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยการปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม มีฐานะเป็นกรม

สำนักนายกรัฐมนตรีอาจจัดให้มีส่วนราชการเป็นการภายใน ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อทำหน้าที่จัดทำนโยบายและแผน กำกับ เร่งรัด และติดตามนโยบายและแผนการปฏิบัติราชการตามนโยบายที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติ เพื่อการนี้นายกรัฐมนตรีจะสั่งให้กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรมในสำนักนายกรัฐมนตรีจัดทำก็ได้

ข้อ ๘ สำนักนายกรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

สำนักนายกรัฐมนตรีมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักนายกรัฐมนตรี และจะให้มีรองนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี หรือมีทั้งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีก็ได้

ในกรณีที่มีรองนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี หรือมีทั้งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี การสั่งและการปฏิบัติราชการของรองนายกรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็นไปตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย

ในระหว่างที่คณะรัฐมนตรีต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานไปจนกว่าจะตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ เพราะนายกรัฐมนตรีตายหรือขาดคุณสมบัติ ให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกรัฐมนตรี ถ้าไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้คณะรัฐมนตรี

มอบหมายให้รัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้ามีรองนายกรัฐมนตรีหลายคน ให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้รัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน

อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่นายกรัฐมนตรีจะพึงปฏิบัติ หรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งใด หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งนั้น หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น นายกรัฐมนตรีจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้รองนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรีก็ได้

ข้อ ๙ นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลมีอำนาจดังนี้

(๑) กำกับโดยทั่วไปซึ่งการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อการนี้จะสั่งให้ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และส่วนราชการซึ่งมีหน้าที่ควบคุมราชการส่วนท้องถิ่นชี้แจง แสดงความคิดเห็น ทำรายงานเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการ ในกรณีจำเป็นจะยับยั้งการปฏิบัติราชการใด ๆ ที่ขัดต่อนโยบายหรือมติของคณะรัฐมนตรีก็ได้ และมีอำนาจสั่งสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการของราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่น

(๒) มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีกำกับการบริหารราชการของกระทรวงหนึ่งหรือหลายกระทรวง

(๓) บังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายบริหารทุกตำแหน่งซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรม และส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเป็นกรม

(๔) สั่งให้ข้าราชการซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรมหนึ่ง มาสำรองราชการสำนักนายกรัฐมนตรี โดยจะให้ขาดจากอัตราเงินเดือนทางสังกัดเดิมหรือไม่ก็ได้ ใน

กรณีที่ให้ขาดจากอัตราเงินเดือนทางสังกัดเดิม ให้ได้รับเงินเดือนในสำนักนายกรัฐมนตรีในชั้น อันดับ และขั้นที่ไม่สูงกว่าเดิม

(๕) แต่งตั้งข้าราชการซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรมหนึ่ง ไปดำรงตำแหน่งของอีกกระทรวง ทบวง กรมหนึ่ง โดยให้ได้รับเงินเดือนจากกระทรวง ทบวง กรมเดิม ในกรณีเช่นว่านี้ให้ข้าราชการซึ่งได้รับแต่งตั้งมีฐานะเสมือนเป็นข้าราชการสังกัดกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งตนมาดำรงตำแหน่งนั้นทุกประการ แต่ถ้าเป็นการแต่งตั้งข้าราชการตั้งแต่ตำแหน่งอธิบดีหรือเทียบเท่าขึ้นไป ต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี

(๖) แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานที่ปรึกษา ที่ปรึกษาหรือคณะที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี หรือเป็นคณะกรรมการ เพื่อปฏิบัติราชการใด ๆ และกำหนดอัตราเบี้ยประชุมหรือค่าตอบแทนให้แก่ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้ง

(๗) แต่งตั้งข้าราชการการเมืองให้ปฏิบัติราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี

(๘) ดำเนินการอื่น ๆ ในการปฏิบัติตามนโยบาย

ข้อ ๑๐ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรมแต่มิได้สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือทบวง นายกรัฐมนตรีจะมอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีปฏิบัติราชการแทนก็ได้

ข้อ ๑๑ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี มีเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และให้มีรองเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการ และจะให้มีรองเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ผู้ช่วยเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี และหรือเลขานุการทำเนียบนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการด้วยก็ได้

ให้เลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี รองเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ผู้ช่วยเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี และเลขานุการทำเนียบนายกรัฐมนตรี เป็นข้าราชการการเมือง ให้รองเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีฝ่ายบริหารเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี นอกจากจะมีตำแหน่งข้าราชการดังกล่าวข้างต้น จะให้มีตำแหน่งข้าราชการการเมืองตำแหน่งประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี โฆษกประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี และรองโฆษกประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีด้วยก็ได้

ข้อ ๑๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี มีเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และให้มีรองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหารเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการ และจะให้มีรองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง และหรือผู้ช่วยเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการด้วยก็ได้

ให้เลขาธิการคณะรัฐมนตรี และรองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เป็นข้าราชการการเมือง ให้รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร และผู้ช่วยเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ

ข้อ ๑๓ สำนักงบประมาณ มีผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และให้มีรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการ และจะให้มีผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการด้วยก็ได้

ให้ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เป็นข้าราชการการเมือง ให้รองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ

ข้อ ๑๔ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ มีเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ขึ้นตรงต่อ

นายกรัฐมนตรี และให้มีรองเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และจะให้มีผู้ช่วยเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการด้วยก็ได้

ให้เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นข้าราชการการเมือง และให้รองเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และผู้ช่วยเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ

ข้อ ๑๕ สำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ มีเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และให้มีรองเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการฝ่ายบริหารเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการ และจะให้มีรองเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการฝ่ายการเมือง และหรือผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ เป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการด้วยก็ได้

ให้เลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ และรองเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการฝ่ายการเมือง เป็นข้าราชการการเมือง ให้รองเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการฝ่ายบริหาร และผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ เป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ

ข้อ ๑๖ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และให้มีรองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และหรือผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ เป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการด้วยก็ได้

ข้อ ๑๗ สำนักนายกรัฐมนตรี นอกจากมีนายกรัฐมนตรีรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ให้มีปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งมีหน้า

ที่รับผิดชอบควบคุมราชการประจำในสำนักนายกรัฐมนตรี และกำกับ เร่งรัด ติดตามผลการปฏิบัติราชการของส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรี และเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีรองจากนายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เว้นแต่ราชการและข้าราชการของสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักงบประมาณ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และจะให้มีรองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือผู้ช่วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือมีทั้งรองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ช่วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยสั่งหรือปฏิบัติราชการแทนปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีก็ได้

ข้อ ๑๘ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการประจำทั่วไปของสำนักนายกรัฐมนตรี และราชการที่คณะรัฐมนตรีมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีโดยเฉพาะ มีปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ในกรณีที่มีรองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้ช่วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือมีทั้งรองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีและผู้ช่วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ให้รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือผู้ช่วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรองจากปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ช่วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่ตามที่ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีกำหนด

ในกรณีสำนักนายกรัฐมนตรีมีทบวงอยู่ในสังกัด และปริมาณงานและคุณภาพของราชการในทบวงยังไม่สมควรจัดตั้งสำนักงานปลัดทบวง จะให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่สำนักงานปลัดทบวงด้วยก็ได้

หมวด ๒
การจัดระเบียบราชการในกระทรวง

ข้อ ๑๙ ให้จัดระเบียบราชการของกระทรวง ดังนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดกระทรวง

(๓) กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น เว้นแต่บางกระทรวงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะไม่แยกส่วนราชการตั้งขึ้นเป็นกรมก็ได้

ให้ส่วนราชการตาม (๒) และส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นตาม (๓) มีฐานะเป็นกรม

กระทรวงใดมีความจำเป็นจะต้องมีส่วนราชการเพื่อทำหน้าที่จัดทำนโยบาย และแผน กำกับ เร่งรัด และติดตามนโยบายและแผนการปฏิบัติราชการของกระทรวง จะจัดระเบียบบริหารราชการโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีเพื่อให้มีสำนักนโยบาย และแผนเป็นส่วนราชการภายใน ขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงก็ได้

ข้อ ๒๐ การจัดระเบียบราชการในกระทรวงหนึ่งๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ส่วนการจัดระเบียบราชการในกระทรวงที่เกี่ยวกับการทหาร ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

กระทรวงมีอำนาจและหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

ข้อ ๒๑ ภายใต้บทบัญญัติข้อ ๙ กระทรวงหนึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของกระทรวง และจะให้มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงก็ได้

ในกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเป็นผู้บังคับบัญชาส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรมแต่มิได้สังกัดกระทรวง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงจะมอบหมาย

ให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงปฏิบัติราชการแทนก็ได้

ข้อ ๒๒ กระทรวงหนึ่งนอกจากมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง ให้มีปลัดกระทรวงคนหนึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมราชการประจำในกระทรวงและกำกับ เร่งรัด ติดตามผลการปฏิบัติราชการของส่วนราชการในกระทรวงและเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการในกระทรวงรองจากรัฐมนตรี และจะให้มีรองปลัดกระทรวงหรือผู้ช่วยปลัดกระทรวง หรือมีทั้งรองปลัดกระทรวง และผู้ช่วยปลัดกระทรวงเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการก็ได้

ข้อ ๒๓ สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรีมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทางการเมือง มีเลขานุการรัฐมนตรีซึ่งเป็นข้าราชการการเมืองเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี ขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวง และจะให้มีผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี ซึ่งเป็นข้าราชการการเมืองคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้ช่วยสั่งหรือปฏิบัติราชการแทนเลขานุการรัฐมนตรีก็ได้

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรี หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้ามีผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีหลายคน ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมอบหมายให้ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่มีผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรี ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแต่งตั้งข้าราชการในกระทรวงคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน

ข้อ ๒๔ สำนักงานปลัดกระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการประจำทั่วไปของกระทรวง และราชการที่คณะรัฐมนตรีมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงโดยเฉพาะ มีปลัดกระทรวงเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานปลัดกระทรวง และในกรณีที่มีรองปลัดกระทรวงหรือผู้ช่วยปลัดกระทรวงหรือมีทั้งรองปลัดกระทรวงและผู้ช่วยปลัดกระทรวง ให้รองปลัดกระทรวง

หรือผู้ช่วยปลัดกระทรวงเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานปลัดกระทรวงรองจากปลัดกระทรวง

ให้รองปลัดกระทรวง ผู้ช่วยปลัดกระทรวง และผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในสำนักงานปลัดกระทรวง มีอำนาจหน้าที่ตามที่ปลัดกระทรวงกำหนด

ในกรณีที่กระทรวงมีทบวงอยู่ในสังกัด และปริมาณและคุณภาพของราชการในทบวงยังไม่สมควรจัดตั้งสำนักงานปลัดทบวง จะให้สำนักงานปลัดกระทรวงทำหน้าที่สำนักงานปลัดทบวงด้วยก็ได้

หมวด ๓
การจัดระเบียบราชการในทบวง

ข้อ ๒๕ ราชการส่วนใดซึ่งโดยสภาพและปริมาณของงานไม่เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นกระทรวง จะจัดตั้งเป็นทบวงสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง เพื่อให้มีรัฐมนตรีว่าการทบวงเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของทบวงก็ได้ และให้จัดระเบียบราชการในทบวงดังนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี

(๒) สำนักงานปลัดทบวง

(๓) กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น เว้นแต่บางทบวงซึ่งเห็นว่าไม่มีความจำเป็นจะไม่แยกส่วนราชการดังกล่าวขึ้นเป็นกรมก็ได้

ให้ส่วนราชการตาม (๒) และส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นตาม (๓) มีฐานะเป็นกรม

ในกรณีที่กระทรวงมีทบวงอยู่ในสังกัด และปริมาณและคุณภาพของราชการในทบวงยังไม่สมควรจัดตั้งสำนักงานปลัดทบวง จะให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

หรือสำนักงานปลัดกระทรวงทำหน้าที่สำนักงานปลัดทบวงด้วยก็ได้

ข้อ ๒๖ การจัดระเบียบราชการในทบวงหนึ่งๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

ทบวงมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

ข้อ ๒๗ ภายใต้บทบัญญัติข้อ ๙ ทบวงหนึ่งมีรัฐมนตรีว่าการทบวงคนหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของทบวง และจะให้มีรัฐมนตรีช่วยว่าการทบวงเป็นผู้ช่วยสั่ง หรือปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการทบวงก็ได้

ในกรณีที่เป็นทบวงสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง ให้รัฐมนตรีว่าการทบวงปฏิบัติราชการภายใต้การกำกับของนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแล้วแต่กรณี

ข้อ ๒๘ ทบวงนอกจากมีรัฐมนตรีว่าการทบวง รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวงให้มีปลัดทบวงคนหนึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมราชการประจำในทบวง และกำกับ เร่งรัด ติดตามผลการปฏิบัติราชการของส่วนราชการในทบวง และเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการในทบวงรองจาก รัฐมนตรี และจะให้มีรองปลัดทบวงหรือผู้ช่วยปลัดทบวงหรือมีทั้งรองปลัดทบวงและผู้ช่วยปลัดทบวง เป็นผู้ช่วยสั่งหรือปฏิบัติราชการแทนปลัดทบวงก็ได้

ในกรณีที่ปลัดทบวงจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ หรือคำสั่งใด หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งนั้น หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้นมิได้กล่าวถึงอำนาจของปลัดทบวงไว้ให้ปลัดทบวงมีอำนาจดังเช่นปลัดกระทรวง

ในกรณีที่ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือสำนักงานปลัดกระทรวงทำหน้าที่สำนักงานปลัดทบวง ให้ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือปลัดกระทรวงทำหน้าที่ปลัดทบวง

ข้อ ๒๙ สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรีมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทางการเมือง มีเลขานุการรัฐมนตรีซึ่งเป็นข้าราชการเมืองเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี ขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการทบวง และจะให้มีผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีซึ่งเป็นข้าราชการการเมืองคนหนึ่งหรือหลายคน เป็นผู้ช่วยสั่งหรือปฏิบัติราชการแทนเลขานุการรัฐมนตรีก็ได้ และให้นำความในข้อ ๒๓ วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๓๐ สำนักงานปลัดทบวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการประจำของทบวง และราชการที่คณะรัฐมนตรีมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งในสังกัดทบวงโดยเฉพาะ มีปลัดทบวงเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักปลัดทบวง และในกรณีที่มีรองปลัดทบวงหรือผู้ช่วยปลัดทบวง หรือมีทั้งรองปลัดทบวงและผู้ช่วยปลัดทบวง ให้รองปลัดทบวงหรือผู้ช่วยปลัดทบวงเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานปลัดทบวงรองจากปลัดทบวง

ให้รองปลัดทบวง ผู้ช่วยปลัดทบวง และผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในสำนักงานปลัดทบวง มีอำนาจหน้าที่ตามที่ปลัดทบวงกำหนด

หมวด ๔
การจัดระเบียบราชการในกรม

ข้อ ๑๓ ให้แบ่งส่วนราชการในกรม ซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวงดังนี้

(๑) สำนักงานเลขานุการกรม

(๒) กอง

(๓) แผนก

102 340.08 ม.342.30776
ค 231 ๐๑

กรมใดที่มีความจำเป็นหรือเหตุผลกรณีพิเศษ จะแบ่งส่วนราชการโดยให้มีส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเทียบกองหรือแผนกก็ได้

สำหรับกรมตำรวจ จะแบ่งส่วนราชการเป็นอย่างอื่นให้เหมาะสมกับกิจการของราชการตำรวจก็ได้

ข้อ ๒๓ กรมมีอำนาจหน้าที่ เกี่ยวกับราชการส่วนใดส่วนหนึ่งของกระทรวงหรือทบวง หรือตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการของกรม หรือตามกฎหมายว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของกรมนั้น

กรมมีอธิบดีเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของกรม และจะให้มีรองอธิบดีหรือผู้ช่วยอธิบดี หรือมีทั้งรองอธิบดีและผู้ช่วยอธิบดีเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและช่วยอธิบดีปฏิบัติราชการแทนก็ได้

รองอธิบดี ผู้ช่วยอธิบดี หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นในกรมมีอำนาจหน้าที่ตามที่อธิบดีกำหนด

ข้อ ๓๓ สำนักงานเลขานุการกรมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของกรม และราชการที่มิได้แยกให้เป็นหน้าที่ของกองหรือแผนกใดโดยเฉพาะ มีเลขานุการกรมเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานเลขานุการกรม

ส่วนราชการตามข้อ ๓๑ (๒) และ (๓) ให้มีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้ให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการนั้น ๆ โดยให้มีผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนก หรือหัวหน้าส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่เทียบเท่าผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากอง หรือหัวหน้าแผนก เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ

เมื่อหัวหน้าส่วนราชการตามวรรคสอง ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ให้อธิบดีแต่งตั้งข้าราชการในกรมคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน

ข้อ ๓๔ กระทรวง ทบวง กรมใดมีเหตุพิเศษจะตราพระราชกฤษฎีกา

แบ่งท้องที่ออกเป็นเขตเพื่อให้มีหัวหน้าส่วนราชการประจำเขตแล้วแต่จะเรียกชื่อเพื่อปฏิบัติงานทางวิชาการก็ได้

หัวหน้าส่วนราชการประจำเขตมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้รับนโยบายและคำสั่งจากกระทรวง ทบวง กรม มาปฏิบัติงานทางวิชาการ และเป็นหัวหน้าบังคับบัญชาข้าราชการประจำสำนักงานเขตซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรมนั้น

ความในข้อนี้ไม่กระทบกระเทือนการแบ่งเขต และการปกครองบังคับบัญชาของตำรวจซึ่งให้กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

ข้อ ๓๕ กระทรวง ทบวง หรือกรมใด โดยสภาพและปริมาณของงานสมควรมีผู้ตรวจราชการของกระทรวง ทบวง หรือกรมนั้นก็ให้กระทำได้

ผู้ตรวจราชการของกระทรวง ทบวง หรือกรม มีอำนาจหน้าที่ตรวจและแนะนำการปฏิบัติราชการอันเกี่ยวกับกระทรวง ทบวง หรือกรมนั้นให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับของกระทรวง ทบวง หรือกรม หรือมติของคณะรัฐมนตรี หรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๓๖ ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม จะมีเลขาธิการ ผู้อำนวยการ หรือตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นซึ่งเทียบเท่าอธิบดี เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของส่วนราชการนั้นให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด และจะให้มีรองเลขาธิการ รองผู้อำนวยการ หรือตำแหน่งรองของตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่น หรือผู้ช่วยเลขาธิการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ หรือตำแหน่งผู้ช่วยของตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่น หรือมีทั้งรองเลขาธิการและผู้ช่วยเลขาธิการ หรือทั้งรองผู้อำนวยการและผู้ช่วยผู้อำนวยการและทั้งตำแหน่งรองและตำแหน่งผู้ช่วยของตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่น เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและช่วยปฏิบัติราชการแทนก็ได้

ข้อ ๓๗ ให้นำความในข้อ ๓๑ ข้อ ๓๒ ข้อ ๓๓ ข้อ ๓๔ และข้อ ๓๕ มาใช้บังคับแก่ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรมโดยอนุโลม

หมวด ๔
การรักษาราชการแทน และการปฏิบัติราชการแทน

ข้อ ๓๘ ในกรณีที่มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง การสั่งหรือการปฏิบัติราชการของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง ให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมอบหมาย

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้ามีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงหลายคน ให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้รัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน

อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งใด หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งนั้น หรือมติของรัฐมนตรีในเรื่องนั้น มิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงก็ได้ แต่ถ้าจะมอบให้ปลัดกระทรวง อธิบดี หรือผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ให้ทำเป็นคำสั่งและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ข้อ ๓๙ ให้นำความในข้อ ๓๘ มาใช้บังคับแก่รัฐมนตรีว่าการทบวงโดยอนุโลม

ข้อ ๔๐ ในกรณีที่มีรองปลัดกระทรวงหรือผู้ช่วยปลัดกระทรวง หรือ

มีทั้งรองปลัดกระทรวงและผู้ช่วยปลัดกระทรวง ปลัดกระทรวงจะมอบหมายให้รองปลัดกระทรวงหรือผู้ช่วยปลัดกระทรวงปฏิบัติราชการแทนปลัดกระทรวงก็ได้

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวง หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองปลัดกระทรวงเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้ามีรองปลัดกระทรวงหลายคน ให้นายกรัฐมนตรีสำหรับสำนักนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงแต่งตั้งรองปลัดกระทรวงคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวง หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้นายกรัฐมนตรีสำหรับสำนักนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแต่งตั้งข้าราชการในกระทรวงซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดีหรือเทียบเท่า เป็นผู้รักษาราชการแทน

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวง หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ปลัดกระทรวงจะแต่งตั้งข้าราชการในกระทรวงซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าเป็นผู้รักษาราชการแทนก็ได้

อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่ปลัดกระทรวงจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งใด หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งนั้น หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้น มิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น ปลัดกระทรวงจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้รองปลัดกระทรวงปฏิบัติราชการแทนปลัดกระทรวงก็ได้ แต่ถ้าจะมอบให้อธิบดีในสังกัด หรือผู้ว่าราชการจังหวัดปฏิบัติราชการแทนปลัดกระทรวง ต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี และให้ทำเป็นคำสั่งและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ข้อ ๔๑ ให้นำความในข้อ ๔๐ มาใช้บังคับแก่เลขาธิการทำเนียบ

นายกรัฐมนตรี เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการตรวจและติดตามผลการปฏิบัติราชการ และเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และปลัดทบวงโดยอนุโลม

ข้อ ๔๒ ในกรณีที่กรมใดมีรองอธิบดีหรือผู้ช่วยอธิบดี หรือมีทั้งรองอธิบดีและผู้ช่วยอธิบดี อธิบดีจะมอบหมายให้รองอธิบดีหรือผู้ช่วยอธิบดีปฏิบัติราชการแทนอธิบดีก็ได้

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดี หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองอธิบดีเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้ามีรองอธิบดีหลายคน ให้ปลัดกระทรวงแต่งตั้งรองอธิบดีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดี หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ปลัดกระทรวงแต่งตั้งข้าราชการในกรมซึ่งดำรงตำแหน่งเทียบเท่ารองอธิบดี หรือข้าราชการตั้งแต่ตำแหน่งหัวหน้ากองหรือเทียบเท่าขึ้นไปคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้รักษาราชการแทน แต่ถ้านายกรัฐมนตรีสำหรับสำนักนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเห็นสมควรเพื่อความเหมาะสมแก่การรับผิดชอบการปฏิบัติราชการในกรมนั้น นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงจะแต่งตั้งข้าราชการคนหนึ่งคนใดซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอธิบดีหรือเทียบเท่า เป็นผู้รักษาราชการแทนก็ได้

ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดี หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ อธิบดีจะแต่งตั้งข้าราชการในกรมซึ่งดำรงตำแหน่งเทียบเท่ารองอธิบดี หรือข้าราชการตั้งแต่ตำแหน่งหัวหน้ากองหรือเทียบเท่าขึ้นไป เป็นผู้รักษาราชการแทนก็ได้

อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่อธิบดีจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งใด หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งนั้นหรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้น มิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น อธิบดีจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้รองอธิบดีปฏิบัติราชการแทนอธิบดีก็ได้ แต่

ถ้าจะมอบให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ปฏิบัติราชการแทนอธิบดี ต้องได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี และให้ทำเป็นคำสั่งและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ข้อ ๔๓ ให้นำความในข้อ ๔๒ มาใช้บังคับแก่ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรมด้วยโดยอนุโลม

ข้อ ๔๔ ให้ผู้รักษาราชการแทนตามข้อ ๓๘ ข้อ ๓๙ ข้อ ๔๐ ข้อ ๔๑ และข้อ ๔๒ มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ซึ่งตนแทน

ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งใด หรือผู้รักษาราชการแทนผู้ดำรงตำแหน่งนั้นมอบหมายหรือมอบอำนาจให้ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นปฏิบัติราชการแทน ให้ผู้ปฏิบัติราชการแทนมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ซึ่งมอบหมาย หรือมอบอำนาจ

ในกรณีที่มีกฎหมายอื่นแต่งตั้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งใดเป็นกรรมการหรือให้มีอำนาจหน้าที่อย่างใด ให้ผู้รักษาราชการแทนหรือผู้ปฏิบัติราชการแทนทำหน้าที่กรรมการ หรือมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ดำรงตำแหน่งนั้นในระหว่างที่รักษาราชการแทน หรือปฏิบัติราชการแทนด้วยแล้วแต่กรณี

ข้อ ๔๕ การเป็นผู้รักษาราชการแทนตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ไม่กระทบกระเทือนอำนาจรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ปลัดกระทรวง ปลัดทบวง หรืออธิบดี ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาที่จะแต่งตั้งข้าราชการอื่นเป็นผู้รักษาการแทนตามอำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมาย

ในกรณีที่มีการแต่งตั้งผู้รักษาราชการแทนตามวรรคหนึ่ง ให้ดำรงตำแหน่งรอง หรือผู้ช่วยพ้นจากความเป็นผู้รักษาราชการแทนนับแต่เวลาที่ผู้ได้รับแต่งตั้งตามวรรคหนึ่งเข้ารับหน้าที่

ข้อ ๔๖ ความในหมวดนี้มิให้ใช้บังคับแก่ราชการในกระทรวงที่เกี่ยวกับการทหาร

ส่วนที่ ๒
การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค

ข้อ ๔๗ ให้จัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาคดังนี้

(๑) จังหวัด

(๒) อำเภอ

หมวด ๑
จังหวัด

ข้อ ๔๘ ให้รวมท้องที่หลายๆอำเภอตั้งขึ้นเป็นจังหวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

การตั้ง ยุบ และเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัด ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ

ข้อ ๔๙ ในจังหวัดหนึ่ง ให้มีคณะกรมการจังหวัดเป็นที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดในการบริหารราชการแผ่นดินในจังหวัดนั้น

คณะกรมการจังหวัดประกอบด้วยปลัดจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดซึ่งกระทรวงทบวง กรมต่างๆส่งมาประจำ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานคณะกรมการจังหวัดโดยตำแหน่ง

ในกรณีที่มีรองผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด ให้รองผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด ร่วมเป็นคณะกรมการจังหวัดด้วย

ข้อ ๕๐ ในจังหวัดหนึ่ง ให้มีผู้ว่าราชการจังหวัดคนหนึ่งเป็นผู้รับนโยบายและคำสั่งจากนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาล คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มาปฏิบัติการให้เหมาะสมกับท้องที่และประชาชน

และเป็น หัวหน้าบังคับบัญชาบรรดา ข้าราชการฝ่ายบริหารส่วนภูมิภาคในเขตจังหวัด และรับผิดชอบในราชการจังหวัดและอำเภอ และจะให้มีรองผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือทั้งรองผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดก็ได้

รองผู้ว่าราชการจังหวัด หรือผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายบริหารส่วนภูมิภาคในเขตจังหวัด และรับผิดชอบในราชการรองจากผู้ว่าราชการจังหวัด

ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด สังกัดกระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๕๑ ในจังหวัดหนึ่ง นอกจากจะมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบงานบริหารราชการของจังหวัดดังกล่าวในข้อ ๕๐ ให้มีปลัดจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดซึ่งกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ส่งมาประจำทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือผู้ว่าราชการจังหวัด และมีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการบริหารส่วนภูมิภาคซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรมนั้นในจังหวัดนั้น

ข้อ ๕๒ ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้รองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัด หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ปลัดจังหวัดเป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้ามีรองผู้ว่าราชการจังหวัดผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดจังหวัดหลายคน ให้ปลัดกระทรวงแต่งตั้งรองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดจังหวัดคนใดคนหนึ่ง แล้วแต่กรณี เป็นผู้รักษาราชการแทน ถ้าไม่

มีทั้งผู้ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด และปลัดจังหวัด หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดซึ่งมีอาวุโสตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ เป็นผู้รักษาราชการแทน

ข้อ ๕๓ ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) บริหารราชการตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ

(๒) บริหารราชการตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มอบหมาย หรือตามนายกรัฐมนตรีสั่งการในฐานะหัวหน้ารัฐบาล

(๓) บริหารราชการตามคำแนะนำและคำชี้แจงของผู้ตรวจราชการ ในเมื่อไม่ขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบ ข้อบังคับของกระทรวง ทบวง กรม หรือมติของคณะรัฐมนตรี หรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรี

ข้อ (๔) ควบคุมดูแลการปฏิบัติราชการของข้าราชการซึ่งประจำอยู่ในจังหวัดนั้น และอยู่ในการบังคับบัญชาและรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด ในการนี้ให้มีอำนาจตรวจตราแนะนำชี้แจง หรือสั่งให้ข้าราชการในจังหวัดนั้นปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของกระทรวง ทบวง กรม หรือมติของคณะรัฐมนตรี หรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรี หรือยับยั้งการกระทำใดๆของข้าราชการในจังหวัดที่ขัดต่อกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ของกระทรวงทบวง กรม มติของคณะรัฐมนตรี หรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรีไว้ชั่วคราว แล้วรายงานกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้อง

(๕) ควบคุมดูแลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในจังหวัดตามกฎหมาย

(๖) กำกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานองค์การของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ ในการนี้ให้มีอำนาจทำรายงานหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

การดำเนินงานขององค์การของรัฐบาล หรือรัฐวิสาหกิจต่อรัฐมนตรีเจ้าสังกัดองค์การของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ

(๗) บรรจุ แต่งตั้ง ให้บำเหน็จ และลงโทษข้าราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัดตามกฎหมายและตามที่ปลัดกระทรวงปลัดทบวง หรืออธิบดีมอบหมาย

อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใด ถ้ากฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับนั้น หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้น มิได้กำหนดเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่นจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้รองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ช่วยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดคนใดทำการแทนในนามผู้ว่าราชการจังหวัด ตามระเบียบที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดก็ได้

ข้อ ๕๔ ให้นำความในข้อ ๔๔ และข้อ ๔๕ มาใช้แก่ผู้รักษาราชการแทนและผู้ทำการแทนตามหมวดนี้

ข้อ ๕๕ ให้แบ่งส่วนราชการของจังหวัดดังนี้

(๑) สำนักงานจังหวัด มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของจังหวัดนั้น มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบ

(๒) ส่วนต่างๆ ซึ่งกระทรวง ทบวง กรมได้ตั้งขึ้น มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวง ทบวง กรมนั้นๆ มีหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดนั้นๆ เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชารับผิดชอบ

หมวด ๗
อำเภอ

ข้อ ๕๖ ในจังหวัดหนึ่งๆให้มีหน่วยราชการบริหารรองจากจังหวัด เรียกว่าอำเภอ

การตั้ง ยุบ และเปลี่ยนแปลงเขตอำเภอ ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

ข้อ ๕๗ ในอำเภอหนึ่ง มีนายอำเภอคนหนึ่งเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาบรรดาข้าราชการในอำเภอ และรับผิดชอบงานบริหารราชการของอำเภอ

นายอำเภอสังกัดกระทรวงมหาดไทย

บรรดาอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกรมการอำเภอ หรือนายอำเภอ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้กรมการอำเภอและนายอำเภอมีอยู่ ให้โอนไปเป็นอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอ

ข้อ ๕๘ ในอำเภอหนึ่งนอกจากจะมีนายอำเภอเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาและรับผิดชอบดังกล่าวในข้อ ๕๗ ให้มีปลัดอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอซึ่งกระทรวงทบวง กรมต่างๆส่งมาประจำให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอ และมีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการบริหารส่วนภูมิภาคซึ่งสังกัดกระทรวง ทบวง กรมนั้นในอำเภอนั้น

ข้อ ๕๙ ในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอ หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ และนายอำเภอมิได้แต่งตั้งผู้ใดให้เป็นผู้รักษาราชการแทน ให้หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอผู้มีอาวุโสตามระเบียบแบบแผนเป็นผู้รักษาราชการแทน

ข้อ ๖๐ นายอำเภอมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(๑) บริหารราชการตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ ถ้ากฎหมายใดมิได้บัญญัติว่าการปฏิบัติตามกฎหมายนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ ให้เป็นหน้าที่ของนายอำเภอที่จะต้องรักษาการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นด้วย

(๒) บริหารราชการตามที่คณะรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม มอบหมาย หรือตามที่นายกรัฐมนตรีสั่งการในฐานะหัวหน้ารัฐบาล

(๓) บริหารราชการตามคำแนะนำและคำชี้แจงของผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้มีหน้าที่ตรวจการอื่นซึ่งคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม และผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย ในเมื่อไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับของกระทรวง ทบวง กรม หรือมติของคณะรัฐมนตรี หรือการสั่งการของนายกรัฐมนตรี

(๔) ควบคุมดูแลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในอำเภอตามกฎหมาย

อำนาจในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่นายอำเภอจะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับใด หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องใดถ้ากฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับนั้น หรือมติของคณะรัฐมนตรีในเรื่องนั้น มิได้กำหนดในเรื่องการมอบอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น จะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้หัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอคนใดคนหนึ่งทำการแทนในนามของนายอำเภอก็ได้

ข้อ ๖๑ ให้แบ่งส่วนราชการของอำเภอดังนี้

(๑) สำนักงานอำเภอ มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของอำเภอนั้น ๆ นายอำเภอเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบ

(๒) ส่วนต่าง ๆ ซึ่งกระทรวง ทบวง กรมได้ตั้งขึ้นในอำเภอนั้นมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการของกระทรวง ทบวง กรมนั้น ๆ มีหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอนั้น ๆ เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชารับผิดชอบ

ข้อ ๖๒ ให้นำความในข้อ ๔๔ และข้อ ๔๕ มาใช้แก่ผู้รักษาราชการแทนและผู้ทำการแทนตามหมวดนี้

ข้อ ๖๓ การจัดการปกครองอำเภอ นอกจากที่ได้บัญญัติไว้ในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องที่

ส่วนที่ ๓
การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

ข้อ ๖๔ ท้องถิ่นใดที่เห็นสมควรจัดให้ราษฎรมีส่วนในการปกครองท้องถิ่น ให้จัดระเบียบการปกครองเป็นราชการส่วนท้องถิ่น

ข้อ ๖๕ ให้จัดระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ดังนี้

(๑) องค์การบริหารส่วนจังหวัด

(๒) เทศบาล

(๓) สุขาภิบาล

(๔) องค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อ ๖๖ การจัดระเบียบการปกครอง องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและสุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๖๗ คำว่า "ทบวงการเมือง" ตามกฎหมายอื่นที่มีอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ ให้หมายความถึงกระทรวง ทบวง กรม ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๖๘ พระราชกฤษฎีกา ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีและประกาศของคณะปฏิวัติเกี่ยวกับการจัดระเบียบราชการในสำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรม และส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบกรมหรือมีฐานะเป็นกรม ที่ได้ตราหรือประกาศโดยอาศัยอำนาจกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ ให้คงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ จนกว่าจะได้มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการจัดระเบียบราชการ ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้แทน ทั้งนี้เว้น

แต่การแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยต่างๆ ให้คงเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วย มหาวิทยาลัยนั้นๆ

ข้อ ๖๙ สำหรับกรมที่ได้ตราพระราชกฤษฎีกา หรือประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี หรือประกาศของคณะปฏิวัติแบ่งราชการออกเป็นส่วน ที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับให้คงใช้บังคับได้ต่อไป และให้ผู้อำนวยการส่วนหรือข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งอื่นซึ่งเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาส่วน คงมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายต่อไป ทั้งนี้จนกว่าจะได้มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการแบ่งส่วนราชการตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้แทน

บทรักษาการ

ข้อ ๗๐ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

จอมพล ถ. กิตติขจร
หัวหน้าคณะปฏิวัติ

พระราชบัญญัติ

ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า เมื่อในรัชกาลแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตั้งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ขึ้นเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๔๐ และได้ใช้พระราชบัญญัตินั้นเป็นแบบแผนวิธีปกครองทั่วพระราชอาณาจักร อันอยู่ภายนอกจังหวัดกรุงเทพฯมาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติอื่นๆอันเนื่องด้วยวิธีปกครองราษฎร ซึ่งตั้งขึ้นภายหลังต่อมา ได้ยึดพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่นี้เป็นหลักอีกเป็นอันมาก เพราะฉนั้นพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่นับว่าเป็นพระราชบัญญัติสำคัญในการปกครองพระราชอาณาจักรอย่าง ๑

ตั้งแต่ได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ในพระพุทธศักราช ๒๔๔๐ มา วิธีปกครองพระราชอาณาจักรได้จัดการเปลี่ยนแปลงดำเนินมาโดยลำดับหลายอย่าง ทรงพระราชดำริห์เห็นว่าถึงเวลาอันสมควรที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ให้ตรงกับวิธีการปกครองที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ ของเดิม แห่งใดที่ยังใช้ได้ให้คงไว้ แห่งใดที่เก่าเกินกว่าวิธีปกครองทุกวันนี้ ก็แก้ไขให้ตรงกับเวลา รวบรวมตราเป็นพระราชบัญญัติไว้สืบไปดังนี้

หมวดที่ ๑
ว่าด้วยนามและการใช้พระราชบัญญัติ

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่าพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่วันประกาศแล้ว ให้ใช้ทั่วทุกมณฑลเว้นแต่ในจังหวัดกรุงเทพฯชั้นใน และเมื่อใช้พระราชบัญญัตินี้แล้วให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ เสีย ใช้พระราชบัญญัตินี้แทนสืบไป

(ได้มีประกาศลงวันที่ ๑๘ กันยายน พศ. ๒๔๕๘ ให้ใช้ พ.ร.บ. นี้ในเขตชั้นในกรุงเทพฯ)

มาตรา ๓ บรรดาพระอาชกำหนดกฎหมายแต่ก่อน บทใดข้อความขัดกับพระราชบัญญัตินี้ ให้ยกเลิกกฎหมายบทนั้นตั้งแต่วันที่ได้ใช้พระราชบัญญัตินี้ไป

มาตรา ๔ อำนาจหน้าที่สมุหเทศาภิบาลซึ่งกล่าวต่อไปในพระราชบัญญัตินี้ส่วนในมณฑลกรุงเทพฯให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงนครบาล หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงนครบาล ซึ่งเสนาบดีกระทรวงนครบาล จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มีอำนาจหน้าที่เฉพาะการนั้นๆอีก ประการ ๑ ความที่กล่าวต่อไปในพระราชบัญญัตินี้ แห่งใดมีใจความว่าสมุหเทศาภิบาลจะทำได้ด้วยอนุมัติของเสนาบดี ใจความอันนี้ไม่ต้องให้ใช้ในส่วนมณฑลกรุงเทพฯ เพราะหน้าที่สมุหเทศาภิบาลและเสนาบดีในส่วนมณฑลกรุงเทพฯ รวมอยู่ในตำแหน่งเสนาบดีกระ–ทรวงนครบาล

เมื่อได้ประกาศรวบรวมกระทรวงนครบาลกับกระทรวงมหาดไทยเข้าด้วยกันเป็นกระทรวงเดียวเรียกว่ากระทรวงมหาดไทยแล้ว ได้ตั้งตำแหน่งสมุหพระนครบาลทำหน้าที่ทำนองสมุหเทศาภิบาล ต่อมาตำแหน่งเหล่านี้ได้ล้มเลิกไปโดย พ.ร.บ. ว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๖ อำนาจหน้าที่ตกไปอยู่แก่ข้าหลวงประจำจังหวัด

มาตรา ๕ ให้เสนาบดีผู้บัญชาการปกครองท้องที่มีอำนาจที่จะตั้งกฎ

ข้อบังคับสำหรับจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าและกฎนั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต และประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้วก็ให้ถือว่าเป็นเหมือนส่วน ๑ ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๖ ในการที่จะกำหนดเขตหมู่บ้าน และตำบลทั้งปวงในหัวเมืองใดให้ผู้ว่าราชการเมืองนน เมื่อได้อนุมัติของสมุหเทศาภิบาลแล้ว มีอำนาจที่จะกำหนดได้ และการที่จะกำหนดเขตอำเภอนั้น ก็ให้สมุหเทศาภิบาลมีอำนาจที่จะกำหนดได้ เมื่อได้รับอนุมัติของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยแล้วฉะนั้น ส่วนมณฑลกรุงเทพฯเสนาบดีกระทรวงนครบาลกำหนดได้เด็ดขาด

หมวดที่ ๒
ว่าด้วยวิธีอธิบายศัพท์ที่ใช้ในพระราชบัญญัติ

มาตรา ๗ ศัพท์ว่า "บ้าน" และ "เจ้าบ้าน" ซึ่งกล่าวในพระราชบัญญัตินี้ ให้พึงเข้าใจดังนี้คือ

ข้อ ๑ ศัพท์ว่า "บ้าน" นั้นหมายความว่า เรือนหลังเดียวก็ตาม หลายหลังก็ตาม ซึ่งอยู่ในเขตที่มีเจ้าของเป็นอิสสระส่วน ๑ นับในพระราชบัญญัตินี้ว่าบ้าน ๑ ห้องแถว และแพ หรือเรือชำซึ่งจอดประจำอยู่ที่ใด ถ้ามีเจ้าของหรือผู้เช่าครอบครองเป็นอิสสระต่างหากห้อง ๑ หลัง ๑ ลำ ๑ หรือหมู่ ๑ ในเจ้าของหรือผู้เช่าคน ๑ นั้น ก็นับว่าบ้าน ๑ เหมือนกัน

ข้อ ๒ ศัพท์ "เจ้าบ้าน" นั้นหมายความว่า ผู้ปกครองบ้านซึ่งได้ว่ามาแล้วในข้อก่อน จะครอบครองด้วยเป็นเจ้าของก็ตาม ด้วยเป็นผู้เช่าก็ตาม ด้วยเป็นผู้อาศัยโดยชอบด้วยกฎหมายก็ตาม นับตามพระราชบัญญัตินี้ว่าเป็นเจ้าบ้าน

ข้อ ๓ วัด โรงพยาบาล โรงทหาร โรงเรียน เรือนจำ ที่

ทำการไปรษณีย์ สถานีรถไฟ สถานที่ต่างๆ ของรัฐบาล อยู่ในความปกครองของหัวหน้าในที่นั้นไม่นับเป็นบ้านตามพระราชบัญญัตินี้

หมวดที่ ๓
ว่าด้วยลักษณะปกครองหมู่บ้าน

ตอน ๑
การตั้งหมู่บ้าน

มาตรา ๗ บ้านหลายบ้านอยู่ในท้องที่อันหนึ่ง ซึ่งควรอยู่ในความปกครองอันเดียวกันได้ ให้จัดเป็นหมู่บ้าน ๑ ลักษณะที่กำหนดหมู่บ้านตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือความสะดวกแก่การปกครองเป็นประมาณ คือ

ข้อ ๑ ถ้าเป็นที่มีคนอยู่รวมกันมากถึงจำนวนบ้านน้อย ให้ถือเอาจำนวนคนเป็นสำคัญ ประมาณราว ๒๐๐ คน เป็นหมู่บ้าน ๑

ข้อ ๒ ถ้าเป็นที่ผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน ถึงจำนวนคนจะน้อยถ้าและจำนวนบ้านไม่ต่ำกว่า ๕ บ้านแล้ว จะจัดเป็นหมู่บ้าน ๑ ก็ได้

ตอน ๒
การแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
การออกจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๓)

"มาตรา ๙ ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองสุดแต่นายอำเภอจะเห็นสมควร แต่ต้องไม่น้อยกว่าหมู่บ้านละสองคน

ในหมู่บ้านใดผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรให้มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความ

สงบก็ให้มีได้ไม่เกินจำนวนที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ผู้ใหญ่บ้านจะได้รับเงินเดือน แต่มิใช่จากเงินงบประมาณประเภทเงินเดือน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ จะได้รับเงินตอบแทนตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๓)

"มาตรา ๑๐ ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองบรรดาราษฎร ที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๓)

"มาตรา ๑๑ ให้กรมการอำเภอประชุมราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เลือกราษฎรผู้มีคุณสมบัติที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

(๑) มีสัญชาติไทยและบรรลุนิติภาวะแล้ว

(๒) ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช

(๓) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(๔) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านนั้นมาแล้ว ไม่น้อยกว่าสามเดือน"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๙ มาตรา ๓)

"มาตรา ๑๒ ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นชายเจ้าบ้าน มีสัญชาติไทย

(๒) บรรลุนิติภาวะแล้ว และมีอายุไม่เกินหกสิบปีบริบูรณ์

(๓) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำในหมู่บ้านนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าหกเดือน

(๔) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

(๕) ไม่เป็นภิกษุสามเณร นักพรตหรือนักบวช

(๖) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ หรือวิกลจริตหรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือติดยาเสพติดให้โทษหรือไม่เป็นโรคตามที่รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้กำหนด

(๗) ไม่เป็นข้าราชการประจำ หรือพนักงานเทศบาล หรือครูประชาบาล หรือสารวัตรศึกษา

(๘) ไม่เป็นผู้มีชื่อเสียงในทางทุจริตหรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม

(๙) ไม่เป็นผู้เคยถูกไล่ออก หรือปลดออกฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการเทศบาล หรือครูประชาบาล หรือต้องรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาโทษจำคุกเว้นแต่คดีลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสามปี นับแต่วันถูกไล่ออก ปลดออกหรือพ้นโทษ

(๑๐) มีความรู้หนังสือไทยอ่านออกเขียนได้ เว้นแต่ท้องที่ซึ่งไม่อาจเลือกผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวในข้อนี้ และกระทรวงมหาดไทยอนุญาต"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๙ มาตรา ๓)

"มาตรา ๑๓ การเลือกนั้นให้กรมการอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อยหนึ่งคน

วิธีเลือกจะกระทำโดยลับ หรือโดยเปิดเผยก็ได้

เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วให้กรมการอำเภอรายงานไปยังข้าหลวงประจำจังหวัด เพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่ผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากันให้จับสลาก"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๙ มาตรา ๓)

"มาตรา ๑๔ ผู้ใหญ่บ้าน ต้องจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) ขาดคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒ เว้น แต่เรื่องอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ตาม (๒) ไม่เป็นเหตุต้องออกจากตำแหน่ง

(๒) ตาย

(๓) ได้รับอนุญาตให้ลาออก

(๔) หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ

(๕) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกินสามเดือน

(๖) ต้องรับอาญาจำคุกโดยคำพิพากษาโทษจำคุก เว้นแต่ในความผิดฐานลหุโทษ หรือความผิดอันได้ทำขึ้นโดยประมาท

(๗) ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง

(๘) ข้าหลวงประจำจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติ หรือความสามารถไม่พอกับตำแหน่ง"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๙ มาตรา ๓)

"มาตรา ๑๕ ผู้ใหญ่บ้านและกำนันท้องที่ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกราษฎร ซึ่งมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๖ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๔)

"มาตรา ๑๖ ผู้มีสิทธิจะได้รับคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา ๑๒ ยกเว้นคุณสมบัติการเป็นเจ้าบ้าน"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๕)

"มาตรา ๑๗ เมื่อผู้ใดได้รับคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ให้กำนันรายงานไปยังนายอำเภอ เพื่อออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐาน และให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ตั้งแต่วันที่นายอำเภอออกหนังสือสำคัญ"

(พ.ร.บ ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๖)

"มาตรา ๑๗ ทวิ ในหมู่บ้านใดมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๗)

"มาตรา ๑๘ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี

นอกจากออกจากตำแหน่งตามวาระ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบต้องออกจากตำแหน่ง เพราะขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๑๒ ยกเว้นคุณสมบัติการเป็นเจ้าบ้าน หรือเพราะเหตุเช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๔ (๒)ถึง(๔)

ถ้าตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบว่างลง ให้มีการคัดเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบแทน และให้นำความในมาตรา ๑๕ มาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ผู้ซึ่งได้รับคัดเลือกตามวรรคสามอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๘)

"มาตรา ๑๙ การที่ต้องเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่นั้น อาศัยเหตุ ๒ ประการ คือ

ข้อ ๑ ถ้าลูกบ้านในหมู่ใดทวีขึ้น จะเป็นด้วยผู้คนเกิดก็ตาม หรืออพยพมาแต่ที่อื่นก็ตาม เมื่อกำนันนายตำบลผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นๆปฤกษากันเห็นว่าจำนวนคนในหมู่บ้านใดเกินกว่าความสามารถในผู้ใหญ่บ้านคนเดียว จะดูแลปกครองให้เรียบร้อยได้ ให้กำนันนำความแจ้งต่อกรมการอำเภอ ให้พิเคราะห์ด้วยอีกชั้น ๑ แล้วให้กรมการอำเภอบอกเข้าไปยังผู้ว่าราชการเมือง เมื่อผู้ว่าราชการเมืองเห็นสมควรแล้ว ก็ให้ตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่และเลือกผู้ใหญ่บ้านเพิ่มเติมขึ้นใหม่ได้

"ข้อ ๒ ถ้าผู้ใหญ่บ้านหมู่ใดว่างลง ให้คัดเลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่ภายในกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้ทราบการว่างนั้น การคัดเลือกให้นำความในมาตรา ๑๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๗๒ มาตรา ๔)

มาตรา ๒๐ เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุประการ–

ใดๆ เป็นหน้าที่ของกำนันนายตำบลนั้น จะต้องเรียกหมายตั้งและสำมะโนครัวทะเบียนบัญชีที่ได้ทำขึ้นไว้ในหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านนั้นคืนมารักษาไว้ เมื่อผู้ใดรับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ก็ให้มอบสำมะโนครัวและทะเบียนบัญชีทั้งปวงให้ แต่หมายตั้งนั้นกำนันต้องรีบส่งให้กรมการอำเภอ อนึ่งการที่จะเรียกคืนหมายตั้ง และสำมะโนครัวทะเบียนบัญชีที่ได้กล่าวมาในข้อนี้ ถ้าขัดข้องประการใดกำนันต้องรีบแจ้งความต่อกรมการอำเภอ

"มาตรา ๒๑ ถ้าผู้ใหญ่บ้านคนใดจะทำการในหน้าที่ไม่ได้ในครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง ให้มอบหน้าที่ให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทน จนกว่าผู้ใหญ่บ้านนั้นจะทำการในหน้าที่ได้ และรายงานให้กำนันทราบ ถ้าการมอบหน้าที่นั้นเกินกว่าสิบห้าวัน ให้กำนันรายงานให้นายอำเภอทราบด้วย"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๙)

ตอน ๓
การตั้งหมู่บ้านชั่วคราว

มาตรา ๒๒ ถ้าในท้องที่อำเภอใด มีราษฎรไปตั้งชุมนุมทำการหาเลี้ยงชีพแต่ในบางฤดู ถ้าและจำนวนราษฎรซึ่งไปตั้งทำการอยู่มากพอสมควร จะจัดเป็นหมู่บ้านได้ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ เพื่อความสะดวกแก่การปกครอง ก็ให้นายอำเภอประชุมราษฎรในหมู่นั้นเลือกว่าที่ผู้ใหญ่บ้านคน ๑ หรือหลายคนตามควรแก่กำหนดที่ว่าไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่นั้น

มาตรา ๒๓ ผู้ซึ่งสมควรว่าที่ผู้ใหญ่บ้านในที่เช่นนั้น ต้องมีวุฒิตามความที่ได้ว่าไว้ในมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัตินั้น เว้นไว้แต่ข้อที่ตามพระราชบัญญัติบังคับไว้ว่าต้องเป็นเจ้าบ้าน เพราะเหตุที่เป็นตำแหน่งชั่ว

ครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง และคนที่ไปตั้งทำการเป็นครั้งเป็นคราวเช่นนี้ไม่มีบ้านช่องเป็นภูมิลำเนาในท้องที่นั้น ถึงผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่เจ้าบ้านก็เป็นได้

มาตรา ๒๔ ผู้ใหญ่บ้านเช่นนี้ ให้เรียกว่า ว่าที่ผู้ใหญ่บ้าน เพราะเหตุที่เป็นตำแหน่งชั่วครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง แต่มีอำนาจและหน้าที่เท่าผู้ใหญ่บ้านทุกประการถ้าราษฎรเลือกผู้หนึ่งผู้ใดอันสมควรจะว่าที่ผู้ใหญ่บ้านได้ ก็ให้รายงานขอหมายตั้งต่อผู้ว่าราชการเมือง

มาตรา ๒๕ หมายตั้งว่าที่ผู้ใหญ่บ้านนี้ ให้ผู้ว่าราชการเมืองทำหมายพิเศษตั้งเพื่อให้ปรากฏว่าผู้นั้นว่าที่ผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่เดือน นั้นเพียงเดือนนั้นเป็นที่สุดตามกำหนดฤดูกาลที่ราษฎรจะตั้งชุมนุมกันอยู่ในที่นั้น เมื่อราษฎรอพยพแยกย้ายกันไปแล้ว ก็ให้เป็นอันสิ้นตำแหน่งและหน้าที่เมื่อถึงฤดูใหม่ ก็ให้เลือกตั้งใหม่อีกทุกคราวไป

มาตรา ๒๖ หมู่บ้านที่จัดขึ้นชั่วคราวนี้ ให้รวมอยู่ในกำนันนายตำบลซึ่งได้ว่ากล่าวท้องที่นั้นแต่เดิม เว้นไว้แต่ถ้าท้องที่เป็นท้องที่ป่าเปลี่ยวห่างไกลจากกำนัน เมื่อมีจำนวนคนที่ไปตั้งอยู่มาก ผู้ว่าราชการเมืองเห็นจำเป็นจะต้องมีกำนันขึ้นต่างหากก็ให้เลือกและตั้งว่าที่กำนันได้ โดยทำนองตั้งว่าที่ผู้ใหญ่บ้านตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ตอน ๔
"หน้าที่และอำนาจของผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๐)

มาตรา ๒๗ ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ มีหน้าที่และอำนาจในทางปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎร ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ ที่จะรักษาความสงบและความสุขสำราญช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควร และที่สามารถจะทำได้ การที่กล่าวนี้ ถ้าสมควรจะต้องปรึกษาหารือ

และช่วยกันกับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านก็ดี กับกำนันนายตำบลก็ดี ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติให้สมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์ และความสุขของลูกบ้านซึ่งได้มอบไว้ให้เป็นธุระในพระราชบัญญัตินี้

ข้อ ๒ ถ้าความทุกข์ภัยเกิดแก่ลูกบ้าน ซึ่งจะต้องขอความป้องกันจากรัฐบาล เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะนำความแจ้งต่อเจ้าพนักงานปกครองตั้งแต่กำนัน นายอำเภอเป็นต้น ขึ้นไปโดยลำดับ

ข้อ ๓ ถ้ารัฐบาลจะประกาศ หรือจะสั่งราชการใดให้ราษฎรทราบ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะรับข้อความอันนั้นไปแจ้งแก่ลูกบ้านของตนให้ทราบ

ข้อ ๔ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะทำบัญชีสำมะโนครัวในหมู่บ้านของตนและคอยแก้ไขบัญชีนั้นให้ถูกต้องเสมอ

ข้อ ๕ ถ้าผู้ใหญ่บ้านรู้เห็นเหตุการณ์แปลกปลาดอันใดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน หรือในลูกบ้านของตน ซึ่งอาจจะเป็นคุณหรือโทษแก่ราชการบ้านเมืองก็ดีแก่ประชาชนในที่นั้นก็ดี ยกตัวอย่างข้างฝ่ายโทษดังรู้เห็นว่าผู้คนมีทรัพย์สิ่งของแปลกปลาดอันน่าสงสัยว่า เป็นของที่ได้มาโดยทางโจรกรรมก็ดี หรือว่าถ้าเห็นผู้คนล้มตาย หรือมีบาดแผลอันควรสงสัยว่าจะมีผู้อื่นกระทำเอาโดยทุจริตหรือไปกระทำทุจริตต่อผู้อื่นแล้วจึงเกิดเหตุขึ้นก็ดีเหล่านี้เป็นต้น ให้รีบนำความแจ้งต่อกำนันนายตำบลของตน

ข้อ ๖ ถ้ามีคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวหมู่บ้านนั้นเข้ามาอาศัยเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องไต่ถาม ให้รู้จักตัวและรู้เหตุการณ์ที่มาอาศัย ถ้าเห็นว่าไม่ได้มาโดยสุจริต ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกำนันนายตำบลของตน

ข้อ ๗ ถ้าเกิดเหตุจลาจลก็ดี ฆ่ากันตายก็ดี ตีชิงก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี หรือไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใด ๆ ในหมู่บ้านของตน หรือในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยได้ เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านจะต้องเรียกลูกบ้านของตนออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้ายเอาของกลางคืน หรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นที่สมควรโดยเต็มกำลัง

ข้อ ๘ ผู้ใหญ่บ้านเห็นลูกบ้านของตนคนใดแสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงให้เห็น

ความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ดี ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจที่จะเรียกลูกบ้านคนนั้นมาไต่สวนและว่ากล่าวสั่งสอน ถ้าไม่ฟังให้เอาตัวส่งกำนันจัดการตามความในมาตรา ๕๒ แห่งพระราชบัญญัตินี้

"ข้อ ๙ ควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงกระทำตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ

ข้อ ๑๐ ฝึกหัดอบรมให้คนไทยรู้จักหน้าที่และกระทำการในเวลารบ

ข้อ ๑๑ ทำการอบรมสั่งสอน หรือชี้แจงข้อราชการแก่ราษฎร ในการนี้ให้เรียกราษฎรมาประชุมได้ตามครั้งคราวที่สมควร

ข้อ ๑๒ บำรุงและส่งเสริมการอาชีพของราษฎร ในทางเกษตรกรรมพาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม

ข้อ ๑๓ ตรวจตราและรักษาประโยชน์ในการอาชีพของราษฎร

ข้อ ๑๔ สั่งให้ราษฎรช่วยเหลือในการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัดปัดป้องภยันตราย ซึ่งมีมาเป็นสาธารณะโดยฉุกเฉิน และให้ทำการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ราษฎรผู้ประสพสาธารณภัย

ข้อ ๑๕ จัดการป้องกันโรคติดต่อ หรือโรคระบาดซึ่งเกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อมิให้ติดต่อลุกลามมากไป

ข้อ ๑๖ จัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและต้องด้วยสุขลักษณะ

ข้อ ๑๗ จัดให้มีการประชุมกรรมการหมู่บ้าน

ข้อ ๑๘ ปฏิบัติการตามคำสั่งของกำนัน หรือทางราชการและรายงานเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ เพื่อให้กำนันรายงานต่อคณะกรมการอำเภอ

ข้อ ๑๙ กระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๖)

มาตรา ๒๘ ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวด้วยความอาญา ดังต่อไปนี้ คือ

ข้อ ๑ เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิด

ขึ้นในหมู่บ้านของตน ต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลให้ทราบ

ข้อ ๒ เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่ใกล้เคียง ต้องแจ้งความต่อผู้ใหญ่บ้านนั้นให้ทราบ

ข้อ ๓ เมื่อตรวจพบของกลางที่ผู้ที่กระทำผิดกฎหมายมีอยู่ก็ดี หรือสิ่งของที่สงสัยว่าได้มาโดยการกระทำผิดกฎหมาย หรือเป็นสิ่งของสำหรับใช้ในการกระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้จับสิ่งของนั้นไว้และรีบนำส่งต่อกำนันนายตำบล

ข้อ ๔ เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็นที่ได้กระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้จับตัวผู้นั้นไว้และรีบนำส่งต่อกำนันนายตำบล

ข้อ ๕ ถ้ามีหมายหรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการ ให้จับผู้ใดในหมู่บ้านนั้น เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะจับผู้นั้น และรีบส่งต่อกำนันหรือกรมการอำเภอตามสมควร

ข้อ ๖ เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้นหรือให้ยึด ผู้ใหญ่บ้านต้องจัดการให้เป็นไปตามหมาย

"มาตรา ๒๘ ทวิ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติกิจการตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเท่าที่ได้รับมอบหมายจากผู้ใหญ่บ้านให้กระทำ

(๒) เสนอข้อแนะนำ และให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้านในกิจการที่ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจตรารักษาความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน

(๒) ถ้ารู้เห็นหรือทราบว่าเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้น หรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ให้นำความแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้าน

ถ้าเหตุการณ์ตามวรรคหนึ่งเกิดขึ้นหรือจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านใกล้เคียง ให้นำความแจ้งต่อผู้ใหญ่บ้านท้องที่นั้น และรายงานให้ผู้ใหญ่บ้านของตนทราบ

(๓) ถ้ามีคนจรเข้ามาในหมู่บ้านและสงสัยว่าไม่ได้มาโดยสุจริต ให้นำตัวส่งผู้ใหญ่บ้าน

(๔) เมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ต้องระงับเหตุ ปราบปรามติดตามจับผู้ร้ายโดยเต็มกำลัง

(๕) เมื่อตรวจพบหรือตามจับได้สิ่งของใดที่มีไว้เป็นความผิด หรือได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาโดยการกระทำความผิดให้รีบนำส่งผู้ใหญ่บ้าน

(๖) เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ใดได้กระทำความผิด และกำลังจะหลบหนีให้ควบคุมตัวส่งผู้ใหญ่บ้าน

(๗) ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งสั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย"

(พ.ร.บ ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๑)

"มาตรา ๒๘ ตรี ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีคณะกรรมการหมู่บ้านคณะหนึ่งมีหน้าที่เสนอข้อแนะนำ และให้คำปรึกษาต่อผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองเป็นกรรมการหมู่บ้านโดยตำแหน่ง และผู้ซึ่งราษฎรเลือกตั้งเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนตามที่นายอำเภอจะเห็นสมควรแต่ต้องไม่น้อยกว่าสองคน

ในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องมีกรรมการหมู่บ้านมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนจึงจะเป็นองค์ประชุม ให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน การวินิจฉัยชี้ขาดให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานออกเสียงอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีสัญชาติไทย และมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้มีสิทธิที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านตามมาตรา ๑๒ (๒) ถึง (๑๐)

การเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้เลือกโดยให้นายอำเภอเป็นประธาน พร้อมด้วยกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นอย่างน้อยหนึ่งคน

วิธีเลือกจะกระทำโดยลับหรือเปิดเผยก็ได้

เมื่อราษฎรส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ และให้นายอำเภอออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากัน ให้จับสลาก

กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี

นอกจากออกจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิต้องออกจากตำแหน่งเพราะเสียสัญชาติไทยหรือขาดคุณสมบัติตามมาตรา ๑๒ (๓) ถึง (๑๐) หรือเพราะเหตุเช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๔ (๒) ถึง (๘)

ถ้าตำแหน่งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิว่างลง ให้มีการเลือกตั้งขึ้นแทนให้เต็มตำแหน่งที่ว่าง และให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

การเลือกตั้งกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กระทำภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่าง ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดออกตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน จะไม่เลือกตั้งขึ้นแทนก็ได้"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๒)

"มาตรา ๒๘ จตวา ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย ให้ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบใช้อาวุธปืนของทางราชการได้

การเก็บรักษาและการใช้อาวุธปืนให้เป็นไปตามข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทย"

(พ.ร.บ ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๑๕๑๐ มาตรา ๑๓)

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยลักษณะปกครองตำบล

ตอน ๑

การตั้งตำบล

มาตรา ๒๙ หลายหมู่บ้านรวมกันราว ๒๐ หมู่บ้าน ให้จัดเป็นตำบล ๑ และ

เมื่อสมุหเทศาภิบาลเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ผู้ว่าราชการเมืองกำหนดหมายเขตตำบลนั้นให้ทราบได้โดยชัดว่าเพียงใดทุกด้าน ถ้าที่หมายเขตไม่มี ลำห้วย, หนอง, คลอง, บึง, บาง, หรือสิ่งใดเป็นสำคัญ ก็ให้จัดให้มีหลักปักหมายเขตไว้เป็นสำคัญ

"มาตรา ๒๙ ทวิ ในตำบลหนึ่งให้มีกำนันคนหนึ่ง มีอำนาจหน้าที่ปกครองราษฎรที่อยู่ในเขตตำบลนั้น กำนันจะได้รับเงินเดือน แต่มิใช่จากเงินงบประมาณประเภทเงินเดือน

ในตำบลหนึ่งให้มีคณะกรรมการตำบลคณะหนึ่ง มีหน้าที่เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อกำนัน เกี่ยวกับกิจการที่จะปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของกำนัน

คณะกรรมการตำบลประกอบด้วยกำนันท้องที่ ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบลเป็นกรรมการตำบลโดยตำแหน่ง และครูประชาบาลในตำบลหนึ่งคน กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านละหนึ่งคน เป็นกรรมการตำบลผู้ทรงคุณวุฒิ โดยนายอำเภอเป็นผู้คัดเลือกแล้วรายงานไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน และให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกรรมการตำบลผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่วันที่ผู้ว่าราชการจังหวัดออกหนังสือสำคัญ

กรรมการตำบลผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี

นอกจากออกจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการตำบลผู้ทรงคุณวุฒิต้องออกจากตำแหน่ง เพราะพ้นจากตำแหน่งครูประชาบาลหรือกรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิ

ถ้าตำแหน่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิว่างลง ให้มีการคัดเลือกขึ้นแทนให้เต็มตำแหน่งที่ว่าง และให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

การคัดเลือกกรรมการตำบลผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้กระทำภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่าง ถ้าตำแหน่งนั้นว่างลงก่อนถึงกำหนดออกตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน จะไม่คัดเลือกขึ้นแทนก็ได้"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๔)

"มาตรา ๒๙ ตรี ในการประชุมคณะกรรมการตำบล ต้องมีกรรมการตำบลมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวน จึงจะเป็นองค์ประชุม ให้กำนันเป็นประธานการ

วินิจฉัยชี้ขาดให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานออกเสียงอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๕)

ตอน ๒
การตั้งกำนันและกำนันออกจากตำแหน่ง

"มาตรา ๓๐ ให้กรมการอำเภอเป็นประธานประชุมผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นเลือกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งในตำบลนั้นขึ้นเป็นกำนัน เมื่อผู้ใหญ่บ้านส่วนมากที่มาประชุมเลือกผู้ใดแล้ว ถือว่าผู้นั้นเป็นกำนัน ให้กรมการอำเภอรายงานไปยังข้าหลวงประจำจังหวัด เพื่อออกหนังสือสำคัญให้ไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่ผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากันให้จับสลาก วิธีเลือกจะทำโดยลับหรือเปิดเผยก็ได้"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๙ มาตรา ๔)

"มาตรา ๓๑ กำนันจะต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อต้องออกจากผู้ใหญ่บ้าน

(๒) ได้รับอนุญาตให้ลาออก

(๓) ยุบตำบลที่ปกครอง

(๔) เมื่อข้าหลวงประจำจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เพราะพิจารณาเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่พอแก่ตำแหน่ง

(๕) ถูกปลดหรือไล่ออกจากตำแหน่ง

การออกจากตำแหน่งกำนันนั้นให้ออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านด้วย

เว้นแต่การออกตาม (๒) (๓) และ (๔) ไม่ต้องออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๐)

"มาตรา ๓๒ ถ้าตำแหน่งกำนันว่างลง ให้คัดเลือกกำนันขึ้นใหม่ภายในกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้ทราบการว่างนั้น การคัดเลือกให้นำความในมาตรา ๓๐ มาใช้บังคับโดยอนุโลม"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๑)

มาตรา ๓๓ ถ้ากำนันทำการในหน้าที่ไม่ได้ในชั่วคราวเวลาใด เช่นไปทางไกลเป็นต้น ให้มอบอำนาจและหน้าที่ไว้แก่ผู้ใหญ่บ้านคนใดคนหนึ่งซึ่งอยู่ในตำบลเดียวกันให้ทำการแทน และให้ผู้แทนนั้นมีอำนาจเต็มที่ในตำแหน่งกำนัน แต่การที่กำนันจะมอบหมายหน้าที่ให้แก่ผู้ใหญ่บ้านทำแทนเช่นนี้ ให้บอกผู้ใหญ่บ้านทั้งหลายในตำบลเดียวกัน และบอกกรมการอำเภอให้ทราบไว้ด้วย

ตอน ๓
หน้าที่และอำนาจของกำนัน

มาตรา ๓๔ บรรดาการที่จะตรวจรักษาความปกติเรียบร้อยในตำบล คือการที่จะว่ากล่าวราษฎรในตำบลนั้น ให้ประพฤติตามพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี หรือการที่จะป้องกันภยันตราย และรักษาความสุขสำราญของราษฎรในตำบลนั้นก็ดี หรือการที่จะรับกิจสุขทุกข์ของราษฎรในตำบลนั้นขึ้นร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการเมืองกรมการอำเภอ และจะรับข้อราชการมาประกาศแก่ราษฎรในตำบลนั้นก็ดี หรือที่จะจัดการตามพระราชกำหนด

กฎหมาย เช่น การตรวจแนะนำเก็บภาษีอากรในตำบลนั้นก็ดี การทั้งนี้อยู่ในหน้าที่ของกำนันผู้เป็นนายตำบล ผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงในตำบลนั้น และแพทย์ประจำตำบลจะต้องช่วยกันเอาเป็นธุระจัดการ ให้เรียบร้อย ได้ตามสมควรแก่หน้าที่

"มาตรา ๓๔ ทวิ นอกจากอำนาจหน้าที่กล่าวโดยเฉพาะ ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกำนัน ให้กำนันมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านด้วย"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๗๖ มาตรา ๑๒)

มาตรา ๓๕ กำนันมีหน้าที่และอำนาจในการที่เกี่ยวด้วยความอาญาดังต่อไปนี้ คือ

ข้อ ๑ เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าจะได้เกิดขึ้นในตำบลของตน ต้องแจ้งความต่อกรมการอำเภอให้ทราบ

ข้อ ๒ เมื่อทราบข่าวว่ามีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น หรือสงสัยว่าได้เกิดขึ้นในตำบลที่ใกล้เคียง ต้องแจ้งความต่อกำนันนายตำบลนั้นให้ทราบ

ข้อ ๓ เมื่อปรากฏว่าผู้ใดกำลังกระทำผิดกฎหมายก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าเป็นผู้ที่ได้กระทำผิดกฎหมายก็ดี ให้จับผู้นั้นไว้ และรีบนำส่งต่อกรมการอำเภอ

ข้อ ๔ ถ้ามีหมาย หรือมีคำสั่งตามหน้าที่ราชการให้จับผู้ใดในตำบลนั้นเป็นหน้าที่ของกำนันที่จะจับผู้นั้น แล้วรีบส่งต่อกรมการอำเภอตามสมควร

ข้อ ๕ เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ออกหมายสั่งให้ค้น หรือให้ยึด กำนันต้องจัดการให้เป็นไปตามกฎหมาย

ข้อ ๖ ถ้ามีผู้มาขออายัติตัวคนหรือสิ่งของก็ดี หรือผู้ต้องโจรกรรมจะทำกฎหมายตราสิน หรือมีผู้จะขอทำชันสูตรบาดแผลก็ดี ทั้งนี้ให้กำนันสืบสวนพิจารณาข้อความแล้วรีบนำตัวผู้ขอและผู้ต้องอายัติ และทรัพย์สิ่งของ

บรรดาที่จะพาไปด้วยนั้นไปยังกรมการอำเภอ ถ้าสิ่งของอย่างใดจะพาไปไม่ได้ก็ให้กำนันชันสูตร์ให้รู้เห็น แล้วนำความไปแจ้งต่อกรมการอำเภอในขณะนั้น

มาตรา ๓๖ ถ้ากำนันรู้เห็นเหตุทุกข์ร้อนของราษฎร หรือการแปลกประหลาดเกิดขึ้นในตำบล ต้องรีบรายงานต่อกรมการอำเภอให้ทราบ

มาตรา ๓๗ ถ้าเกิดจลาจลก็ดี ฆ่ากันตายก็ดี ชิงทรัพย์ก็ดี ปล้นทรัพย์ก็ดี ไฟไหม้ก็ดี หรือเหตุร้ายสำคัญอย่างใดๆ ในตำบลของตน หรือในตำบลที่ใกล้เคียงอันสมควรจะช่วยได้ก็ดี หรือมีผู้ร้ายแต่ที่อื่นๆ มาม้วสุมในตำบลนั้นก็ดี หรือมีเหตุควรสงสัยว่าลูกบ้านในตำบลนั้น บางคนจะเกี่ยวข้องเป็นโจรผู้ร้ายก็ดี เป็นหน้าที่ของกำนันจะต้องเรียกผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้านในตำบลออกช่วยต่อสู้ติดตามจับผู้ร้าย หรือติดตามเอาของกลางคืน หรือดับไฟ หรือช่วยอย่างอื่นตามสมควรแก่การโดยเต็มกำลัง

มาตรา ๓๘ ให้กำนันดูแลคนเดินทาง ซึ่งไม่มีเหตุควรสงสัยว่าจะเป็นผู้ร้ายให้ได้มีที่พักตามควร

มาตรา ๓๙ ถ้าผู้เดินทางด้วยราชการจะต้องการคนนำทาง หรือขาดแคลนพาหนะสะเบียงอาหารลงในระหว่างทาง และจะร้องขอต่อกำนันให้ช่วยสงเคราะห์กำนันต้องช่วยจัดหาให้ตามที่จะทำได้ ถ้าหากว่าการที่จะช่วยเหลือนั้นจะต้องออกราคาค่าจ้างเพียงใด ให้กำนันเรียกเอาแก่ผู้เดินทางนั้น

มาตรา ๔๐ กำนันต้องตรวจจัดการรักษาสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อันอยู่ในตำบลนั้น เช่น สระน้ำ ศาลาอาศัย ที่เลี้ยงปศุสัตว์ เป็นต้น

มาตรา ๔๑ กำนันต้องรักษาบัญชีสำมะโนครัวและทะเบียนบัญชีของรัฐบาลในตำบลนั้น และคอยแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องตรงกับบัญชีของผู้ใหญ่บ้าน

มาตรา ๔๒ กำนันต้องทำบัญชีสิ่งของซึ่งต้องเสียภาษีอากรในแขวง

นั้นยื่นต่อกรมการอำเภอ และนำราษฎรไปเสียภาษีอากรตามพระราชบัญญัติภาษีอากร

มาตรา ๔๓ กำนันกระทำการตามหน้าที่จะเรียกผู้ใดมาหารือให้ช่วยก็ได้

มาตรา ๔๔ ในตำบล ๑ ให้มีสารวัตรสำหรับเป็นผู้ช่วยและรับใช้สอยของกำนัน ๒ คน ผู้ที่จะเป็นสารวัตรนั้นแล้วแต่กำนันจะขอร้องให้ผู้ใดเป็น แต่ต้องได้รับความเห็นชอบของผู้ว่าราชการเมืองด้วยจึงเป็นได้ และกำนันมีอำนาจเปลี่ยนสารวัตรได้

ตอน ๔
แพทย์ประจำตำบล การตั้งและหน้าที่

มาตรา ๔๕ ในตำบล ๑ ให้กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ประชุมพร้อมกันเลือกผู้ที่มีความรู้ในวิชาแพทย์ เป็นแพทย์ประจำตำบลคน ๑ สำหรับจัดการป้องกันความไข้เจ็บของราษฎรในตำบลนั้น

"มาตรา ๔๖ การแต่งตั้งแพทย์ประจำตำบล ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดแต่งตั้งจากบุคคลผู้มีสัญชาติไทย และต้องแต่งตั้งจากผู้มีถิ่นที่อยู่ในตำบลนั้น เว้นแต่ผู้ที่เป็นแพทย์ประจำบลที่ใกล้เคียงกันอยู่แล้ว และยอมกระทำการรวมเป็นสองตำบล ถ้าข้าหลวงประจำจังหวัดเห็นสมควรก็แต่งตั้งได้"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๓)

มาตรา ๔๗ เหตุที่แพทย์ประจำตำบลจะต้องออกจากตำแหน่งนั้นเหมือนกับเหตุที่กำนันจะต้องออกจากตำแหน่งทุกประการ

มาตรา ๔๘ แพทย์ประจำตำบล มีหน้าที่ดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

ข้อ ๑ ที่จะช่วยกำนันผู้ใหญ่บ้านคิดอ่าน และจัดการรักษาความสงบเรียบร้อยในตำบลดังกล่าวไว้ในมาตรา ๓๖ และ ๕๒ แห่งพระราชบัญญัตินี้

ข้อ ๒ ที่จะคอยสังเกตุตรวจตราความไข้เจ็บ ที่เกิดขึ้นแก่ราษฎรในตำบลนั้น และตำบลที่ใกล้เคียงถ้าเกิดโรคภัยร้ายแรง เช่น อหิวาตกโรคก็ดี กาฬโรคก็ดี ไข้ทรพิษก็ดี ต้องคิดป้องกัน ด้วยแนะนำกำนันผู้ใหญ่บ้านให้สั่งราษฎรให้จัดการป้องกันโรค เช่น ทำความสะอาดเป็นต้น และแพทย์ประจำตำบลต้องเที่ยวตรวจตราชี้แจงแก่ราษฎรด้วย

ข้อ ๓ การป้องกันโรคภัยในตำบลนั้น เช่น ปลูกไข้ทรพิษ ป้องกันไข้ทรพิษก็ดี ที่จะมียาแก้โรคไว้สำหรับตำบลก็ดี ดูแลอย่าให้ในตำบลนั้นมีสิ่งโสโครกอันเป็นเชื้อโรคก็ดี การเหล่านี้อยู่ในหน้าที่แพทย์ประจำตำบล ๆ จะต้องคิดอ่านกับแพทย์ประจำเมือง และกำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นให้สำเร็จตลอดไป

ข้อ ๔ ถ้าโรคภัยร้ายกาจ เช่น อหิวาตกโรค กาฬโรค ไข้ทรพิษ โรคระบาดแก่สัตว์ เกิดขึ้นในตำบลนั้น แพทย์ประจำตำบลต้องรีบรายงานไปยังกรมการอำเภอให้ทราบโดยทันที และต่อไปเนืองๆจนกว่าจะสงบโรค

มาตรา ๔๙ แพทย์ประจำตำบลมีสังกัดขึ้นอยู่ในแพทย์ประจำเมือง แพทย์ประจำเมืองมีหน้าที่จะต้องตรวจตราแนะนำการงานในหน้าที่แก่แพทย์ประจำตำบลในเมืองนั้นทั่วไป

ตอน ๕

"การประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการตำบล กรรมการหมู่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และวินัยของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๖)

มาตรา ๕๐ เมื่อกำนันเห็นว่ามีการอันใดเนื่องในการรักษาความปกติเรียบร้อยในตำบล สมควรจะปรึกษาหารือกันในระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้านทั้งปวง และแพทย์ประจำตำบล กำนันก็มีอำนาจที่จะเรียกมาประชุมปรึกษาหารือกัน และให้เอาเสียงที่เห็นพร้อมกันโดยมากเป็นที่ชี้ขาดตกลงในการที่ปรึกษาหารือกันนั้น

"มาตรา ๕๑ ให้กำนันเรียกผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลมาประชุมเพื่อปรึกษาหารือการที่จะรักษาหน้าที่ในตำบลให้เรียบร้อย ไม่น้อยกว่าเดือนละหนึ่งครั้ง

ให้ผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านตามครั้งคราวที่เห็นสมควรหรือเมื่อกรรมการมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งร้องขอให้มีการประชุม แต่เมื่อรอบปีหนึ่งจะต้องมีการประชุมไม่น้อยกว่าหกครั้ง

ให้กำนันเรียกประชุมคณะกรรมการตำบลไม่น้อยกว่าเดือนละหนึ่งครั้ง"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๔)

มาตรา ๕๒ ถ้ามีเหตุสงสัยว่าผู้ใดในตำบลนั้น แสดงความอาฆาตมาดร้ายแก่ผู้อื่นก็ดี หรือเป็นคนจรจัดไม่ปรากฏการทำมาหาเลี้ยงชีพ และไม่สามารถจะชี้แจงความบริสุทธิ์ของตนได้ก็ดี ให้กำนันเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านสืบสวน ถ้ามีหลักฐานควรเชื่อว่าเป็นความจริง ก็ให้เอาตัวผู้นั้นส่งกรมการอำเภอไปฟ้องร้องเอาโทษตามมาตรา ๓๐ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๕๓ เมื่อมีผู้ใหญ่บ้านนำคนจรแปลกหน้านอกสำมะโนครัวตำบลมาส่งกำนันตามความในมาตรา ๒๗ ข้อ ๖ ให้กำนันปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่บ้านเมื่อเห็นสมควรจะขับไล่ผู้นั้นออกไปเสียจากท้องที่ตำบลนั้นก็ได้

มาตรา ๕๔ ถ้าลูกบ้านผู้ใดไปตั้งทับกระท่อม หรือเรือนโรงอยู่ในที่เปลี่ยวในตำบลนั้น ซึ่งน่ากลัวจะเป็นอันตรายด้วยโจรผู้ร้าย หรือน่าสงสัยว่าจะเป็นสำนักโจรผู้ร้าย การอย่างนี้ให้กำนันกับผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นประชุมปรึกษากันดู เมื่อเห็นเป็น

การสมควรแล้วจะบังคับให้ลูกบ้านคนนั้นย้ายเข้ามาอยู่เสียในหมู่บ้านราษฎรก็ได้ และให้นำความแจ้งต่อกรมการอำเภอด้วย

มาตรา ๕๕ ถ้าราษฎรคนใดทิ้งให้บ้านเรือนชำรุดรุงรัง หรือปล่อยให้โสโครกโสมมอาจจะเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ผู้อยู่ในที่นั้น หรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียงกัน หรือผู้ที่ไปมา หรือให้เกิดอัคคีภัย หรือโรคภัย ให้กำนันผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลปรึกษากัน ถ้าเห็นควรจะบังคับให้ผู้ที่อยู่ในที่นั้นแก้ไขเสียให้ดีก็บังคับได้ ถ้าผู้นั้นไม่ทำตามบังคับ ก็ให้กำนันนำความร้องเรียนต่อกรมการอำเภอ

มาตรา ๕๖ ในเวลาใด จะมีอันตรายแก่การทำมาหากินของลูกบ้านในตำบลนั้น เช่น มีโรคภัยไข้เจ็บติดต่อเกิดขึ้น หรือน้ำมาก หรือน้ำน้อยเกินไปเป็นต้นให้กำนันผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลปรึกษาหารือกันในการที่จะป้องกันแก้ไขเยียวยาภยันตรายด้วยอาการที่แนะนำลูกบ้านให้ทำอย่างใด หรือลงแรงช่วยกันได้ประการใด กำนันมีอำนาจที่จะบังคับการนั้นได้ ถ้าเห็นเป็นการเหลือกำลังให้ร้องเรียนต่อกรมการอำเภอและผู้ว่าราชการเมือง ขอกำลังรัฐบาลช่วย

มาตรา ๕๗ ในการที่จะสำรวจสำมะโนครัวและจดทะเบียนบัญชีต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในราชการ เช่นการที่จะสำรวจสำมะโนครัวและทำบัญชีไร่นาและสิ่งของต้องพิกัดภาษีอากรในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านทั้งปวงประชุมกันตรวจทำบัญชีให้ถูกต้อง และให้ลงชื่อพร้อมกันเป็นพะยานในบัญชีที่จะยื่นต่อเจ้าพนักงานก็ได้

มาตรา ๕๘ ในการที่จะทำรายงานประจำ หรือรายงานจรอย่างใด ๆ ยื่นต่อกรมการอำเภอ กำนันจะเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลในตำบลนั้นพร้อมกันตรวจสอบก่อน และจะให้ลงชื่อเป็นพะยานในรายงานก็ได้

มาตรา ๕๙ ในเวลาที่ผู้ว่าราชการเมือง หรือกรมการอำเภอมีหมายให้ประกาศข้อราชการอันใดแก่ราษฎร กำนันจะเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นพร้อมกันชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจข้อราชการอันนั้นแล้ว ให้รับข้อราชการไปประกาศแก่ราษฎรอีกชั้นหนึ่งก็ได้

มาตรา ๖๐ ในเวลาใดมีการนักขัตฤกษ์ หรือประชุมชนเป็นการใหญ่ในตำบลนั้น กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลพร้อมกันมาช่วยพิทักษ์รักษาความสงบเรียบร้อยในที่อันนั้น ถ้าและเห็นเป็นการจำเป็นแล้วจะขอแรงราษฎรมาช่วยด้วยก็ได้

มาตรา ๖๑ เวลาข้าราชการผู้ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงมาตรวจราชการในท้องที่ กำนันจะเรียกผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ในตำบลประชุมพร้อมกันเพื่อแจ้งข้อราชการ หรือฟังราชการก็ได้

"มาตรา" ๖๑ ทวิ กำนันผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืนให้ถือว่าผู้นั้นกระทำผิดต้องได้รับโทษ

วินัยและโทษผิดวินัย ให้ใช้กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนโดยอนุโลม

อำนาจการลงโทษ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบลให้เป็นไปดังนี้

(๑) กำนันมีอำนาจลงโทษภาคทัณฑ์ผู้ใหญ่บ้าน

(๒) นายอำเภอมีอำนาจลงโทษกำนันผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล ดังนี้

(ก) ลดอันดับเงินเดือนไม่เกินหนึ่งอันดับ

(ข) ตัดเงินเดือน โดยเทียบในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นหัวหน้าแผนกกับผู้กระทำผิดชั้นเสมียนพนักงาน ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

(ค) ลงโทษภาคทัณฑ์

เมื่อกำนันผู้ใหญ่บ้านคนใดถูกฟ้องในคดีอาญา เว้นแต่คดีความผิดในลักษณะฐานลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือมีกรณีที่ต้องหาว่าทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ถูกสอบสวนเพื่อไล่ออก หรือ

ปลดออก ถ้านายอำเภอเห็นว่าจะคงให้อยู่ในตำแหน่งจะเป็นการเสียหายแก่ราชการจะสั่งให้พักหน้าที่ก็ได้ แล้วรายงานให้ข้าหลวงประจำจังหวัดทราบ การสั่งให้กลับเข้ารับหน้าที่ตลอดถึงการวินิจฉัยว่าจะควรจ่ายเงินเดือนระหว่างพักให้เพียงใดหรือไม่ ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดเป็นผู้พิจารณาสั่งอนุโลมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

(๓) ข้าหลวงประจำจังหวัดมีอำนาจลงโทษกำนันผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลในทุกสถาน ในกรณีการลดอันดับและตัดเงินเดือน ให้เทียบข้าหลวงประจำจังหวัดในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นหัวหน้ากอง และกำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบลเป็นชั้นเสมียนพนักงาน ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

โดยเฉพาะโทษปลด หรือไล่ออก ถ้ากำนันผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล ผู้ถูกลงโทษเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็มีสิทธิ์ร้องทุกข์ต่อกระทรวงมหาดไทย

การร้องทุกข์ให้ทำคำร้องลงลายมือชื่อยื่นต่อนายอำเภอภายในกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันได้ทราบคำสั่งการลงโทษ เพื่อนายอำเภอจักได้เสนอต่อไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดและกระทรวงมหาดไทยตามลำดับ ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันได้รับคำร้องทุกข์ พร้อมด้วยคำชี้แจง ถ้าจะพึงมีให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งให้ยกคำร้องทุกข์ หรือเพิกถอนคำสั่งการลงโทษหรือลดโทษ"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๕)

"มาตรา ๖๑ ตรี ให้นำความในมาตรา ๖๑ ทวิ เฉพาะที่เกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้านมาใช้บังคับแก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบโดยอนุโลม"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๗)

หมวดที่ ๕
ว่าด้วยลักษณะปกครองอำเภอ

ตอน ๑
การตั้งอำเภอและกิ่งอำเภอ

มาตรา ๖๒ ท้องที่หลายตำบลอันสมควรอยู่ในความปกครองอันเดียวกันได้ให้จัดเป็นอำเภอ ๑

มาตรา ๖๓ ลักษณะการตั้งอำเภอ ให้สมุหเทศาภิบาลจัดการดังนี้ คือ

ข้อ ๑ ให้กำหนดท้องที่อำเภอ มีเครื่องหมายและจดเขตอำเภออื่นทุกด้านอย่าให้มีที่ว่างเปล่าอยู่นอกเขตอำเภอ

ข้อ ๒ ให้กำหนดจำนวนตำบลที่รวมเข้าเป็นอำเภอ และให้กำหนดเขตตำบลให้ตรงกับเขตอำเภอ ถ้ามีที่ว่างเปล่า เช่น ทุ่งหรือป่าเป็นต้น อยู่ใกล้เคียงท้องที่อำเภอใด หรือจะตรวจตราปกครองได้สะดวกจากอำเภอใด ก็ให้สมุหเทศาภิบาลกำหนดที่ว่างนั้นเป็นที่ฝากในอำเภอนั้น

ข้อ ๓ ให้กำหนดที่ตั้งที่ว่าการอำเภอให้อยู่ในที่ซึ่งจะทำการปกครองราษฎรในอำเภอนั้นได้สะดวก

ข้อ ๔ ให้สมุหเทศาภิบาลบอกข้อกำหนดเหล่านี้ เข้ามายังเสนาบดีในเวลาที่จะจัดตั้งอำเภอใหม่ เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงประกาศตั้งอำเภอได้

มาตรา ๖๔ อำเภอใดท้องที่กว้างขวาง กรมการอำเภอจะไปตรวจตราให้ตลอดท้องที่ได้โดยยาก แต่หากในท้องที่นั้นผู้คนไม่มากมายพอแก่จะตั้งขึ้นเป็นอำเภอ ๑ ต่างหากก็ดี หรือในท้องที่อำเภอใดมีที่ประชุมชนมาก อยู่ห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอ กรมการอำเภอ

จะไปตรวจการไม่ได้ดังสมควร แต่จะตั้งที่ประชุมชนแห่งนั้นขึ้นเป็นอำเภอต่างหาก ท้องที่จะเล็กไปก็ดี ถ้าความขัดข้องในการปกครองมีขึ้นอย่างใดดังว่ามานี้ จะแบ่งท้องที่นั้นออกเป็นกิ่งอำเภอ เพื่อให้สะดวกแก่การปกครองก็ได้ ให้พึงเข้าใจว่าการที่ตั้งกิ่งอำเภอนั้น ให้ตั้งต่อเมื่อมีความจำเป็นในการปกครอง อำเภอ ๑ จะมีกิ่งอำเภอเดียวหรือหลายกิ่งอำเภอก็ได้

มาตรา ๖๕ การจัดตั้งกิ่งอำเภอใด ก็เสมอตั้งที่ว่าการอำเภอนั้นเองขึ้นอีกแห่ง ๑ เพื่อความสะดวกแก่การปกครอง การที่จะกำหนดจะต้องกำหนดแต่ว่าตำบลใดๆบ้างที่จะต้องอยู่ในปกครองของกิ่งอำเภอ เมื่อสมุหเทศาภิบาลได้รับอนุญาตของเสนาบดีแล้ว ก็จัดตั้งกิ่งอำเภอได้

ตอน ๒

การจัดตั้งกรมการอำเภอ

มาตรา ๖๖ อำเภอ ๑ ให้มีพนักงานปกครองคณะ ๑ เรียกรวมกันว่ากรมการอำเภอๆแยกเป็นรายตำแหน่งดังนี้ คือ

(๑) นายอำเภอ หรือถ้าเป็นตำแหน่งพิเศษ เรียกว่าผู้ว่าราชการอำเภอเป็นหัวหน้าการปกครองทั่วไปในอำเภอ และขึ้นตรงต่อผู้ว่าราชการเมืองมีอำเภอละคน ๑

(๒) ปลัดอำเภอเป็นผู้ช่วย และผู้แทนนายอำเภออยู่ในบังคับนายอำเภอ อำเภอ ๑ มีจำนวนปลัดอำเภอมากน้อยตามสมควรแก่ราชการ

(๓) สมุหบัญชีอำเภอ คือ ข้าราชการมีสังกัดในกรมสรรพากร มีหน้าที่เป็นผู้ช่วยนายอำเภอในการเก็บภาษีอากร และผลประโยชน์แผ่นดินอยู่ในบังคับนายอำเภอ

มาตรา ๖๗ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ สมุหบัญชี ซึ่งรวมเรียกกัน

ว่ากรมการอำเภอนั้น แม้มีตำแหน่งต่างกันย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบรวมกันในการที่จะให้การปกครองอำเภอนั้นเรียบร้อย และเมื่อตำแหน่งใดการมากเหลือมือ หรือว่างพนักงาน กรมการอำเภอแม้อยู่ในตำแหน่งอื่นต้องช่วยและต้องทำแทนกัน จะถือว่าเป็นพนักงานต่างกันนั้นไม่ได้

มาตรา ๖๘ นายอำเภอมีอำนาจในส่วนธุระการฝ่ายพลเรือน เหนือข้าราชการทุกแผนกที่ประจำรักษาราชการในอำเภอนั้น อำนาจที่ว่านี้ ไม่มีแก่อำเภอที่ตั้งที่ว่าการเมือง หรือที่ว่าการมณฑล

"มาตรา ๖๙ ในอำเภอหนึ่งนอกจากมีกรมการอำเภอ ให้มีตำแหน่งเสมียนพนักงานอยู่ในบังคับบัญชากรมการอำเภออีกมากน้อยตามสมควรแก่ราชการกับมีปลัดอำเภอประจำตำบล ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือกำนันผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบลในตำบลนั้น

ปลัดอำเภอประจำตำบล มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับกรมการอำเภอ ซึ่งมีอยู่ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ แต่รับผิดชอบในกิจการเฉพาะตำบลที่ตนมีหน้าที่ประจำอยู่"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๖)

มาตรา ๗๐ พนักงานปกครองกิ่งอำเภอ จะมีกรมการอำเภอรองแต่นายอำเภอตำแหน่งใดอยู่ประจำการ และจะมีเสมียนพนักงานอยู่ประจำทำการที่กิ่งอำเภอเท่าใด ทั้งนี้แล้วแต่จะสมควรแก่ราชการ แต่ผู้ที่เป็นใหญ่อยู่ประจำทำการที่กิ่งอำเภอต้องอยู่ในบังคับนายอำเภอ และทำการในหน้าที่ ในเวลาที่นายอำเภอมิได้มาอยู่ที่กิ่งอำเภอ เหมือนเป็นผู้แทนนายอำเภอฉะนั้น

มาตรา ๗๑ อำเภอใดมีกิ่งอำเภอ การอย่างใดจะควรแยกเป็นส่วนไปสำหรับกิ่งอำเภอ และการอย่างใดควรรวมทำแต่ในที่ว่าการอำเภอแห่งเดียว ทั้งนี้ผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจที่จะกำหนดได้โดยอนุมัติของสมุหเทศาภิบาล

มาตรา ๗๒ การเลือกตั้งย้ายถอนนายอำเภอ ให้สมุหเทศาภิบาลมีอำนาจที่จะทำได้โดยอนุมัติของเสนาบดี

มาตรา ๗๓ การเลือกตั้งย้ายถอนปลัดอำเภอ สมุหบัญชีอำเภอ ให้ผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจที่จะทำได้โดยอนุมัติของสมุหเทศาภิบาล สมุหเทศาภิบาลต้องบอกเข้ามายังเสนาบดีให้ทราบด้วยจงทุกคราว

มาตรา ๗๔ การเลือกตั้งย้ายถอน เสมียนพนักงานในอำเภอ ให้ผู้ว่าราชการเมืองมีอำนาจที่จะทำได้ ต้องบอกให้สมุหเทศาภิบาลทราบด้วยจงทุกคราว

(อำนาจตามมาตรา ๗๒, ๗๓, และ ๗๔ เวลานี้ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน)

มาตรา ๗๕ เวลาตำแหน่งปลัดอำเภอ หรือสมุหบัญชีอำเภอว่าง ให้นายอำเภอมีอำนาจที่จะจัดผู้หนึ่งผู้ใดในคณะกรมการอำเภอ หรือเสมียนพนักงานคนหนึ่งคนใดเข้าทำการในตำแหน่งนั้น ๆ ได้ชั่วคราว แต่ต้องรีบบอกไปยังผู้ว่าราชการเมือง และให้ผู้นั้นทำการในตำแหน่งนั้นไปจนกว่าจะได้รับคำสั่งจากเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ให้เป็นประการใด

เวลาตำแหน่งเสมียนพนักงานในอำเภอว่าง ให้นายอำเภอมีอำนาจที่จะจัดคนเข้าทำการในตำแหน่งนั้น ๆ ได้ชั่วคราว แต่ต้องบอกขออนุมัติของผู้ว่าราชการเมืองภายในเดือน ๑ แล้วแต่ผู้ว่าราชการเมืองจะตั้งผู้นั้น หรือผู้อื่นให้เป็นแทนในตำแหน่งที่ว่าง

มาตรา ๗๖ บรรดาข้าราชการซึ่งมีสังกัดทำราชการอยู่ในที่ว่าการอำเภอนายอำเภอมีอำนาจที่จะให้ลาได้คราวละไม่เกิน ๑๕ วัน

(อำนาจให้ลาขณะนี้ต้องเป็นไปตามระเบียบซึ่งคณะรัฐมนตรีได้วางไว้ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๒)

มาตรา ๗๗ ถ้าและผู้ใดมีเหตุอันนายอำเภอเห็นว่าจะให้ทำราชการอยู่ในตำแหน่งจะเสียราชการ นายอำเภอจะให้ผู้นั้นพักราชการเสียชั่วคราวก็ได้ แต่ในการที่สั่งให้พักราชการนี้ ต้องบอกให้ผู้ว่าราชการเมืองทราบภายใน ๑๕ วัน คำตัดสินเป็นเด็ดขาดในเรื่องนั้น ให้เป็นหน้าที่ของผู้มีอำนาจที่จะตั้งตำแหน่งที่เกิดเหตุนั้น

(อำนาจการสั่งพักราชการเวลานี้ ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน)

มาตรา ๗๘ ให้มีดวงตราประจำตำแหน่งนายอำเภอ และดวงตราสำหรับนายกิ่งอำเภอ สำหรับประทับกำกับลายมือที่ลงชื่อในหนังสือสำคัญต่าง ๆ บรรดาหนังสือที่ทำในนาม และหน้าที่กรมการอำเภอ ห้ามมิให้ใช้ตราอื่นประทับ และตราประจำตำแหน่งนั้นในเวลาผู้ใดทำการแทน หรือรั้งตำแหน่งก็ให้ใช้ได้

มาตรา ๗๙ ในเวลาตำแหน่งนายอำเภอว่างก็ดี หรือนายอำเภอจะทำการในหน้าที่ไม่ได้ชั่วคราวก็ดี ถ้าและสมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการเมืองมิได้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่นแล้ว ให้กรมการอำเภอซึ่งมียศสูงกว่าผู้อื่นเป็นผู้แทน

มาตรา ๘๐ ผู้แทนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งที่แทนนั้นทุกอย่าง เว้นไว้แต่อำนาจอันเป็นส่วนบุคคล หรือที่มีข้อห้ามไว้โดยเฉพาะมิให้ผู้แทนทำได้

มาตรา ๘๑ หน้าที่กรมการอำเภอที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัตินี้ก็ดี หรือในที่อื่นก็ดี ถ้ามิได้ระบุว่าเป็นหน้าที่เฉพาะนายอำเภอ หรือเฉพาะตำแหน่งใดในกรมการอำเภอไซร้ให้พึงเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ และรับผิดชอบรวมกัน นายอำเภอเป็นหัวหน้าจะทำการนั้นเอง หรือจะมอบหมายให้กรมการคนใดทำโดยอนุมัติของนายอำเภอก็ได้ แต่นายอำเภอจะหลีกความรับผิดชอบในการทั้งปวงเพราะเหตุที่อ้างว่าได้ให้ผู้อื่นทำแทนนั้นไม่ได้

มาตรา ๘๒ ในการที่จะพึงบังคับบัญชาราชการทั่วไปกรมการอำเภออยู่ในบังคับบัญชาผู้ว่าราชการเมืองโดยตรง จะลบล้างคำสั่งผู้ว่าราชการเมืองได้แต่ผู้สำเร็จราชการมณฑล หรือเสนาบดีเจ้ากระทรวงในกรุงเทพฯ ผู้บัญชาการนั้นๆแต่การโดยปกติซึ่งย่อมมีข้าราชการเป็นเจ้าแผนกจากเมืองหรือมณฑลไปตรวจการเฉพาะแผนกในที่ว่าการอำเภอ ถ้าและผู้ตรวจการนั้นกระทำการตามคำสั่งและรับอำนาจไปจากผู้ว่าราชการเมือง หรือผู้สำเร็จราชการมณฑล หรือเจ้ากระทรวง กรมการอำเภอต้องเชื่อฟังเหมือนคำสั่งผู้ว่าราชการเมือง ผู้สำเร็จราชการมณฑลและเจ้ากระทรวงที่ใช้มานั้น ถ้าหากว่าผู้ตรวจการนั้นมาโดยล่วงหน้าที่ของตน จะสั่งให้

จัดการในแผนกนั้นๆประการใด กรมการอำเภอควรทำตามต่อเมื่อคำสั่งไม่ขัดกับคำสั่งผู้ว่าราชการเมือง และนายอำเภอเห็นชอบด้วย ถ้ามีเจ้าพนักงานมาสั่งการประการใดๆ กรมการอำเภอต้องรายงานให้ผู้ว่าราชการเมืองทราบด้วยจงทุกคราว

ตอน ๓
หน้าที่และอำนาจของกรมการอำเภอ

ก. การปกครองท้องที่

มาตรา ๘๓ กรมการอำเภอต้องตรวจตรา และจัดการปกครองตำบลและหมู่บ้านให้เป็นไปได้จริงตามพระราชบัญญัตินี้

"นอกจากอำนาจหน้าที่ที่กล่าว โดยเฉพาะให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการอำเภอ ให้กรมการอำเภอมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับกำนันผู้ใหญ่บ้านด้วย"

(พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาตรา ๑๗)

มาตรา ๘๔ กรมการอำเภอต้องเอาใจใส่สมาคมให้คุ้นเคยกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล เป็นที่ปรึกษาหารือ และเป็นผู้รับช่วยแก้ไขความขัดข้องให้แก่เขา

มาตรา ๘๕ ให้กรมการอำเภอเรียกประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบลพร้อมกัน หรือเรียกประชุมแต่เฉพาะตำแหน่งมีประชุมกำนันเป็นต้นในเวลามีการจะต้องปรึกษา หรือต้องถามต้องสั่งตามสมควร

มาตรา ๘๖ กรมการอำเภอรับผิดชอบที่จะรักษาสถานที่ว่าการอำเภอสรรพหนังสือ และบัญชีตลอดจนบริเวณที่ว่าการอำเภอให้เรียบร้อย

มาตรา ๘๗ กรมการอำเภอต้องให้ราษฎรที่มีกิจธุระหาได้ทุกเมื่อ ถ้าราษฎรมาร้องทุกข์อย่างใด ซึ่งกรมการอำเภอควรช่วยได้ต้องช่วยตามสมควร

มาตรา ๘๘ กรมการอำเภอต้องหมั่นตรวจท้องที่ในเขตอำเภอของตน และท้องที่อื่นที่อำเภอติดต่อกันให้รู้ความเป็นไปในท้องที่นั้นๆ

มาตรา ๘๙ บรรดาหนังสือสำคัญที่ต้องทำตามกฎหมาย ถ้ากฎหมายและข้อบังคับมิได้ระบุไว้ว่าเป็นหน้าที่ของพนักงานอื่นทำแล้ว ให้เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะทำสำหรับการในอำเภอนั้น

มาตรา ๙๐ กรมการอำเภอเป็นพนักงานทำหนังสือเดินทาง สำหรับราษฎรในท้องที่อำเภอนั้นจะไปมาค้าขายในที่อื่น

มาตรา ๙๑ หน้าที่ของกรมการอำเภอในการทำทะเบียนบัญชีนั้น คือทำบัญชีสำมะโนครัว และทะเบียนทุกๆอย่าง บรรดาที่ต้องการใช้ในราชการ

มาตรา ๙๒ รายงานราชการที่กรมการอำเภอจะต้องทำนั้น จำแนกเป็นกิจต่างๆดังนี้ คือ

ข้อ ๑ กรมการอำเภอเป็นหูเป็นตาของรัฐบาลต้องเอาใจใส่ตรวจตราสืบสวนความทุกข์สุขของราษฎร และเหตุการณ์ที่เกิดมีในท้องที่ของตน การอันใดที่รัฐบาลควรรู้เพื่อความสุขของราษฎรและประโยชน์ของราชการ กรมการอำเภอต้องถือเป็นหน้าที่ๆจะรายงานให้รัฐบาลทราบความตามที่เป็นจริง

ข้อ ๒ โดยปกติให้กรมการอำเภอรายงานต่อผู้ว่าราชการเมืองของตนแต่ถ้ามีคำสั่งโดยเฉพาะว่าให้รายงานการอย่างใดต่อผู้ใดก็ดี หรือว่าเหตุการณ์อันใดเกิดขึ้น กรมการอำเภอเห็นว่าจะรายงานต่อผู้ว่าราชการเมืองของตนก่อน จะไม่ทันประโยชน์ของราชการ จะรายงานไปยังที่แห่งนั้นๆ ซึ่งเห็นว่าจะเป็นประโยชน์อย่างดีแก่ราชการก็ได้ แต่ต้องบอกให้ผู้ว่าราชการเมืองของตนทราบจงทุกคราว

ข้อ ๓ รายงานประจำบอกเหตุการณ์และข้อราชการบรรดามีในอำเภอควรยื่น

ต่อผู้ว่าราชการเมืองไม่น้อยกว่าเดือนละครั้ง ๑ รายงานการจรนั้น แล้วแต่กำหนดในข้อบังคับ หรือเหตุการณ์อันควรรายงาน ส่วนรายงานด่วนบอกเหตุสำคัญซึ่งเป็นปัจจุบันทันด่วนเกิดขึ้นนั้น ต้องรีบรายงานทันทีและส่งโดยโทรเลขหรือโทรศัพท์อย่างเร็วที่สุดที่จะส่งได้

ข. การป้องกันภยันตรายของราษฎร และรักษาความสงบในท้องที่

มาตรา ๙๓ เวลามีการประชุมชนมากในที่ใด เช่น ในเวลามีการนักขัตฤกษ์เป็นต้น กรมการอำเภอกับกำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น ต้องจัดการรักษาความเรียบร้อยในที่ประชุมชน

มาตรา ๙๔ กรมการอำเภอต้องคอยตรวจตราตักเตือนกำนันผู้ใหญ่บ้านให้มีสัญญาเรียกลูกบ้านช่วยดับไฟ หรือระงับเหตุภยันตรายอย่างอื่น หรือจับโจรผู้ร้ายทุกหมู่บ้าน

มาตรา ๙๕ เมื่อกรมการอำเภอได้ปรึกษากำนันผู้ใหญ่บ้านในท้องที่นั้นแล้ว เห็นว่าหมู่บ้านใดอยู่ในที่สมควรจะจัดการล้อมรั้วป้องกันโจรได้ให้กรมการอำเภอ นำเสนอต่อผู้ว่าราชการเมือง เมื่อผู้ว่าราชการเมืองเห็นชอบด้วยแล้ว ก็ให้กรมการอำเภอชี้แจงและสั่งผู้ใหญ่บ้าน และราษฎรในหมู่บ้านนั้นทำรั้วล้อมรอบหมู่บ้าน มีประตูเป็นทางเข้าออกกี่แห่งแล้วแต่ชาวบ้านนั้นจะเห็นควร เวลากลางคืนให้ผู้ใหญ่บ้านจัดราษฎรผลัดเปลี่ยนกันรักษาประตูป้องกันโจรผู้ร้ายให้ทั้งหมู่บ้าน

มาตรา ๙๖ หมู่บ้านใดตั้งอยู่ใกล้ป่าพงอันเป็นเชื้อไฟ เมื่อถึงฤดูพงแห้งให้กรมการอำเภอสั่งราษฎรในหมู่บ้านนั้น ให้ช่วยกันถางพงให้เตียนออกไปห่างบ้านเรือน ป้องกันอย่าให้เป็นอัคคีภัยแก่หมู่บ้านนั้น

มาตรา ๙๗ เมื่อกำนันตำบลใดรายงานมาว่า เจ้าของหรือผู้ที่อยู่ในเหย้าเรือนแห่งใดที่ร้าง หรือทรุดโทรม ไม่กระทำการตามคำสั่งให้จัดการซ่อมแซมรักษาเรือนนั้นให้ดี ตามความที่กล่าวไว้ในมาตรา ๕๕ ให้กรมการอำเภอไต่สวนและบังคับตามควรแก่การ ถ้าไม่ทำตามบังคับ ให้กรมการอำเภอมีอำนาจรื้อเรือนนั้นได้ และเรียกเอาค่ารื้อแก่เจ้าของ

มาตรา ๙๘ ราษฎรคนใดไปปลูกเรือนอยู่ในที่เปลี่ยวอันน่ากลัวอันตรายด้วยโจรผู้ร้ายก็ดี หรือน่ากลัวจะเป็นที่ซ่องของโจรผู้ร้ายก็ดี เมื่อกรมการอำเภอได้ปรึกษากับกำนันในท้องที่นั้นเห็นด้วยกันแล้ว ก็ให้บังคับให้ผู้นั้นย้ายเข้ามาอยู่เสียในหมู่บ้าน

มาตรา ๙๙ ในเวลาอัตคัดอาหาร ให้กรมการอำเภอประกาศตักเตือนราษฎรให้เก็บรักษาข้าวไว้ให้พอบริโภค

มาตรา ๑๐๐ ถ้าแห่งใดข้าวไม่พอแก่ราษฎรในเวลาอัตคัด ให้กรมการอำเภอรีบรายงาน และกะประมาณจำนวนข้าวที่ขาด อันราษฎรจะไม่พึงขวนขวายหาเองได้แจ้งต่อผู้ว่าราชการเมือง ถ้าและรัฐบาลจัดส่งข้าวหลวงมาแก้อัตคัดไซร้เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะจัดการจำหน่ายข้าวตามวิธีที่สมควร คือ

(๑) ผู้ใดมีทุนพอซื้อ ให้ผู้นั้นซื้อได้เท่าราคาทุน

(๒) ผู้ใดทำนาไว้ยังไม่ได้ผล ให้ผู้นั้นยืมโดยสัญญาส่งเงินเมื่อขายข้าวใหม่ได้เท่าราคาทุนที่รับข้าวไปในเวลานั้น หรือใช้ด้วยข้าวใหม่เมื่อทำได้คิดตามราคาข้าวใหม่ในเวลานั้นเท่าทุนที่รัฐบาลให้ยืมไป

(๓) ผู้ใดทำการเพาะปลูก หรือหาสินค้าบ่าอันอาจจะหาสินค้ามาแลกข้าวได้ ก็ยอมรับสินค้าจากผู้นั้น แลกข้าวโดยคิดราคาตามสมควร และพอใจทั้ง ๒ ฝ่าย

(๔) ผู้ใดอาจจะทำการได้แต่ด้วยแรง ก็หางานอันประกอบด้วยสาธารณประโยชน์ เช่น ขุดสระน้ำ ทำถนน หรือซ่อมแซมสถานที่ทำราชการเป็นต้น ให้ผู้นั้นรับจ้างทำคิดข้าวให้ตามราคาทุนเป็นค่าจ้าง โดยอัตราสูงกว่าที่เขาจ้างกันทำการในที่นั้น ๑ ใน ๔ ส่วน คือ ถ้าอัตราค่าจ้างเขาจ้างกันโดยปกติวันละบาท ๑ ให้ ๆ ข้าวเท่าราคาวันละ ๑ บาท ๒๕ สตางค์เป็นต้น

(๕) ห้ามมิให้ ๆ ข้าวแก่ผู้ที่ยังสามารถกระทำการแลกได้ด้วยประการใด ๆ แต่ผู้ซึ่งไม่สามารถกระทำการแลกได้จริง ๆ เช่น คนเจ็บไข้ ชรา ทุพพลภาพ หรือทารกนั้นควรให้ได้รับข้าวของหลวงพอสมควรแต่ที่จะเลี้ยงชีวิตในเวลาอัตคัดนั้น

ค. การที่เกี่ยวด้วยความแพ่งและความอาญา

มาตรา ๑๐๑ หน้าที่และอำนาจของกรมการอำเภอในการที่เกี่ยวด้วยความอาญานั้น มีดังต่อไปนี้ คือ

ข้อ ๑ บรรดาอำนาจซึ่งกฎหมายกำหนดไว้สำหรับผู้ใหญ่บ้านและกำนันนั้น ให้กรมการอำเภอใช้ได้ทุกอย่าง

ข้อ ๒ ความอาญาเกิดขึ้นในท้องที่อำเภอใด หรือตัวจำเลยมาอาศัยอยู่ในท้องที่อำเภอใด ให้กรมการอำเภอมีอำนาจที่จะสั่งให้จับผู้ต้องหามาไต่สวนคดีเรื่องนั้นในชั้นต้น

ข้อ ๓ ในการไต่สวนในชั้นต้นก็ดี หรือจัดการตามหมายอย่างใด ๆ หรือตามคำสั่งศาล หรือคำสั่งในทางราชการอย่างใด ๆ ก็ดี ให้กรมการอำเภอมีอำนาจที่จะออกหมายเรียกตัวคนมาสาบาลให้การเป็นพยาน หมายค้นบ้านเรือนหรือหมายยึดสิ่งของได้

ข้อ ๔ ในการค้นบ้านเรือน หรือยึดสิ่งของนั้น ถ้านายอำเภอไปค้นหรือยึดเองไม่ต้องมีหมาย ถ้าจะแต่งให้ผู้อื่นไปค้นหรือยึด ก็ให้นายอำเภอมีหมายสั่งเจ้าพนักงานผู้ถือหมายมีอำนาจที่จะค้นและยึดได้ตามหมาย

ข้อ ๕ ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งได้ตัวมาต่อหน้ากรมการอำเภอนั้นโดยปกตินายอำเภอควรยอมให้มีประกัน แต่ถ้านายอำเภอเห็นว่ามีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดที่จะกล่าวในมาตรานี้ ก็ให้เอาตัวไว้ คือ

(ก) เป็นคดีฉกรรจ์ที่ต้องด้วยโทษจำคุก ตั้งแต่ ๑๐ ปี ขึ้นไปอย่าง ๑ หรือ

(ข) ถ้าผู้ต้องหาหลบหนีจะจับได้โดยยากอย่าง ๑ หรือ

(ค) เห็นได้ว่าถ้าปล่อยผู้นั้นไปจะทำให้เกิดเหตุอันตรายอย่าง ๑ หรือ

(ง) ถ้าปล่อยไปจะขัดข้องหรือลำบากแก่การไต่สวนคดีในชั้นต้นอย่าง ๑

ข้อ ๖ การไต่สวนคดีในชั้นต้นนั้น ต้องลงมือภายใน ๔๘ ชั่วโมง ตั้งแต่เวลาที่จับผู้ต้องหา นายอำเภอต้องรีบจัดการโดยเร็วที่จะทำได้ แล้วส่งตัวผู้ต้องหา ยังเมือง ให้ส่งต่อไปยังศาลซึ่งมีหน้าที่พิจารณาคดีนั้น โดยวิธีกล่าวต่อไปนี้

ถ้าเป็นตำบลที่มีศาลซึ่งมีอำนาจ และที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ด้วยกัน ให้ส่งตัวผู้ต้องหาต่อศาลภายใน ๔๘ ชั่วโมง ตั้งแต่เวลาที่ผู้ต้องหาได้ตกมาอยู่ในความควบคุมของกรมการอำเภอ

ถ้าเป็นที่อื่น ให้ส่งตัวผู้ต้องหายังศาลโดยเร็วที่จะทำได้ และห้ามมิให้กักขังตัวไว้ที่ๆว่าการอำเภอเกินกว่า ๔๘ ชั่วโมง โดยไม่มีเหตุจำเป็น

ถ้าส่งผู้ต้องหาไปยังศาล นายอำเภอทำการไต่สวนคดีในชั้นต้นยังไม่สำเร็จ ก็ให้เจ้าพนักงานเมืองร้องต่อศาลขอผัดให้มีเวลาไต่สวนต่อไปตามสมควร

ข้อ ๗ ในการไต่สวนความอาญา ถ้านายอำเภอเห็นว่าไม่มีหลักฐานข้างฝ่ายโจทก์ ให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาไปถ้าผู้ต้องหาต้องด้วยหมายสั่งจับของศาลอยู่แล้วก็ให้เจ้าพนักงานเมืองร้องขอต่อศาลให้สั่งปล่อยตัวผู้ต้องหา

มาตรา ๑๐๒ กรมการอำเภอต้องจัดพนักงานออกตรวจตระเวนรักษาความเรียบร้อย และคอยสืบจับโจรผู้ร้ายในท้องที่ของตน

มาตรา ๑๐๓ เมื่อมีเหตุผู้คนถูกกระทำร้ายตายลงในท้องที่อำเภอใดก็ดี ฟกช้ำหรือมีบาดแผลเจ็บป่วยสาหัสก็ดี ผู้ที่ถูกกระทำร้ายฟกช้ำหรือมีบาดแผลมาขอให้ชันสูตรก็ดี เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะตรวจชันสูตร หรือพลิกศพตามพระราชบัญญัติ และจดคำให้การพร้อมด้วยพยาน และทำหนังสือชันสูตรไว้เป็นหลักฐาน

มาตรา ๑๐๔ เมื่อเกิดเหตุเสียทรัพย์แก่ผู้หนึ่งผู้ใด เช่นถูกโจรภัยเป็นต้น เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะทำคำตราสินตามคำขอร้องของเจ้าทรัพย์ หรือเพื่อหลักฐานในราชการ

มาตรา ๑๐๕ ความผิดอย่างใดๆอันต้องตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่น กำหนดเป็นลหุโทษก็ดี ความผิดล่วงละเมิดพระราชบัญญัติภาษีอากรอันเบี้ยปรับกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติไม่เกิน ๒๐๐ บาท ก็ดี เมื่อกรมการอำเภอไต่สวนเห็นว่าจำเลยมีพิรุธ ให้กรมการอำเภอมีอำนาจที่จะเปรียบเทียบให้ตกลงกันได้ ถ้าไม่ตกลงกันได้ก็ดี หรือกรมการอำเภอเห็นว่าโทษยองจำเลยเกิน

กว่าปรับ ๒๐๐ บาท หรือเป็นโทษทั้งปรับทั้งจำ หรือโทษจำอย่างเดียวก็ดี ก็ให้ส่งคดีเรื่องนั้นไปยังเมือง

(ความในมาตรา ๑๐๕ ถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓ แห่งพ.ร.บ. การเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. ๒๔๘๑)

มาตรา ๑๐๖ ถ้ามีผู้ขอร้องอายัติตัวคน หรือสิ่งของโดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะรับอายัติ และทำหนังสือหลักฐานในการอายัตินั้น

มาตรา ๑๐๗ เงินกลาง หรือของกลาง ในคดีที่จะต้องรักษาไว้ในอำเภอนั้น หรือจะต้องนำส่งไปยังเมือง เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะจัดการรักษาและนำส่ง

มาตรา ๑๐๘ กรมการอำเภอมีอำนาจฝ่ายตุลาการในทางความแพ่ง ดังต่อไปนี้ คือ

ข้อ ๑ ความแพ่งอย่างใดๆราคาไม่เกิน ๒๐๐ บาท ซึ่งเกิดขึ้นในอำเภอนั้นก็ดี หรือจำเลยอยู่ในอำเภอนั้นก็ดี ถ้าฝ่ายโจทก์มาร้องขอต่อกรมการอำเภอให้เรียกจำเลยมาว่ากล่าวเปรียบเทียบเป็นความเถ้าแก่ให้แล้วแก่กัน โดยไม่ต้องไปร้องฟ้องยังโรงศาล ก็ให้กรมการอำเภอมีอำนาจที่จะหมายเรียกจำเลยมาว่ากล่าวเปรียบเทียบได้

ข้อ ๒ ถ้ากรมการอำเภอเปรียบเทียบโจทก์จำเลยไม่ตกลงกัน ก็ให้ยกเลิกคดีเรื่องนั้น ให้เขาไปฟ้องร้องกันยังโรงศาล

ข้อ ๓ ในการเปรียบเทียบความแพ่งที่ว่ามาในข้อก่อน ถ้าโจทก์จำเลยสัญญาจะยอมตกลงตามคำพยาน หรือคำชี้ขาดของผู้ใด ให้กรมการอำเภอมีอำนาจที่จะหมายเรียกผู้นั้นมาเบิกความ หรือชี้ขาดให้คดีเรื่องนั้นเป็นอันแล้วแก่กันได้

ข้อ ๔ ในการเปรียบเทียบความแพ่งนี้ ถ้ายอมกันแล้ว ให้กรมการอำเภอเขียนข้อความที่ตกลงกัน และให้ทั้งสองฝ่ายกับกรมการอำเภอเซ็นชื่อในใบยอมนั้น และมอบให้ทั้ง ๒ ฝ่ายถือไว้ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ทำตาม ยอมให้อีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจที่จะเอาใบยอมนั้นไปร้องยังโรงศาล ขอให้ศาลบังคับตามยอม

ข้อ ๕ คดีที่กรมการอำเภอเปรียบเทียบยอมกันแล้ว ให้ถือว่าเหมือนคดีที่อนุญาโตตุลาการได้พิพากษาเป็นเด็ดขาด ฝ่ายใดจะเอาคดีนั้นกลับไปรื้อร้องฟ้องอีกไม่ได้

ข้อ ๖ ในการเปรียบเทียบความแพ่ง ให้เรียกค่าธรรมเนียมดังนี้ ค่าหมายและค่าเขียนคำร้องรวมกันบาท ๑ ค่าทำใบยอม ๒ บาท ค่าธรรมเนียมนี้ควรเรียกแก่ผู้แพ้ แต่ถ้า ๒ ฝ่ายเขายินยอมจะช่วยกันเสียก็ให้เรียกตามยอม หากผู้จะต้องเสียไม่มีเงินจะเสีย ก็ให้กรมการอำเภอมีอำนาจที่จะยกค่าธรรมเนียมอันเป็นส่วนของหลวงให้ได้

ง. การป้องกันโรคร้าย

มาตรา ๑๐๙ กรมการอำเภอต้องคอยระวัง อย่าให้โรคแพร่หลายไปในประชุมชน ต้องคอยดูแลป้องกัน หรือเมื่อโรคเกิดขึ้นก็ต้องจัดการรักษา อย่าให้ติดต่อลุกลามมากไป

มาตรา ๑๑๐ เพราะเหตุที่โสโครก เป็นแดนเกิดของโรคร้าย คือ อหิวาตกโรคและกาฬโรคเป็นต้น กรมการอำเภอต้องคอยตรวจตราว่ากล่าวคนในท้องที่อย่าให้ทอดทิ้ง หรือปล่อยให้เกิดความโสโครก อันจะเป็นเหตุให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บแก่ประชาชน

มาตรา ๑๑๑ กรมการอำเภอต้องเอาเป็นธุระตรวจตราอุดหนุน ให้แพทย์ประจำตำบลดูแลการรักษาพยาบาล คือ การปลูกทรพิษ และจำหน่ายยาหลวงเป็นต้น และให้ราษฎรได้รับความป้องกัน และรักษาโรคตามสมควรแก่การที่จะเป็นได้

มาตรา ๑๑๒ ในเวลาเกิดโรคร้ายติดต่อขึ้นในอำเภอนั้น หรือในท้องที่อำเภออื่น ซึ่งอาจจะลุกลามมาถึงอำเภอนั้น ให้กรมการอำเภอประกาศตักเตือนแก่ราษฎรให้จัดการป้องกันและรักษาโรค ถ้าหากว่าจะควรจัดการป้องกันได้อย่างใด หรือว่าควรจะรีบร้องเรียนต่อผู้ใหญ่ ขอกำลังอุดหนุนประการใด ก็ให้กรมการอำเภอจัดการตามสมควร

มาตรา ๑๑๓ ถ้าเกิดโรคร้ายที่ติดต่อขึ้นในอำเภอใด ให้กรมการอำเภอนั้นรีบบอกข่าวโดยทางอย่างเร็วที่สุดที่จะบอกได้ ให้ผู้ใหญ่เหนือตนทราบแล้วให้รายงานเหตุความไข้นั้นต่อไปเนืองๆ จนกว่าโรคจะสงบ

จ. บำรุงการทำนาค้าขายป่าไม้และทางไปมาต่อกัน

มาตรา ๑๑๔ กรมการอำเภอต้องตรวจให้รู้ทำเลที่ทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎรในอำเภอนั้น คือ ที่นา ที่สวน ที่จับสัตว์น้ำเป็นต้น และต้องสอบสวนให้รู้ว่าที่เหล่านั้นอาศัยสายน้ำทางใด ควรทำบัญชีมีทะเบียนไว้ในที่ว่าการอำเภอ

มาตรา ๑๑๕ การบำรุงผลประโยชน์ในการหาเลี้ยงชีพของราษฎรก็ดี การป้องกันภยันตรายมิให้เกิดแก่การหาเลี้ยงชีพของราษฎรก็ดี อันต้องการความพร้อมเพรียงช่วยกันในหมู่ราษฎร ยกตัวอย่างดังบางคราวจะต้องทำ ทำนบบีดน้ำ บางคราวต้องระบายน้ำสำหรับการเพาะปลูก การเหล่านี้เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอจะต้องเอาใจใส่คอยตรวจตรา และปรึกษากำนันผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีการสมควรจะต้องทำเพื่อให้เจริญผลประโยชน์แก่ราษฎรก็ดี หรือเพื่อป้องกันความเสียหายแก่ผลประโยชน์นั้นก็ดี ให้กรมการอำเภอเรียกราษฎรช่วยกันทำการนั้น ๆ ให้สำเร็จทันฤดูกาล

มาตรา ๑๑๖ การรักษาผลประโยชน์ในการเลี้ยงชีพของราษฎร เช่นการบีดน้ำและระบายน้ำเช่นกล่าวมาในมาตราก่อนเป็นต้น ตลอดจนอย่างอื่น ๆ ถ้าหากเกิดเกี่ยงแย่งกันในประโยชน์ที่จะพึงได้ ยกตัวอย่างดังเช่นชาวนาต้องการให้บีดน้ำ ชาวเรือต้องการให้เบิดน้ำให้เรือเดินเป็นต้น ให้กรมการอำเภอเรียกกำนันประชุมปรึกษาหาวิธีที่จะรักษาประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย หรือถ้าจะให้ได้ประโยชน์ไม่ได้ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ให้รักษาประโยชน์ใหญ่โดยยอมทั้งประโยชน์น้อยด้วยความจำเป็น

เมื่อเห็นด้วยกันโดยมากประการใด ก็ให้กรมการอำเภอจัดการตามนั้น

มาตรา ๑๑๗ ห้วย คลอง และลำน้ำต่าง ๆ ย่อมเป็นของที่รัฐบาลปกบ้ำรักษา เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอจะต้องตรวจตราอย่าให้เสีย และอย่าให้ผู้ใดทำให้เสียสาธารณประโยชน์ ถ้าจะต้องซ่อมแซมตกแต่งให้กรมการอำเภอเรียกราษฎรช่วยกันทำอย่างกั้นบีดน้ำฉนั้น

มาตรา ๑๑๘ กรมการอำเภอมีหน้าที่จะต้องตรวจตรา และจัดการรักษาทางบกทางน้ำ อันเป็นทางที่ราษฎรไปมาค้าขาย ให้ไปมาโดยสะดวกตามที่จะเป็นได้ทุกฤดูกาล

การอันนี้ถ้าจะต้องทำการซ่อมแซม หรือแก้ไขความชัดข้องให้กรมการอำเภอเรียกราษฎรช่วยกันทำอย่างว่ามาแล้ว

มาตรา ๑๑๙ กรมการอำเภอต้องตรวจตรารักษาป่าไม้ ซึ่งรัฐบาลหวงห้ามตามข้อบังคับการป่าไม้

มาตรา ๑๒๐ ที่ว่างซึ่งรัฐบาลอนุญาตให้ราษฎรทำการเพาะปลูกนั้น เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอ ที่จะต้องตรวจตราจัดการป้องกันการเกี่ยงแย่งในระหว่างราษฎรที่ได้ตั้งทำการเพาะปลูกก่อนได้รับโฉนด

มาตรา ๑๒๑ ที่น้ำอันเป็นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำ เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะตรวจตรารักษาป้องกันมิให้พืชพันธุ์สัตว์น้ำสูญไป

มาตรา ๑๒๒ ที่อันเป็นสาธารณประโยชน์ คือ ที่เลี้ยงปศุสัตว์ที่จัดไว้สำหรับราษฎรไปรวมเลี้ยงด้วยกันเป็นต้น ตลอดจนถนนหนทาง และที่อย่างอื่นซึ่งเป็นของกลางให้ราษฎรใช้ได้ด้วยกัน เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอจะต้องคอยตรวจตรารักษา อย่าให้ผู้ใดเกียจกันเอาไปเป็นอาณาประโยชน์แต่เฉพาะตัว

มาตรา ๑๒๓ ที่วัดหรือกุศลสถานอย่างอื่น ซึ่งเป็นของกลางสำหรับมหาชนก็ให้อยู่ในหน้าที่กรมการอำเภอ จะต้องคอยตรวจตราอุดหนุนผู้ปกบำรุกษา อย่าให้ผู้ใดรุกล้ำเบียดเบียนที่อันนั้น

ฉ. บำรุงการศึกษา

มาตรา ๑๒๔ กรมการอำเภอต้องปรึกษาด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้อุปการะการศึกษาในท้องที่มีพระภิกษุสงฆ์เป็นต้น ช่วยกันแนะนำและจัดให้มีสถานที่เล่าเรียนให้พอแก่เด็กในอำเภอนั้น

มาตรา ๑๒๕ กรมการอำเภอต้องตรวจตราปรึกษาด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้อุปการะการศึกษาในท้องที่ จัดบำรุงการสั่งสอนอย่าให้เสื่อมทราม

มาตรา ๑๒๖ กรมการอำเภอต้องคอยชี้แจงตักเตือนแก่กำนันผู้ใหญ่บ้านบิดามารดา และผู้ปกครองเด็กให้ส่งบุตรหลานไปเล่าเรียน

ช. การเก็บภาษีอากร

มาตรา ๑๒๗ บรรดาภาษีอากร ซึ่งมิได้มีกฎหมาย หรือข้อบังคับให้พนักงานอื่นเก็บแล้ว เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จัดเก็บในอำเภอนั้น

มาตรา ๑๒๘ ในการเก็บภาษีอากร กรมการอำเภอต้องคอยตรวจตราเวลาเกิดอุบัทวเหตุ หรือเป็นเวลาราษฎรอัตคัดขัดสน เมื่อถึงกำหนดที่จะเก็บภาษีอากรนั้นๆให้รู้ และรายงานพร้อมทั้งความเห็นที่ควรจะจัดการผัดผ่อนอย่างใด ให้ผู้ว่าราชการเมืองทราบ

มาตรา ๑๒๙ เงินหลวงที่เก็บภาษีอากรได้ก็ดี หรือที่ได้จากประเภทอื่นก็ดี ซึ่งจะต้องนำส่งพระคลัง เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะรักษา และนำส่งถึงพระคลัง

ช. หน้าที่เบ็ดเตล็ด

มาตรา ๑๓๐ ในหน้าที่ของกรมการอำเภอ ที่จะจัดการทั้งปวงในอำเภอให้เรียบร้อยนั้น ถ้าหากว่ากรมการอำเภอเห็นวิธีการงานอย่างใดยังบกพร่อง ให้รายงานชี้แจงความเห็นต่อผู้ว่าราชการเมือง ขออนุญาตแก้ไขตามที่คิดเห็นว่าเป็นอย่างดี

มาตรา ๑๓๑ กรมการอำเภอมีหน้าที่จะต้องช่วยราชการของอำเภออื่นที่ใกล้เคียง แม้ต่างเมืองกัน และในการที่ช่วยนั้นไม่จำจะต้องรอจนอำเภอนั้นขอให้ช่วยถ้ารู้เหตุการณ์ซึ่งเห็นว่าตนควรจะช่วยเหลือ จึงจะเป็นประโยชน์แก่ราชการ ต้องช่วยเหลือทีเดียว

มาตรา ๑๓๒ หน้าที่ของกรมการอำเภอ นอกจากที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่นี้ ยังต้องทำตามความซึ่งกำหนดไว้ในพระราชกำหนดกฎหมายอย่างอื่นๆอันกำหนดไว้ว่าเป็นหน้าที่ของกรมการ

อำเภอ แม้พระราชกำหนดกฎหมายใดมิได้ระบุไว้ในพระราชกำหนดกฎ-หมายนั้นๆ ว่าเป็นหน้าที่ของผู้ใดก็ให้พึงเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอที่จะรักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินั้นๆ

ประกาศมา ณ วันที่ ๔ กรกฎาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็นวันที่ ๑๓๓๒ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

(๓๑ ร.จ. ๒๒๙ ลงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๕๗)

พรงราชบัญญัติ

ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖

ตราไว้ ณ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๐ ตอนที่ ๑๔ หน้า ๕๐๔ ลงวันที่ ๙ มีนาคม ๒๔๘๖ ให้ใช้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ได้มีข้อความให้แก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งได้นำไปแก้ไขเพิ่มเติมลงไว้ในพระราชบัญญัตินั้นแล้ว จึงไม่นำข้อความที่ให้แก้ไขเพิ่มเติมนั้นลงพิมพ์ในที่นี้อีก

พระราชบัญญัตินี้นอกจากมีข้อความให้แก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีบทเฉพาะกาลอยู่ด้วย ดังนี้

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๑๗ กำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีอายุไม่เกินหกสิบปี ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้คงอยู่ในตำแหน่งต่อไป แต่ข้าหลวงประจำจังหวัดเห็นว่าผู้ใดไม่สามารถที่จะบริหารราชการได้ ตามอำนาจหน้าที่ในพระราชบัญญัตินี้ ก็ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดสั่งให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่ง

พระราชบัญญัติ
ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๔๘๙

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๘๙ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๖๓ ตอนที่ ๘๓ หน้า ๘๑๖ ลงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๙ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป มีข้อความให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ มาก่อนแล้วได้นำข้อความที่ให้แก้ไขเพิ่มเติมไปลงพิมพ์ไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนั้นแล้ว จึงไม่นำข้อความที่ให้แก้ไขเพิ่มเติมนั้นลงพิมพ์ในที่นี้อีก

พระราชบัญญัตินี้ นอกจากจะมีข้อความให้แก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวข้างต้นนั้นแล้ว ยังมีบทเฉพาะกาลอยู่ด้วย ดังนี้

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๕ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้คงอยู่ในตำแหน่งต่อไป"

พระราชบัญญัติ
ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๔๑๐

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๘๔ ตอนที่ ๑๑ ฉบับพิเศษ หน้า ๔ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป มีความสำคัญในพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ

๑. ยกเลิกข้อความเดิม และใช้ความใหม่แทนในมาตรา ๙

มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๗ มาตรา ๑๘ มาตรา ๒๑ ชื่อของตอน ๔ ในหมวดที่ ๓ มาตรา ๒๘ ทวิ มาตรา ๒๘ ตรี มาตรา ๒๘ ทวิ มาตรา ๒๘ ตรี ชื่อของตอน ๕ ในหมวดที่ ๔

๒. เพิ่มความขึ้นเป็นมาตรา ๑๗ ทวิ มาตรา ๒๘ จัตวา และมาตรา ๖๑ ตรี

๓. มีความในมาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัตินี้ เสมือนบทเฉพาะกาล ดังนี้

"มาตรา ๑๘ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ยังใช้บังคับ ให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระของตำแหน่งเดิม"

๔. มีความเป็นหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติ ดังนี้

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ด้วยกระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาเห็นว่า หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและปราบปรามโจรผู้ร้ายภายในเขตหมู่บ้าน เป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของผู้ใหญ่บ้าน แต่ในปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านยังมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติในด้านอื่นๆตามอำนาจหน้าที่ที่มีตามกฎหมายอย่างกว้างขวาง และผู้ใหญ่บ้านก็มีแต่เพียงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น ที่มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านในกิจการต่างๆตามที่ผู้ใหญ่บ้านจะมอบหมายให้ ผู้ใหญ่บ้านยังไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย และปราบปรามโจรผู้ร้ายโดยตรง จึงทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและปราบปรามโจรผู้ร้ายยังไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จึงเห็นสมควรกำหนดให้มี "ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ"ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและปราบปรามโจรผู้ร้าย และเพื่อให้เห็น

ความแตกต่างกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปัจจุบัน จึงได้เปลี่ยนชื่อผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปัจจุบันเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง โดยให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านร่วมกันพิจารณาคัดเลือกได้ไม่เกิน ๕ คน นอกจากนี้กรรมการหมู่บ้าน และกรรมการตำบลตามกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ยังไม่เป็นการเหมาะสม และไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของกระทรวงทบวงกรมต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมควรจะ ได้พิจารณา ปรับปรุงแก้ไข

ประกาศ

ใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗

ในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช ๒๔๕๗ อันเป็นแบบแผนการปกครองพระราชอาณาจักร ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ใช้อำนาจในอำเภอชั้นนอกกรุงเทพฯ และหัวเมืองทั่วทุกมณฑลเทศาภิบาล เว้นแต่ในเขตอำนาจชั้นในกรุงเทพมหานคร บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่าสมควรจะให้ใช้แบบแผนลักษณะปกครองในพระราชบัญญัตินั้นบางส่วน บางมาตราในเขตชั้นในกรุงเทพมหานครด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ ในเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ดังต่อไปนี้

กำหนดเขตท้องที่การปกครอง

มาตรา ๑ ในการที่จะกำหนดเขตท้องที่ทั้งปวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เสนาบดีกระทรวงนครบาล มีอำนาจที่จะกระทำได้ตามความ

ในมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธ-ศักราช ๒๔๕๗ ทุกประการ

การปกครองอำเภอ

มาตรา ๒ ระเบียบการปกครองอำเภอ ให้กระทำตามในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ หมวดที่ ๕ มาตรา ๖๒, ๖๓ ข้อ ๑–๒–๓ มาตรา ๖๔, ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๖๘, ๖๙, ๗๐, ๗๑, ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐, ๘๑, ๘๒, ซึ่งได้บัญญัติไว้แล้วทุกประการ

อำนาจหน้าที่กรมการอำเภอ

มาตรา ๓ บรรดาอำนาจและหน้าที่กรมการอำเภอ ตามความที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗, มาตรา ๕๒, ๘๖, ๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๑, ๙๒, ๙๗, ๙๙, ๑๐๐, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๐๕, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๐, ๑๑๑, ๑๑๒, ๑๑๓, ๑๑๔, ๑๑๕, ๑๑๖, ๑๑๗, ๑๑๘, ๑๒๑, ๑๒๒, ๑๒๓, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๒๖, ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๓๑, ๑๓๒, ให้ยกมาใช้ในหน้าที่กรมการอำเภอชั้นในปฏิบัติราชการต่อไป

การปกครองตำบล

มาตรา ๔ ถ้าในที่ใด เมื่อเสนาบดีกระทรวงนครบาลพิจารณาเห็นเป็นการสมควรที่ให้มีผู้ปกครองตำบลขึ้น ก็มีอำนาจที่จะเลือกตั้งได้ แต่ผู้ที่สมควรเป็นหัวหน้าปกครองตำบลได้นั้น จะต้องมีคุณวุฒิตามความที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒

มาตรา ๕ ให้เป็นหน้าที่เสนาบดีกระทรวงนครบาลที่จะกำหนดอำนาจและหน้าที่ผู้ปกครองตำบล อนุโลมตามความที่ได้บัญญัติไว้ในหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ได้ทุกประการ

มาตรา ๖ ในเวลาใด เมื่อเสนาบดีกระทรวงนครบาลพิจารณาเห็นเป็นการสมควร ก็มีอำนาจที่จะสั่งยกเลิก หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขการปกครองตำบลตามความที่ว่ามาในมาตรา ๕ นั้นได้ทุกเมื่อ

การบังคับบัญชา

มาตรา ๗ ให้อธิบดีกรมพระนครบาล เป็นผู้บังคับบัญชาการอำเภอ ตามความในพระราชบัญญัตินี้ โดยอนุมัติเสนาบดีกระทรวงนครบาล

มาตรา ๘ ให้เสนาบดีกระทรวงนครบาล มีอำนาจที่จะตั้งกฎข้อบังคับสำหรับจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และถ้ากฎนั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ก็ให้ถือว่าเป็นเหมือนส่วนหนึ่งในพระราชบัญญัตินี้

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๕๘ เป็นวันที่ ๑๗๓ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศกระทรวงมหาดไทย

เรื่อง กำหนดชื่อโรค ตามความในพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๒ (๗) แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๖ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดชื่อโรคไว้ ดังต่อไปนี้

(๑) โรคเรื้อน

(๒) วัณโรคในระยะอันตราย

(๓) วัณโรคตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย

(๔) โรคพิษสุราเรื้อรัง

(๕) โรคลำไส้อักเสบเรื้อรัง

(๖) โรคผิวหนังเรื้อรัง เป็นที่รังเกียจแก่ผู้อื่น

ประกาศ ณ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๔๘๖

ม. พรหมโยธี

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กฎเสนาบดี

ว่าด้วยที่กุศลสถานชนิดศาลจ้าว

ด้วยตามความในพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ มาตรา ๑๒๓ ให้กรมการอำเภอมีหน้าที่คอยตรวจตราอุดหนุนผู้ปกปักรักษาอย่าให้ผู้ใดรุกล้ำเบียดเบียนที่วัด หรือที่กุศลสถานอย่างอื่น อันเป็นของกลางสำหรับมหาชนนั้น บัดนี้ทรงพระราชดำริเห็นว่า ที่ศาลจ้าวซึ่งเป็นสถานที่เคารพ และกระทำพิธีกรรมตามลัทธิของประชาชนบางจำพวกในกรุงสยาม นับว่าเป็นที่กุศลสถานสำหรับมหาชนประเภทหนึ่ง ซึ่งสมควรจะวางระเบียบการปกปักรักษาขึ้นไว้ให้เป็นหลักฐาน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดีกระทรวงนครบาลและเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ตั้งกฎข้อบังคับขึ้นตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ดังต่อไปนี้

ว่าด้วยการใช้กฎและอธิบายคำ

ข้อ ๑ กฎนี้ใช้เฉพาะแต่ศาลจ้าวที่ตั้งอยู่ในที่ดิน ซึ่งรัฐบาลเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ปกปักรักษาเท่านั้น

ข้อ ๒ คำบางคำที่มิได้มีคำหมายให้เข้าใจเป็นอย่างอื่นแล้ว ให้พึงเข้าใจดังนี้ คือ

ก. คำว่า ศาลจ้าวนั้น หมายความว่า สถานที่ก่อสร้างขึ้นเป็นทรวดทรงสำหรับประดิษฐานรูปเคารพ และกระทำพิธีกรรมตามลัทธิของคนบางจำพวกเช่นชนจีนเป็นต้น และให้หมายความรวมตลอดถึงสถานที่ถาวร ซึ่งสร้างขึ้นประกอบกับศาลจ้าว เช่น โรงสำหรับกินเจ เป็นต้น

ข. คำว่า ที่ศาลจ้าว นั้นหมายความถึงที่ดินศาลจ้าวตั้งอยู่ และหมายความตลอดเขตบริเวณที่ดินของศาลจ้าวด้วย

ค. คำว่า ใบอนุญาตตั้ง นั้น หมายความว่า หนังสือที่ผู้มีอำนาจตามกฎนี้ออกให้ไว้แก่ผู้จัดการปกครองศาลจ้าว หรือผู้ตรวจตราสอดส่องกิจการในศาลจ้าว

ฆ. คำว่า ผลประโยชน์ นั้น หมายความว่า ทรัพย์สมบัติรายได้อันพึงบังเกิดมีแก่ศาลจ้าวนั้น ๆ และหมายความตลอดถึงรายจ่ายด้วย

ว่าด้วยที่ดินที่ศาลจ้าวตั้งอยู่

ข้อ ๓. ศาลจ้าวที่ตั้งอยู่ในที่ดินเอกชน มีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของนั้นไม่เกี่ยวกับกฎฉบับนี้ เว้นไว้แต่เอกชนผู้มีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของได้อุทิศที่ดินของตน ให้เป็นสมบัติสำหรับศาลจ้าวโดยสิทธิ์ขาดในขณะใด ที่ดินนั้นย่อมตกมาอยู่ในความปกครองรักษาของรัฐบาลพึงทำนุบำรุง เพื่อประโยชน์มหาชนตามความในกฎนี้

ข้อ ๔. ที่ดินที่ศาลจ้าวตั้งอยู่ในที่ดินของรัฐบาลก็ดี หรือในที่ดินของเอกชนแต่ได้อุทิศให้เป็นสมบัติสำหรับศาลจ้าวโดยสิทธิ์ขาดแล้วก็ดี ในเขตกรุงเทพมหานครให้มีโฉนดไว้ในนามกรมพระนครบาล หัวเมืองนอกจากเขตกรุงเทพมหานครให้มีโฉนดหรือหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินไว้ในนามกรมปกครองกระทรวงมหาดไทยทั้งสิ้น

ข้อ ๕. ผู้ใดมีความปรารถนาจะอุทิศที่ดินของตนที่มี หรือยังไม่มีศาลจ้าวตั้งอยู่แล้ว ให้เป็นสมบัติสำหรับศาจจ้าวโดยสิทธิ์ขาด ให้ยื่นเรื่องราวสำแดงความปรารถนา เป็นลายลักษณ์อักษรมอบหมายให้แก่นายอำเภอผู้ปกครองท้องที่ที่ๆดินตั้งอยู่

ในเรื่องราวที่จะยื่นต้องมีข้อความ ดังต่อไปนี้ คือ

(ก) ชื่อและที่อยู่ของผู้ซึ่งจะอุทิศที่ดินให้

(ข) รายการละเอียดของที่ดิน ซึ่งจะอุทิศให้พร้อมทั้งหน้าโฉนด หรือหลักฐานสิ่งสำคัญสำหรับที่ดินนั้นกำกับไปด้วย

ข้อ ๖. ที่ศาลจ้าวแห่งใดซึ่งตกอยู่ในความปกครองของรัฐบาลตามกฎนี้ ถ้าผู้ใดจะกระทำการก่อสร้างสิ่งหนึ่งสิ่งใดลง หรือมีความประสงค์จะทำการสถาปนาต่อเติมขึ้นใหม่ก็ดี ให้แจ้งความประสงค์เป็นลายลักษณ์อักษรต่อนายอำเภอผู้ปกครองท้องที่ที่ ๆ ดินตั้งอยู่ เมื่อได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว จึงกระทำการนั้นได้

ข้อ ๗. ในที่ซึ่งยังมีศาลจ้าวตั้งอยู่ตราบใด โดยปกติจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นอย่างอื่น เว้นไว้แต่ศาลจ้าวนั้นจะได้เลิกร้างไปหมดแล้ว หรือว่ารัฐบาลมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ประโยชน์ในราชการโดยตรง

ข้อ ๘. ที่ดินที่ยังมีศาลจ้าวตั้งอยู่ ณ บัดนี้ก็ดี หรือปรากฏว่าได้เคยมีศาลจ้าวตั้งอยู่ก็ดี ถ้าแม้พิสูจน์ไม่ได้ความแน่นอนว่ากรรมสิทธิ์ได้ตกเป็นของเอกชน ก็ให้ลงสันนิษฐานว่าเป็นที่ดินสำหรับศาลจ้าวอยู่ในความปกครองของรัฐบาล

ว่าด้วยฐานะของศาลจ้าว และทะเบียนศาลจ้าว

ข้อ ๙. ศาลจ้าวที่ได้ก่อสร้างขึ้นด้วยวัตถุ มีฐานะอันมั่นคงถาวร นอกจากที่ตั้งอยู่ในที่ดินของเอกชนมีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของ ให้มีทะเบียนบัญชีไว้ให้เป็นหลักฐาน

ข้อ ๑๐. ทะเบียนบัญชีศาลจ้าว ให้มีรายการดังนี้ คือ

๑. เลขลำดับจำนวนศาลจ้าว

๒. ชื่อศาลจ้าว

๓. ตำบล อำเภอ และจังหวัด ที่ศาลจ้าวตั้งอยู่

๔. ชื่อ และอายุ ผู้ปกครองศาลจ้าว และผู้ตรวจตราสอดส่อง

๕. ชื่อ แซ่สกุล ชาติกำเหนิด และผู้บังคับสังกัดมูลนาย ของผู้ปกครองศาลเจ้า และผู้ตรวจตราสอดส่อง

๖. อาชีวะ และที่สำนักอาศัย ของผู้ปกครองศาลเจ้า และผู้ตรวจตราสอดส่อง

ว่าด้วยการตั้ง และถอนผู้จัดการ ปกครองศาลจ้าว และผู้ตรวจตราสอดส่อง

ข้อ ๑๑ การรักษาหรือกระทำกิจเพื่อประโยชน์แก่ศาลจ้าวโดยเฉพาะ นั้นได้มีผู้จัดการปกครองและผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าวขึ้นไว้ แล้วแต่อธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดจะกำหนดโดยสมควรแก่ศาลจ้าวแห่งใด หรือหลายศาลจ้าวรวมกัน จะให้มีผู้จัดการปกครองและผู้ตรวจตราสอดส่องมากน้อยเพียงใดก็ได้

ข้อ ๑๒ ผู้ที่สมควรจะเป็นผู้จัดการปกครอง และผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าวได้นั้น ต้องประกอบพร้อมด้วยองค์คุณสมบัติ คือ

๑. ต้องเป็นผู้มีความเคารพนับถือในลัทธินั้น

๒. ต้องเป็นคนที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป

๓. ต้องเป็นคนมีหลักฐานในอาชีวะ หรือมีหลักทรัพย์ดี

๔. ต้องเป็นคนที่ไม่เคยต้องคำพิพากษาของศาล ฐานเป็นอั้งยี่หรือซ่องโจร ผู้ร้าย ลักทรัพย์ วิ่งราว ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ สลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอกทรัพย์ หรือรับของโจร และไม่เคยโต้เถียงกรรมสิทธิ์ที่ศาลจ้าว

๕. ต้องเป็นคนที่อยู่ในใต้บังคับกฎหมายฝ่ายไทย

ข้อ ๑๓ ผู้ใดมีความปรารถนาจะเป็นผู้จัดการปกครอง หรือเป็นผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าว ถ้าในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นเรื่องราวต่อธิบดีกรมพระ

นครบาล หรือนครบาลจังหวัด นอกจากกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นเรื่องราวต่อสมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่ออธิบดีกรมพระนครบาลหรือนครบาลจังหวัดสมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด พิจารณาเหตุผลประกอบพร้อมด้วยองค์คุณสมบัติดังว่ามาในข้อ ๑๒ นั้นแล้ว ก็ให้ออกใบอนุญาตตั้งได้ตามที่เห็นสมควร

ข้อ ๑๔ เมื่อผู้ใดได้รับอนุญาตตั้งตามความในข้อ ๑๓ แล้ว โดยปกติย่อมมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้คือ

ก. ผู้จัดการปกครองศาลจ้าว มีอำนาจและหน้าที่จัดการทั่วไปในกิจการเพื่อประโยชน์แก่ศาลจ้าวโดยฐานะและการอันสมควร และมีอำนาจหน้าที่เข้าเป็นโจทก์หรือจำเลยในอรรถคดีทั้งแพ่งและอาญา อันเกี่ยวด้วยเรื่องศาลจ้าวทุกประการ

ข. ผู้ตรวจตราสอดส่องมีอำนาจและหน้าที่ตรวจตรากิจการอันเกี่ยวด้วยศาลจ้าวทุกประการ ตลอดถึงสรรพทะเบียนบัญชีทั้งปวงอันเนื่องด้วยกิจการ หรือผลประโยชน์สำหรับศาลจ้าวครอบงำเหนือผู้จัดการปกครองศาลจ้าวนั้น

ข้อ ๑๕ กิจการสำหรับศาลจ้าว ซึ่งเป็นกิจที่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ผู้จัดการปกครองกับผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าว ปรองดองพร้อมใจตกลงกระทำไปได้ ถ้ามีความเห็นแตกต่างกัน ให้อธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัดสมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ชี้ขาด แล้วกระทำไปตามคำชี้ขาดนั้น

ข้อ ๑๖. ถ้าและเมื่อใดมีอรรถคดีพิพาทกันด้วยเรื่องศาลจ้าว จะเริ่มเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้วก็ดี หรือว่าเมื่อถึงที่สุดแล้วก็ดี ให้ผู้จัดการปกครองศาลเจ้าแจ้งเหตุการณ์ให้อธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาลหรือผู้ว่าราชการจังหวัดทราบทุกครั้ง

ข้อ ๑๗. เมื่อใดความปรากฏขึ้นชัดเจน หรือสงสัยว่ามีการสมคบกันเป็นอั้งยี่หรือซ่องโจรผู้ร้าย หรือสมคบกันเล่นการพนันที่กฎหมายห้ามในศาลจ้าวหรือในสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณที่ศาลจ้าวใด ให้ผู้จัดการปกครองหรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าวนั้น รายงานแจ้งเหตุการณ์ต่อนายอำเภอผู้ปกครองท้องที่โดยละเอียด

ข้อ ๑๘. ผู้ใดได้รับใบอนุญาตตั้งให้เป็นผู้จัดการปกครอง หรือเป็นผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าวแล้ว ภายหลังความปรากฏว่าผู้นั้นบกพร่องด้วยองค์คุณสมบัติดังว่ามาในข้อ ๑๒ นั้นก็ดี หรือได้ประพฤติการทุจริตต่อหน้าที่อย่างใด ๆ ก็ดี หรือขัดขืนไม่แจ้งเหตุการณ์ดังว่ามาในข้อ ๑๖, ๑๗ นั้นก็ดี อธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดจะสั่งถอน และเรียกใบอนุญาตตั้งคืนจากผู้นั้นเสียก็ได้

บรรดาสมุดบัญชีอันเกี่ยวด้วยศาลจ้าวนั้น ให้มอบแก่ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งอธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัดจะสั่งให้มอบทั้งสิ้น

ข้อ ๑๙ ผู้ใดได้มีตำแหน่งเป็นผู้จัดการปกครอง หรือเป็นผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าวอยู่แล้วแต่ออกกฎนี้ ให้ยื่นเรื่องราวขอใบอนุญาตตั้งเสียตามกฎนี้ภายในเวลา ๓ เดือน นับตั้งแต่วันที่ออกกฎนี้เป็นต้นไป และต้องปฏิบัติการตามกฎนี้ทุกประการ ถ้ามิฉนั้นให้ถือว่าผู้นั้นไม่มีตำแหน่งหน้าที่อย่างใดเลย

ว่าด้วยประโยชน์อันเกิดแก่ศาลจ้าว

ข้อ ๒๐. ถ้าในที่ใดเมื่ออธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการจังหวัด เห็นเป็นการสมควรที่จะสั่งให้ผู้จัดการปกครอง หรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าวทำ หรือยื่นบัญชีแสดงผลประโยชน์รายได้ รายจ่ายเป็นรายเดือนหรือรายปี หรือเป็นพิเศษในขณะใดก็มีอำนาจที่จะสั่งได้ และเมื่อเห็นสมควรที่จะให้ประกาศโฆษณาการให้สาธารณชนทราบด้วยก็ได้

ข้อ ๒๑. ศาลจ้าวหรือสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณที่ศาลจ้าวก็ดี และบรรดาสมุดบัญชีอันเกี่ยวด้วยผลประโยชน์สำหรับศาลจ้าวก็ดี เมื่ออธิบดีกรมพระนครบาล หรือนครบาลจังหวัด สมุหเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราช

การจังหวัดเห็นเป็นการสมควรก็มีอำนาจที่จะสั่งให้กรมการอำเภอเข้าไปตรวจตรา หรือเรียกเอามาตรวจตราในเวลาใดก็ได้

กำหนดโทษผู้กระทำผิด

ข้อ ๒๒. ผู้ใดบังอาจบุกรุกเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์สำหรับศาลจ้าว หรือเข้าไปในที่นั้น ๆ โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าไปซ่อนตัวอยู่โดยไม่มีเหตุสมควรที่จะเข้าไป หรือเมื่อผู้มีความชอบธรรมได้ว่ากล่าวขับไล่ให้ออกไปแล้วยังขืนอยู่อีก ผู้นั้นมีความผิดให้ลงโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท หรือทั้งสองสถาน

ถ้าการกระทำผิดเช่นว่ามาข้างบนนี้ ได้กระทำในเวลาค่ำคืนก็ดี กระทำโดยใช้อุบาย ใช้กำลังทำร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะทำร้ายเขาก็ดี กระทำโดยมีสาตราวุธก็ดี หรือคุมสมัครพรรคพวกตั้งแต่ ๓ คน หรือกว่า ๓ คนขึ้นไปบุกรุกก็ดีผู้กระทำผิดเช่นว่านี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี และปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท ด้วยอีกโสดหนึ่ง

ข้อ ๒๓ ผู้ใดเจตนาขัดขวางมิให้ผู้จัดการปกครอง หรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าว ได้กระทำการตามหน้าที่โดยปกติ มีความผิดให้ปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท

ข้อ ๒๔ ผู้จัดการปกครอง หรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าวขัดขืนไม่ยอมมอบบรรดาสมุดบัญชี ตามความในข้อ ๑๘ ตอนที่ ๒ ก็ดี หรือได้มอบให้ไม่สิ้นเชิงก็ดี หรือขัดขืนไม่ทำตามคำสั่งดังว่ามาในข้อ ๒๐ ก็ดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๓๔ ข้อ ๒

และถ้าได้ทำบัญชีอื่น หรือประกาศโฆษณาการ ตามความในข้อ ๒๐ นั้นโดยลักษณะอันเป็นเท็จ ถ้าการที่ทำลงนั้นยังไม่ถึงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้นั้นมีความผิดให้ปรับไม่เกินกว่า ๒๐๐ บาท

ข้อ ๒๕ ผู้จัดการปกครอง หรือผู้ตรวจตราสอดส่องศาลจ้าว ซึ่งได้ถูกถอนและเรียกใบอนุญาตตั้งคืนเสียแล้ว ดังว่าไว้ในข้อ ๑๘ ตอนที่ ๑ ยังคงขืนทำการอยู่ในตำแหน่งเดิมก็ดี หรือละเว้นไม่รายงานแจ้งเหตุการณ์ต่อนายอำเภอผู้ปกครองท้องที่ดังว่าไว้ในข้อ ๑๗ ก็ดี มีความผิดให้ลงโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี และปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท

ผู้ใดมีหน้าที่เป็นผู้จัดการปกครองศาลจ้าวอยู่แล้ว แต่ก่อนออกกฎนี้ ไม่ปฏิบัติตามข้อ ๑๘ และคงทำการอยู่ต่อไปอีก ผู้นั้นมีความผิดควรลงอาญา ดังกล่าวมาข้างบนนั้น

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๖๓

มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยายมราช

เสนาบดีกระทรวงนครบาล

มหาเสวกนายก เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐ์ศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

(๓๘ ร.จ. ๑๓ ลงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๖๔)

พระราชบัญญัติ
การเปรียบเทียบคดีอาญา พุทธศักราช ๒๔๘๑

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐)

อาทิตย์ ทิพยอาภา

พล. อ. เจ้าพระยาพิชเยนทรโยธิน

ตราไว้ ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑

เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรปรับปรุงกฎหมายในเรื่องการเปรียบเทียบคดีอาญา ให้เหมาะสมแก่กาลสมัย

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา พุทธศักราช ๒๔๘๑"

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๒ เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกมาตรา ๑๐๕ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช ๒๔๕๗ และพระราชบัญญัติให้ตำรวจภูธรมีอำนาจเปรียบเทียบคดีอาญา พุทธศักราช ๒๔๘๐

มาตรา ๔ ในคดีลหุโทษ หรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว อย่าง

สูงไม่เกินสองร้อยบาท ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีนั้นมีอำนาจเปรียบเทียบได้ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๓๙

ความในมาตรา ๕ ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนโดยมาตรา ๓ แห่ง พ.ร.บ. การเปรียบเทียบคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๙๙

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

(๕๖ ว.จ. ๒๐๓ ตอนที่ ๒ ลงวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๒)

พระราชบัญญัติ

การเปรียบเทียบคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๙๙

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙

เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการเปรียบเทียบคดีอาญา

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๙๙"

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา พุทธศักราช ๒๔๘๑ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา ๔ ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว อย่างสูงไม่เกินสองพันบาท ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีนั้นมีอำนาจเปรียบเทียบได้ ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๘"

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

(๗๓ ร.จ. ๑๖๕๔ ตอนที่ ๑๐๗ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๙๙)

หมายเหตุ:- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่กำหนดโทษความผิดคดีอาญาที่จะเปรียบเทียบได้ ตามพระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. ๒๔๘๑ ยังต่ำอยู่ สมควรที่จะได้แก้ไขให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบได้มากขึ้น เพื่ออำนวยประโยชน์แก่ราษฎร ที่ต้องหาคดีอาญา ในอันที่จะไม่ต้องถูกพ้องร้องยังโรงศาล

ธรรมของข้าราชการ

โดย

พระราชปัญญานันทมุนี

ในสมัยโบราณนานมาแล้ว เมื่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ยังไม่เจริญดังที่เป็นอยู่สมัยนี้ สมัยเมื่อการครองชีพเป็นอยู่กันอย่างง่ายๆ ไม่ต้องมีการแข่งขันกันมากนัก การหากินก็เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีการปรุงแต่งอะไรมากนัก ส่วนมากก็อาศัยผลไม้รากไม้ซึ่งหาได้จากป่านั่นเอง ที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยนั้นก็อยู่กันตามใต้ต้นไม้ตามถ้ำตามภูเขา ไม่มีการสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ไม่มีการหุงต้มอาหาร ไม่มีการนุ่งห่มด้วยเสื้อผ้า และไม่มีการกระทำการอะไรๆดังที่เราเห็นกันในสมัยนี้หลายอย่าง บรรพบุรุษของพวกเราในสมัยโน้นยังเป็นคนป่า ขาดความเจริญด้วยประการทั้งปวง แต่เขาก็อยู่กันอย่างมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพทุกประการ

กำเนิดคำว่า "ราชา"

แม้มนุษย์ในยุคโน้นจะมีความเป็นอยู่แบบง่าย ๆอย่างใดก็ตาม ความยุ่งยากในหมู่พวกเขาก็มีบ้างเหมือนกัน เพราะมนุษย์มีกิเลสก็ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสบ้างในบางครั้ง คราวหนึ่งมีเรื่องเกิดขึ้นในหมู่ของตน ตัวเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดเรื่องใหญ่คือความขี้เกียจนี่เอง ตามปกติทุกคนเข้าไปป่าหาผลไม้มากินในตอนเช้า ตอนกลางวันและตอนเย็นหาได้มีการสะสมอาหารไว้กินไม่ เพราะอาหารมีถมไปจะไปเอามากินเมื่อใดก็ได้ จึงไม่มีเรื่องอะไรเกิดขึ้น แต่อยู่มาคราวหนึ่ง บุรุษคนหนึ่งมีปกติเป็นคน

ขี้เกียจในการทำงาน เขาเบื่อที่จะไปเอาผลไม้มากินทุกมื้อ จึงไปเก็บเอามามากๆ แล้วนอนกินที่ๆพักให้สบายใจของเขา คนอื่นเห็นคนนั้นทำเช่นนั้นก็เอาอย่างบ้าง คนมากๆออกไปหาอาหารพร้อมกันก็เกิดแก่งแย่งกัน ของดีมีรสอร่อยมีน้อยผู้ต้องการมีมาก ก็เกิดการแก่งแย่งกันขั้นแรกก็เพียงแต่พูดเถียงกัน ต่อมาก็เกิดโมหะจริตจึงเกิดทุบตีกัน ขั้นต้นก็ตีกันเพียงสองคน ต่อมาก็มีพวกช่วยตีกันใหญ่ ถึงแม้ว่าในสมัยนั้นมนุษย์ไม่มีอาวุธอย่างที่มนุษย์ในสมัยนี้มี เขาใช้แต่อาวุธเดิม คือ หมัดเท้า หรือใช้ท่อนไม้บ้างได้รับความเจ็บปวดไปตามๆกัน ทุกคนกลับที่พักด้วยความทุกข์ในใจ อันคนเรานั้นถ้าหากอยู่กันสบายๆก็ไม่ค่อยมีความคิดอะไรเกิดขึ้น เมื่อใดมีความทุกข์เดือดร้อนก็มักมีความคิดขึ้นบ้าง ความยากลำบากจึงช่วยคนให้มีความก้าวหน้า ความลำบากสร้างให้คนมีเกียรติมียศเสียงในสังคม เราทั้งหลายจึงไม่ควรกลัวต่อความลำบาก แต่ควรกลัวความสะดวกสบายให้มาก เพราะความสะดวกสบายทำให้คนอ่อนแอ ให้ขาดความอดทน

เมื่อคนเหล่านั้นมีความทุกข์ก็มารำพึงในใจว่า เมื่อก่อนนี้พวกเราอยู่กันด้วยความสุขสบาย ไม่มีปัญหายุ่งยากอะไรเลย แต่เดี๋ยวนี้เรามีความลำบากเกิดขึ้นแล้ว เมื่อมีความลำบากเกิดขึ้นก็ไม่มีใครช่วยจัดการแก้ไข เพราะพวกเราไม่มีหัวหน้าปกครองหมู่คณะ เมื่อทุกคนคิดได้อย่างนี้ เขาจึงมาประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น คนสมัยก่อนมีทิฏฐิมานะในใจน้อย ไม่โกรธกันนานๆ เพราะไม่มีมารมาคอยยุแหย่ให้โกรธกัน ไม่เหมือนคนในสมัยนี้ พี่น้องพ่อเดียวกันแท้ๆและเกิดในสกุลที่ใลกสมมติว่าเป็นผู้ดี เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นแล้วพูดจากันไม่รู้เรื่องทะเลาะกันมาตลอดหลายปี เวลาจะพูดอะไรกันพูดกันในบ้านของตนก็ไม่ได้ต้องนัดกันไปพูดที่บ้านคนอื่นเขา และพูดกันไม่รู้เรื่องอีกตามเคย ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีมารคอยยุอยู่ข้างหลัง พูดตามภาษาชาวบ้านว่ามีคนถือหาง มนุษย์

ในสมัยก่อนไม่มีหางให้ใครถือ แต่มนุษย์สมัยนี้มีหางยาวให้คนที่อยู่ไกลกันลิบมาถือหางกันได้ น่าอนาถแท้ๆคนสมัยก่อนเขาพอมีเรื่องอะไรขึ้นก็ไม่ได้เก็บเรื่องไว้นานๆหันหน้าเข้าหากันพูดจากันรู้เรื่อง เขาจึงมาประชุมกันปรารถถึงเรื่องที่เกิดขึ้น มีคนหนึ่งเสนอว่าเราอยู่กันแบบไม่มีหัวหน้าจึงได้รับความเดือดร้อน จึงควรจะได้เลือกใครขึ้นเป็นหัวหน้า และเราทั้งหมดเชื่อฟังต่อบุคคลผู้เป็นหัวหน้านั้น การอยู่ด้วยกันจะมีความสุขสืบไป

การเลือกตั้งหัวหน้าในสมัยนั้น เป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์แท้ ไม่มีการสมัครรับเลือกตั้ง ไม่มีการโฆษณาหาเสียง ไม่มีการแจกเสื้อผ้าหรือไม่มีการทิ้งไพ่ไฟอะไรทั้งหมด เป็นการลงคะแนนแบบเปิดเผย ผู้เลือกๆด้วยความพอใจผู้ถูกเลือกก็พอใจ นี่เป็นการเลือกตั้งของคนที่ยังไม่มีความเจริญแบบพวกเราผลที่สุดก็เลือกคนหนึ่งซึ่งมีกำลังกาย กำลังความคิดดีกว่าพวกเขา เห็นว่าพอจะเป็นหัวหน้าพวกเขาได้ ผู้นั้นก็ได้เป็นหัวหน้าปกครองหมู่คณะต่อไป

เมื่อได้เป็นหัวหน้าแล้วก็มองเห็นเหตุแห่งการทะเลาะกันว่าอยู่ที่ไหนจึงได้จัดการแก้เหตุนั้น โดยการจัดแบ่งที่ดินป่าออกเป็นส่วนๆให้ทุกคนเป็นเจ้าของป่าที่ได้รับมอบหากินในบริเวณป่านั้น จะล่วงล้ำก้ำเกินของบุคคลอื่นไม่ได้เป็นอันขาด คนสมัยก่อนเป็นคนอ่อนน้อมยอมเชื่อฟังคำแนะนำง่าย เขาจึงได้ทำตามคำสั่งของหัวหน้าทุกประการ ทุกคนทุกครอบครัวจึงอยู่กันด้วยความสุขสงบ เรื่องทะเลาะกันเหมือนครั้งยังไม่มีหัวหน้าจึงไม่เกิดขึ้นต่อไป ความสุขที่เขาได้รับเพราะการกระทำของหัวหน้าอย่างนี้แหละทำให้พวกเขาดีใจพอใจ จึงได้พูดออกมาด้วยความลั้นของความปีติว่า ราชา ราชา คำว่า ราชาอันหมายความว่า ยินดี ยินดี ยินดี ก็เกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้

คำว่า ราชา นี่แหละ เป็นคำเรียกชื่อปกครองคนมาจนทุกวันนี้ หมาย

ถึงบุคคลผู้กระทำกิจให้บุคคลอื่นชื่นใจ ผู้ใดเป็นพระราชาผู้นั้นคือบุคคลผู้กระทำกิจให้ผู้อื่นได้รับความชื่นใจ

ข้าราชการ คือบุคคลประเภทใดเล่า

พระราชาองค์เดียวจะทำงานทุกอย่างให้เรียบร้อยไม่ได้ เพราะงานที่ต้องทรงกระทำที่มากมายหลายสาขา พระองค์จึงต้องมอบงานให้ผู้อื่นทำแทนพระองค์บ้าง เมื่อจะทรงมอบงานให้ใครทำก็ได้ทรงพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วว่าเป็นคนที่วางใจได้ เป็นคนมีความรู้ มีความสามารถ มีความประพฤติดีพอที่จะทำงานของพระราชาให้สำเร็จ ให้งานนั้นเป็นที่พอใจของประชาชนผู้อยู่ในความคุ้มครองของพระราชา คนที่ทำงานแทนองค์พระราชานี่แหละ เราเรียกขานกันว่าข้าราชการ หมายความว่าผู้ทำงานของพระราชาหรือทำงานแทนองค์พระราชา จึงพูดกันว่าต่างพระเนตร พระกรรณของพระราชา ต่างหูต่างตาของพระราชา รับมอบหมายหน้าที่ให้ไปทำตามตัวบทกฎหมาย ข้าราชการทุกคนจึงเป็นคนที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานให้ประชาชนพอใจ ให้ประชาชนสบายใจตามหน้าที่ของข้าราชการผู้ทำงานแทนพระราชา แต่การทำงานให้ประชาชนพอใจนั้นต้องถือธรรม คือ ระเบียบแบบแผนเป็นใหญ่ไม่ทำอะไรเอาแต่ใจของตนเป็นประมาณ เพราะการทำอะไรที่ถือใจตนเป็นประมาณนั้น ล่อแหลมต่ออันตรายอยู่มาก ควรถือธรรมหรือระเบียบเป็นแบบแผนไว้เสมอ จงทำให้เขาพอใจอย่างถาวร อย่าทำให้เขาพอใจเพียงชั่วคราว เพราะความพอใจเพียงชั่วคราวนั้นเป็นเรื่องของกิเลสมากกว่า ข้าราชการจึงควรสำนึกไว้เสมอในเรื่องนี้ และควรเตือนตนเองไว้เสมอ ๆ ว่า "ฉันเป็นผู้แทนองค์พระราชาการกระทำกิจทุกอย่างทำในนามของพระราชา ฉันจักทำงานให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ในหน้าที่ของฉัน ฉันจะวางตนให้พอเหมาะพอควรแก่ตำแหน่งเสมอ เพราะฉันเป็นคนที่พระราชาทรงเลือกแล้วว่าเป็นคนน่าไว้ใจ คงจักไม่ทำอะไรในทางเหลวไหลเป็นอันขาด" การคิดอย่างนี้เป็นการเตือนตนเองให้มีความสำนึกในฐานะหน้าที่ของตนไว้เสมอ ความผิดพลาดก็มีน้อย บุคคลใดอันพระราชาผู้เป็นประมุขของประเทศให้ความไว้วางใจ ให้ยศฐาบรรดาศักดิ์ยกย่องให้ปรากฏในที่ประชุมชนจำนวนมาก

แล้ว ยังกล้ากระทำความชั่วด้วยประการต่าง ๆ คนนั้นมีใจไม่ควรแก่ตำแหน่งอันพระราชามอบหมายให้ เป็นคนไม่ควรแก่นามที่เขายกย่องว่า ข้าราชการเพราะข้าราชการควรจะได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระราชาเสมอ รักษาเกียรติยศชื่อเสียงไว้ตลอดเวลา ยอมตายเสียดีกว่าจะทำลายเกียรติที่พระราชายกย่องแล้ว

ข้าราชการเป็นพระราชาในตำแหน่งของตน

โดยฐานะข้าราชการเป็นผู้แทนหูแทนตาของพระมหาราชาผู้ปกครองบ้านเมืองควรจะได้สำนึกไว้เสมอในเกียรติตำแหน่งอันตนได้รับมอบหมายมาแล้ว จึงนึกไว้เสมอ ๆ ว่า "ฉันเป็นผู้แทนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มาทำหน้าที่นี้แทนพระองค์ พระองค์ทรงมอบพระราชอำนาจมอบความไว้วางใจมาทุกประการ เพราะทรงคำนึงว่า ฉันเป็นผู้เหมาะแก่ตำแหน่งนี้แล้ว เวลานี้ฉันเป็นคนมีเกียรติ เป็นคนมีราคา เป็นคนชั้นนำของประชาชน ฉันต้องทำตนให้สมแก่ตำแหน่งหน้าที่ของฉัน ฉันต้องเคารพบูชาต่อองค์พระมหากษัตริย์ ต้องเคารพบูชาต่อระเบียบบทกฎหมาย ขอให้ใจของฉันได้แนบสนิทอยู่กับธรรมะเถิด ขอความชั่วร้ายอย่าได้เข้ามาสู่ใจของฉันเลย"

การดำรงตำแหน่งใด ๆ ก็ตามที่ได้รับมอบหมายมาจากเบื้องสูง ก็เท่ากับว่าได้รับความไว้วางใจแล้ว ควรนึกว่าท่านเป็นพระราชาในตำแหน่งนั้น เช่น เจ้าเมืองนายอำเภอ หรือหน้าที่อันใดอื่นของผู้นั้น ทุกคนเป็นคนสำคัญในหน้าที่ตำแหน่งนั้นแล้วควรทำงานในหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดที่จะดีได้ อย่าทำงานเพียงสักแต่ว่าพอผ่านพ้นไปแบบปัดสวะให้พ้นบ้านของตนไปติดบ้านผู้อื่นช่างมัน การกระทำในรูปเช่นนั้น มิได้ทำให้งานก้าวหน้าแต่ประการใดเลย คนทำงานควรมอบชีวิตให้กับงาน ให้ถือว่างานเป็นสิ่งสำคัญของชีวิต จงใช้เวลาทำงานให้คุ้มเงินเดือนทุกเมื่อเถิด ท่านก็จักเป็นคนที่มีเกียรติมีชื่อเสียงได้บ้างตามควรแก่ฐานะ

ข้าราชการทำงานเพื่ออะไร

อันการทำงานของมนุษย์ย่อมมีความปรารถนากำกับอยู่เสมอ บางคนทำงานเพื่อเกียรติยศชื่อเสียง แม้ตัวเขาตายไปก็ขอให้มีชื่อปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ของชาติ เขายอมทำทุกอย่างเพื่อไปสู่จุดหมายนั้น บุคคลผู้หวังชื่อเสียงย่อมไม่ทำเหตุอันจะให้ชื่อเสียเป็นอันขาด ยังนับว่าดีอยู่บ้าง แต่ไม่ดีแท้ เพราะในบางครั้งเขาอาจจะริษยาผู้อื่นในเมื่อเห็นว่าเด่นกว่าตน และอาจทำลายล้างกันเพื่อให้มีชื่อคนเดียวก็ได้

บางคนทำงานเพื่อความเป็นใหญ่ เขาทำทุกอย่างอันเป็นทางช่วยให้ตนได้เป็นใหญ่เป็นโต และความอยากใหญ่ อาจทำลายคนอื่นที่ขัดขวางตนก็ได้ การทำงานเพื่อความเป็นใหญ่จึงไม่ดีแท้

บางคนทำงานเพื่อกาม คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อันตนพอใจเขาทำงานอย่างบ้าบิ่นเมื่อเขานึกถึงกามคุณ นโปเลียนรบอย่างดุดันทุกครั้งเมื่อทรงคิดถึงโยเซฟีน กามเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนใจคนให้บ้าคลั่งได้เสมอ ผู้ทำงานเพื่อกามจึงยังไม่ดี

บางคนทำงานเพื่อเงิน ดังคำคมว่า งานคือเงิน เงินคืองานบันดาลสุขคำพูดนี้ทำให้คนบูชาเงินเป็นพระเจ้า จักทำอะไรก็คิดถึงเงินตลอดเวลา เป็นเหตุให้เกิดการรับสินบนกันใหญ่เพราะคำนี้ การทำงานเพื่อเงินนั้น เขาได้เงินแต่ไม่ได้สุขภาพทางจิต เงินดีแต่จิตทรามจักงามที่ไหน คนทำงานเพื่อเงินจึงเป็นเรื่องที่ใช้ไม่ได้เสมอไป

อุดมคติในการทำงาน จึงควรอยู่ที่คำเตือนใจว่า **ทำงานเพื่องาน ทำงานเพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่อันตนจะต้องทำ** ไม่ต้องคิดถึงเรื่องอื่น คิดถึงงานหรือหน้าที่เท่านั้นก็พอแล้ว ทำงานเพื่องานช่วยให้ได้งานและได้สุขภาพทางใจด้วย จึงใคร่แนะนำให้ข้าราชการจงทำงานเพื่องานก่อนเงิน ชื่อเสียง กามนั้นให้ถือว่าเป็นผลพลอยได้เท่านั้น สิ่งที่ต้องการคือ ทำงานเพื่อให้งานสำเร็จเท่านั้น "Work For Work's Sake" ทำงานเพื่องานเป็นดีที่สุด

ถึงแม้ว่าเงินเป็นสิ่งจำเป็นอยู่บ้างสำหรับชีวิต เพราะทุกคนต้องกินต้องใช้ของทุกอย่างต้องซื้อเอาด้วยเงิน ทุกคนต้องมีเงินใช้บ้าง ทางราชการจึงได้ตั้งเงินเดือน

ให้แก่ข้าราชการทุกคนตามควรแก่ฐานะของตน ๆ แล้ว ข้าราชการจึงควรจะพอใจในเงินที่ทางการจ่ายให้ มิใช่เงินเดือน มิใช่เงินค่าจ้างแรงงานที่ตนทำงานแต่เป็นเงินรางวัลที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้พอยังชีพเท่านั้น เมื่อท่านให้เท่าใดก็ควรจะพอใจเพียงเท่านั้น หัดทำใจให้สันโดษเสียบ้าง จะได้มีความสุขทางใจ ได้เท่าใดพอใจเท่านั้น ปัญหาอื่นก็จะไม่เกิดตามมา แต่ถ้าหากได้มาแล้วไม่พอใจ ปัญหาต่าง ๆ ก็เกิดมากขึ้น เพราะความไม่พอใจ ข้าราชการทุกคนจงควรนึกไว้เสมอว่าเราจะหาความมั่งมีแบบพ่อค้าในราชการไม่ได้ เป็นข้าราชการมั่งมีความดี เป็นพ่อค้ามั่งมีทรัพย์ ใครจะเข้าทำราชการก็ควรนึกว่า "ฉันจะเข้าไปทำงานเพื่อชาติเพื่อบ้านเมือง ไม่ใช่เข้าไปทำราชการเพื่อขายชาติบ้านเมืองมาสู่กระเป๋าของตนและพวกพ้อง" คนเป็นข้าราชการต้องมีใจเสียสละมาแต่เริ่มทำงานแล้ว ถ้าคิดได้ในแนวนี้ ความยุ่งยากในการเป็นข้าราชการก็จะไม่มี ทุกคนจะทำงานด้วยความพอใจสบายใจไม่หาความหมดราคามาให้แก่ตนเป็นอันขาด ข้าราชการทุกคนจึงควรถือคติว่า ทำงานเพื่องาน ทำงานเพื่อความสงบสุขของประชาชน ความเห็นแก่ตนไม่มีในดวงใจของบุคคลที่เรียกตนเองว่าข้าราชการทุกคนที่เป็นข้าราชการมีชีวิตครึ่งชาวบ้านครึ่งนักบวช คือทำงานอย่างที่ชาวบ้านทำ แต่เป็นอยู่อย่างแบบของนักบวช อยู่อย่างง่าย ๆ ต่ำ ๆ แต่ทำงานอย่างสูง นี่เป็นอุดมคติของข้าราชการประการหนึ่ง

องค์ประกอบของความเป็นข้าราชการ

บรรดาสรรพวัตถุทั้งหลายที่เราเห็นเป็นรูปร่าง ปรากฏ อยู่ นั้น ล้วน มีโครงสร้างของมันทั้งนั้น สิ่งใดมีโครงสร้างดีถาวรมั่นคง เราก็ชมว่างาม สิ่งใดมีโครงสร้างอันบกพร่องเราก็ติว่าไม่งาม อันของงามของดีย่อมมีราคาแพง ส่วนของไม่งามไม่ดีราคาก็ถูกลงเป็นธรรมดา วัตถุเป็นเช่นใด คนเราก็มีสภาพเป็นเช่นนั้น แต่คนมีส่วนพิเศษแตกต่างจากสรรพวัตถุทั่วไป เพราะคนมีร่างกายมีใจครองร่างกายด้วยร่างกาย

ของคนเกิดจากวัตถุธาตุนานาชนิด ดีบ้างเลวบ้างตามฐานะของบุคคลนั้น เพราะเป็นสิ่งเกิดแต่กรรม รูปธรรม นามธรรม ใครจะแก้ไขอย่างไรก็ไม่ได้ส่วนใจที่ครองร่างกายนั้น มีหน้าที่คอยรู้สึก กำหนด คิดนึกในเรื่องต่างๆคิดดีบ้าง คิดชั่วบ้าง สุดแล้วแต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ใจคิดดีก็ประทับความดีไว้ในใจ คิดชั่วก็ประทับความชั่วไว้ในใจ คนเราจึงเป็นไปตามแบบที่ตนคิดตนทำเสมอ ความเป็นคนจึงขึ้นอยู่ที่ความเห็นคิดส่วนใหญ่ ปกติวิสัยของคนนั้นมักคิดนึกในทางต่ำ เหมือนน้ำที่ชอบไหลลงสู่ที่ต่ำตลอดเวลา ถ้าต้องการให้น้ำขึ้นสูงต้องใช้แรงงานสูบส่งขึ้นไป น้ำจึงขึ้นที่สูงได้ฉันใด สภาพของใจคนนี้ก็เช่นเดียวกัน ถ้าต้องการให้ขึ้นสู่ที่สูงต้องมีเครื่องประกอบ ผู้ฉลาดในเรื่องความเป็นอยู่ของมนุษย์จึงได้วางกฎเกณฑ์ต่างๆไว้เพื่อเป็นรั้วป้องกันมิให้คนกระทำผิด ก่อความทุกข์ยากแก่ผู้อื่น ให้ทุกคนได้อยู่กันอย่างพี่น้อง สันติสุขจะเกิดแก่สังคมของโลกได้ ศาสนาจึงเกิดขึ้นเพื่อเหตุนี้ บรรดาคำสอนในศาสนามุ่งสร้างสันติสุขแก่สังคมทั้งนั้น

อันธรรมะหรือคำสอนในศาสนานั้น ย่อมมีไว้เหมาะแก่บุคคลที่จะนำไปปฏิบัติเหมือนยาแก้โรคย่อมมีหลายขนานเพื่อให้เหมาะแก่โรคหลายชนิด ทุกคนจึงควรนำมาใช้ให้เหมาะแก่หน้าที่การงานและเหตุการณ์เสมอ ผู้ใช้ธรรมะเป็นย่อมมีแต่ความสุขความเจริญ ผู้ขาดธรรมะย่อมมีแต่ความทุกข์ความเดือดร้อน ใครต้องการความสุขความเจริญโปรดเดินตามทางของธรรมะเถิด ท่านจะเห็นผลได้ด้วยตัวของท่านเอง บัญหามีต่อไปว่าข้าราชการควรมีคุณธรรมอะไรประจำตนบ้าง ขอเสนอหัวข้อธรรมอันพึงปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ก. ความเชื่อที่ถูกอันเรียกว่า ศรัทธา

ความเชื่อหรือศรัทธาเป็นคุณธรรมสำคัญที่ควรมีก่อน ในทางพุทธ

ศาสนานั้นชาวพุทธควรมีความเชื่อมั่นในสิ่งสามประการคือ พุทธะ ธรรมะ และสังฆะ อันเป็นหลักของความเชื่อ เป็นเกาะที่ยึดเหนี่ยวของใจ บุคคลใดมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นเกาะของใจแล้ว เขาก็มีหลักอันมั่นคงภายใน ย่อมดำเนินชีวิตชอบตามหลักนั้น อีกประการหนึ่งควรจะมีความเชื่อให้มั่นในกฎของกรรม คือการกระทำของตนเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จะหนีจากผลที่ตนได้กระทำไว้ไม่ได้เป็นอันขาด ทำอย่างใดได้ผลอย่างนั้น ชีวิตของบุคคลขึ้นอยู่กับการกระทำของตนโดยแท้ ความบริสุทธิ์ความไม่บริสุทธิ์เป็นสิ่งเฉพาะตน ผู้ใดจะทำของใครให้บริสุทธิ์หรือเศร้าหมองหาได้ไม่ ใครทำก็ต้องเป็นของบุคคลนั้น แต่ขอให้เข้าใจให้ชัดอีกหน่อยว่า ผลของการกระทำนั้นอยู่ที่ใจของผู้นั้นเอง เช่น คนถูกใส่ความใจของผู้ถูกใส่ความก็รู้อยู่ดีว่าตนมิได้กระทำผิดดังเขากล่าวหา ในทางตรงกันข้ามคนทำผิดเมื่อเขาหาว่าทำผิด ก็ไม่ยอมรับความผิดนั้น แม้ปากจะปฏิเสธเป็นเกลียวว่าตัวไม่ผิด แต่ใจก็บอกตนเองอยู่ว่า ได้กระทำผิดนั้น ในบางคราวบางกรณีคนผิดเอาตัวรอดได้ในแง่กฎหมาย เพราะอิทธิพลบ้าง เพราะเงินบ้าง แต่เจ้าตัวย่อมทราบชัดด้วยตนเองว่าตนได้กระทำผิดในข้อนั้นๆ นี่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าเป็นเรื่องเฉพาะตนโดยแท้ อันความผิดย่อมเดือดร้อนใจย่อมมีความยุ่งยากในทางใจเสมอ คนเราในยุคนี้ขาดความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม ไม่นึกถึงบาปบุญคุณโทษ จึงกล้าทำการโกงกินอย่างหน้าด้าน ความจริงสิ่งที่เขาโกงกินกันไว้นั้นเขาหาได้นำติดตัวไปได้ไม่ ทุกอย่างต้องทิ้งไว้หมดมิได้ทิ้งไว้แต่พัสดุสิ่งของเท่านั้น แต่ทิ้งความน่าบัดสีบัดเถลิงไว้แก่ลูกหลานด้วย มนุษย์ผู้มียางอายจึงไม่กระทำบาปดังกล่าว แต่มนุษย์ใจบาปหยาบช้าย่อมไม่คิดถึงหลักนี้เลย

ข้าราชการทุกคนจึงควรได้รับการอบรมตนในความเชื่อที่ถูก ให้เชื่อกฎของกรรมไว้อย่างมั่นคง จักได้มีความละอายต่อบาป เกรงกลัวต่อผลของบาป ไม่ทำกรรมชั่วทั้งในที่ลับที่แจ้ง

บางคนอาจคิดอย่างผิดๆว่าไม่เป็นไร การกระทำอะไรถ้าไม่มีใครรู้เห็นคงไม่เป็นไร เขาสำคัญว่าในโลกนี้มีที่ลับมีสิ่งปกปิดกันได้ ช้างตายทั้งตัวจะเอาใบบัวปิดจะมิดที่ไหนบ้าง น้ำลดตอก็ผุดโผล่ขึ้นมาบ้าง ก็เพื่อเตือนใจคนให้สังวรว่า อะไรๆที่ตนทำแล้ว หาได้พ้นไปจากการรู้เห็นของผู้อื่นไม่ ไม่รู้วันนี้ก็ต้องรู้ในวันข้างหน้า พระพุทธองค์จึงตรัสสอนว่า นตฺถิ โลเก รโหนาม ขึ้นชื่อว่าที่ลับไม่มีในโลก ใครทำอะไรตนก็ต้องรู้ด้วยตนอยู่แล้วถึงเรื่องนั้น ความร้อนใจอันเกิดจากการกระทำของตนเอง ทำให้ที่ลับที่แจ้งก็มีราคาเท่ากันทั้งนั้น

อีกประการหนึ่งบรรดาสิ่งของทั้งหลายที่ได้มาจากความชั่วนั้นเป็นของร้อนเป็นของไม่ถาวร ไม่มีใครร่ำรวยยั่งยืนเพราะความชั่วเลย เขาอาจจะมีเงินมีรถยนต์จากการโกงแต่ไม่เท่าใดก็ต้องหมดไปสิ้นไป ของชั่วมันเผาไหม้เหมือนไฟไหม้แกลบ คดีกลางนครหลวงก็บ่งบอกอยู่แล้วว่าทรัพย์ที่โกงเขามานั้น ถึงพยายามปิดไว้มันก็ปูดออกมาจนได้ เพราะบาปคอยให้ผลลบันดาลจิตใจของคนผู้ได้มาจากทางชั่วให้หลงผิด กระทำผิดไปด้วยประการต่างๆ จนคนภายนอกได้รู้ได้ทราบว่าเขาโกงกินอย่างไรน่าขายหน้าแท้ๆ ใครๆจำไว้เถิด อย่าเอาเยี่ยงอย่างมนุษย์ขี้โกงทั้งหลายเหล่านั้นเลย ชาวโลกเขาจะตราหน้าค่าชื่อว่าเป็นคนชั่วไปตลอดสกุลลูกหลานเหลนอันเป็นการเสียหายอย่างหนักยิ่ง

ข. เคารพต่อระเบียบวินัย

ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับหมู่คณะ คนที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปต้องมีระเบียบไว้คุ้มครอง มิฉะนั้นแล้วจะยุ่งกันใหญ่ ข้าราชการเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่มาทำงานร่วมกันเพื่อส่วนรวมของประเทศชาติ ผู้บริหารประเทศชาติจึงวางกฎเกณฑ์ไว้มากมาย บรรดากฎเกณฑ์ทั้งหมดนั้นมีจุดหมายเพียงประการเดียว คือ ต้องการความเรียบร้อยของงานที่เป็นประโยชน์สุขส่วนรวม ข้าราชการเป็นผู้ทำงาน จึงต้องถือระเบียบ

ที่ทางการได้ตราไว้อย่างเคร่งครัด การปฏิบัติตามระเบียบเป็นการง่ายต่อการปฏิบัติงาน แต่การฝ่าฝืนระเบียบการงานก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้น ฉะนั้นในการทำงานผู้ปฏิบัติงานต้องศึกษาระเบียบให้เข้าใจชัดเจน มีอะไรเกิดขึ้นมีใครมาติดต่อด้วยเรื่องอะไรก็เปิดระเบียบดูเสียก่อน เพื่อป้องกันความผิดพลาดและทำตามระเบียบนั้น การทำตามระเบียบย่อมสะดวกแก่กันทุกฝ่ายใครจะโกรธเคืองเราก็ไม่ได้ เพราะระเบียบเป็นอย่างนั้น ต้องปฏิบัติไปตามตัวบทกฎหมาย

บรรดาความยุ่งยากทั้งหลายที่เกิดขึ้นในวงงานทั่วไปนั้น เนื่องจากไม่ถือระเบียบกฎเกณฑ์ เพราะผู้ปฏิบัติงานมีโลภเจตนาอยากได้ผลประโยชน์ส่วนตัว หรือเพราะมีสิ่งล่อใจจูงใจให้ได้อะไรบางอย่าง ถ้าทำตามระเบียบก็จะไม่ได้สิ่งที่ตนต้องการ ตนก็ฝ่าฝืนต่อระเบียบนั้น ซึ่งต่อมาก็เกิดความเสียหายดังปรากฏเป็นข่าวกันอยู่ทั่วไปแล้ว บางคนชอบตีความในระเบียบเอาเองตามชอบใจ ก็เพื่อประโยชน์ของตนทั้งนั้น การกระทำในรูปเช่นนี้เป็นการเสียหายต่อผลประโยชน์ส่วนรวมมาก ข้าราชการที่ดีจึงควรสำรวมระวังและทำงานตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดตลอดไป ในชั้นแรกอาจจะมีคนบางคนบางพวกไม่ชอบท่าน อาจหาว่าท่านเคร่งครัดเกินไป แต่เมื่อท่านทำอย่างนั้นจนสม่ำเสมอคนจะเคารพท่าน นับถือท่านว่าเป็นคนดี ความเสียไม่มีแต่จะมีความดีงามตลอดไป เมื่อท่านมาอยู่ในวงราชการแล้วอายุหกสิบปีก็ออกไป คนทั้งหลายก็จักชมว่าท่านเป็นคนดีทำงานด้วยความเสียสละ ทำงานด้วยความมีระเบียบตลอดมา รอยเท้าที่ท่านเหยียบไว้เป็นรอยของความดีงามโดยแท้จริง

ความลำเอียงสี่ประการ คือ ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน ลำเอียงเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ลำเอียงเพราะกลัว ทั้งสี่ประการนี้ทำให้ระเบียบเสียหายหมด คนเราควรจะบูชาธรรมดีกว่าบูชาอธรรม ถ้ามีชีวิตอยู่ในราชการโดยธรรมก็น่าอยู่ ถ้าอยู่ไปเพราะถูกอธรรมครอบงำ หรือทำงานตามอำนาจของพวกอธรรมแล้ว ออกไปอยู่บ้านเสียดีกว่า คนใจแข็งอย่างนี้ควรชมเชยแต่คนประเภทใจอ่อนแอใครทำอะไรก็ได้ทั้งนั้นขอให้ข้าได้ทำงานอยู่ก็แล้วกัน เพราะความอ่อนแอไม่จริงอย่างนี้แหละชาติไทยจึงถูกเขาโกงไปมากมาย คนไทยที่ฉลาดมีความรู้ทั้งหลายกลาย

เป็นคนขี้ขลาดตาขาวไปหมด ขอให้พวกเราทั้งหลายสบัดความขลาดกลัวไม่เข้าเรื่องออกไปเสียเถิด อย่าทำตนเป็นลูกแกะต่อไปเลย แต่จงทำตนเป็นราชสีห์กันเสียบ้าง อย่าบูชาคนชั่ว ความชั่ว เราจะพลอยชั่วไปด้วยแต่จงบูชาคนดี บูชาความดี ปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาความดีไว้ ให้นึกถึงพระพุทธภาษิตที่ว่า

ต้องยอมเสียทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะไว้
ต้องยอมเสียสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต
ต้องยอมสละทรัพย์ อวัยวะ ชีวิตทั้งหมด
เมื่อถึงคราวจะต้องรักษาธรรมะไว้ให้ยืนนานต่อไป

จำไว้ว่า – อย่าทิ้งธรรมเพื่อตนเอง แต่สละตนเองเพื่อธรรมตลอดไป
เราทำงานเพื่อชาติ มิใช่ชาติเพื่อตัวของเราเหมือนที่คนบางคนได้กระทำกันอยู่

ค. กตัญญูกตเวทีต่อแผ่นดินที่อยู่อาศัย

กวนอูเป็นทหารเอกของพระเจ้าเล่าปี่กับเตียวหุยและจูล่ง เป็นเพื่อนน้ำสาบานของเล่าปี่ กวนอูเป็นเทพเจ้าของชาวจีน แม้กวนอูตายแล้ว ตามบ้านของชาวจีนโบราณทุกบ้านมีรูปกวนอูไว้บูชา ทำไมคนจึงบูชากวนอู เพราะกวนอูเป็นเทพเจ้าแห่งความกตัญญูกตเวที เมื่อกวนอูได้รับความอนุเคราะห์จากใครแล้ว กวนอูจะไม่ประทุษร้ายผู้นั้นเป็นอันขาด กวนอูมั่นอยู่ในคุณธรรมข้อนี้ จึงกลายเป็นเทพเจ้าในหัวใจของชาวจีนทั่วไป ในทางพระพุทธศาสนาพระผู้มีพระภาคตรัสว่าความกตัญญูกตเวทีเป็นสัญญลักษณ์ของคนดี การจะเลือกคนดี การจะเลือกคนดีนั้นจงเลือกดูที่ความกตัญญูกตเวที ถ้าคนนั้นมีความกตัญญูกตเวทีเป็นคนควรแก่การคบหาสมาคบควรที่เอามาเป็นเพื่อนได้ ส่วนคนอกตัญญูนั้น ท่านว่าไม้ลอยน้ำยังดีกว่าเพราะไม้ลอยน้ำไม่เป็นภัย แต่ใครๆเก็บมาทำฟืนก็ยังได้ แต่คน

อกตัญญูไม่รู้คุณคนนั้น ไม่ควรเอาเข้ามาในบ้านเป็นอันขาด เขาจะทำลายเจ้าของบ้าน หรือเผาบ้านเสียเมื่อใดก็ได้

ข้าราชการทุกคนจึงควรกตัญญูต่อผู้เลี้ยงดูตนมา เริ่มต้นพระราชาทรงชุบเลี้ยง โดยโปรดเกล้าฯให้เข้าทำราชการ พระราชทานเงินเดือนให้เลี้ยงชีพ ได้มีที่อยู่ที่กินเป็นหลักฐาน ควรที่ข้าราชการจักสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และถวายความจงรักภักดี โดยการทำการงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต สละความสุขส่วนตน เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง เพียงเท่านี้ก็นับว่าได้กระทำกิจอันชอบธรรมประการหนึ่งแล้ว

ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ เป็นผู้เสียสละภาษีอากรเพื่อชาติบ้านเมือง เงินภาษีอากรนั่นแหละกลายมาเป็นเงินเดือนข้าราชการได้รับความสุขความสบายจากเงินนั้นประชาชนทั้งมวลเป็นเจ้าหนี้ของข้าราชการข้าราชการเป็นลูกหนี้ของประชาชนจึงควรสำนึกในเรื่องนี้ ควรมีความกตัญญูต่อประชาชน ไม่โกงประชาชน ไม่เอาเปรียบประชาชน อย่าทำอะไรโดยนึกว่าประชาชนไม่รู้เท่าแล้วคิดแสวงหาประโยชน์ส่วนตนจาก งาน ที่ประชาชนมอบให้ด้วยความไว้วางใจ แต่ทำลายความไว้วางใจเสียด้วยความประพฤติชั่วของตนเอง คนประเภทนี้เป็นคนแบบเปลือกไม้ ไม่มีราคาค่างวดอะไรเลย เป็นคนเลวยิ่งกว่าโจรทั่วไปเสียอีก เพราะพวกโจรเขาขาดการศึกษา เขาไม่ได้รับผลงานที่ประชาชนให้เขาทำ เขาเป็นโจรเพราะเหตุการณ์บังคับให้เป็น แต่คนที่เป็นข้าราชการชั้นไหนก็ตามถ้าโกงชาติ โกงประชาชนแล้ว เป็นคนชั่วร้ายเลวทรามยิ่งกว่าพวกโจร ร้ายยิ่งกว่าอันธพาลที่ถูกจับขังไว้ที่ลาดยาวเสียอีก คนโง่ทำผิดควรเห็นใจ แต่คนฉลาดเป็นใหญ่มีชื่อเสียงทำผิดเป็นเรื่องที่ให้อภัยไม่ได้ เขาหลอกชาวโลกตั้งแต่ยังไม่ตายจากโลกเรียกว่าหลอกคนทั้งเป็นนับว่าเป็นผีร้ายที่น่ากลัวยิ่ง ขออย่าได้เป็นอย่างนี้กันเลย

ฆ. ความซื่อสัตย์สุจริต

มีพระพุทธภาษิตบทหนึ่งว่า สจฺเจน กิตฺติ ปปฺโปนฺติ คนจะได้ชื่อเสียงเพราะความสัตย์ อีกบทหนึ่งว่า ธมฺมํ สุจริตํ จเร พึงประพฤติธรรมคือหน้าที่ให้สุจริต ความสุจริตจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก คนทำงานของส่วนรวมถ้าขาดความซื่อสัตย์แล้วย่อมเสียหาย ความซื่อสัตย์จึงจำเป็นมากสำหรับข้าราชการทั่วไป เพราะข้าราชการเป็นคนที่ได้รับความไว้วางพระทัยจากองค์พระประมุขของชาติ ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน จึงควรตั้งตนในสุจริตธรรมมีความซื่อสัตย์เป็นมูลฐานจะทำการสิ่งใดก็ควรเอาความสัตย์ซื่อเป็นที่ตั้ง ให้เหมือนกวนอูที่มีความซื่อสัตย์ต่อเล่าปี่ แม้โจโฉได้ตัวไปและได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ให้บำเหน็จความชอบด้วยประการต่างๆ กวนอูก็หาได้มีความลำเอียงมาข้างโจโฉไม่ ความซื่อตนมีมาต่อเล่าปี่เท่าใดก็คงมีเท่านั้นไม่เปลี่ยนแปลง คนซื่อนั้นมีความเป็นอยู่ประดุจเสาหินแท่งทึบ แม้ลมพัดมาทั้งสี่ทิศก็หาทำให้เสาหินนั้นเอนเอียงไปไม่ คนซื่อสัตย์ก็มีอาการฉันนั้น

อันความซื่อสัตย์นั้นในชั้นแรกก็ควรจะรู้ว่าตนของตนนั้น หมายถึงจิตที่สะอาด หรือจิตที่ยังไม่ถูกอะไรชักจูงโน้มนำไป เป็นจิตเดิมแท้ เป็นธรรมชาติที่ผุดผ่อง แต่จะเศร้าหมองเพราะอารมณ์ประเภทต่างๆที่จรเข้ามา คนผู้ไม่รู้ความจริงก็ตู่เอาว่าความเป็นอยู่เช่นนั้นเป็นเรื่องของตนเหมือนคนอื่นมีความโกรธครอบงำจิต แล้วพูดออกไปด้วยอำนาจของความโกรธว่านั่นกูๆมึงไม่รู้จักกูหรือ ตัวโกรธมิใช่ตนที่แท้ แต่ตนสำคัญผิดคิดว่าเป็นตน จึงยุ่งกันใหญ่ อันคนผู้ฉลาดในเรื่องตนจึงทราบว่าอะไรเป็นตน ถ้าอยากมีตนก็ควรหมายถึงความบริสุทธิ์มากกว่า คนที่ซื่อต่อตนก็คือคนที่มีรักความบริสุทธิ์ ความยุติธรรม จะทำอะไรก็คำนึงถึงความบริสุทธิ์ความยุติธรรมไว้เสมอ ไม่ทำลายตนที่แท้ของตน นี่เป็นความซื่อสัตย์ประการหนึ่ง

ต่อไปคนซื่อต้องตรงต่อเวลา มาทำงานตามเวลาหรือมาก่อนเวลาเล็กน้อยเพื่อเตรียมตัวทำงานเหมือนคนทำงานธนาคาร ถ้าธนาคารเปิด ๘.๐๐ น. เขาต้องมาพร้อมก่อน ๘.๐๐ น. เตรียมงานให้พรักพร้อม พอเปิดประตูคนมาติดต่อก็ให้ความสะดวกได้ทันที ทำให้ผู้มาติดต่อได้รับความสะดวกในการปฏิบัติงาน งานราชการก็เช่นกัน ข้าราชการต้องมาถึงที่ทำงานก่อนเวลาจริงเล็กน้อย พอถึงเวลาก็ทำงานได้เลย ในเรื่องนี้พวกเราคนไทยทั่วไปยังไม่ตรงต่อเวลา ข้าพเจ้าเคยไปที่ทำงานรัฐบาลบางแห่ง เวลา ๘.๔๕ น. แล้วยังไม่พร้อมที่จะทำงาน ตอนบ่ายเวลา ๑๓.๐๐ น. ก็ยังมากันไม่พร้อม นี่แสดงว่าขาดความซื่อตรงต่อเวลา แต่พอจะเลิกๆตรงเวลาแท้ หรือบางทีกลับก่อนเวลาด้วยซ้ำไป จนมีคำพูดว่ามาไทยไปฝรั่ง การทำงานแบบนี้ขาดสมรรถภาพ งานของชาติจักก้าวหน้าไปอย่างไรกัน ข้าราชการที่ดีต้องรักษาเวลาทำงานของตนเสมอ ควรนึกไว้เสมอว่า ข้าราชการมีเวลาเพื่องานของราชการไม่มีเวลาอย่างอื่น เมื่อถึงเวลางานก็มาทำงานอย่างซื่อตรงอย่างนี้ใช้ได้ พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนว่า เวลาล่วงไปๆบัดนี้ฉันทำอะไรอยู่ ขอให้คิดถึงไว้บ่อยๆเถิด

อีกประการหนึ่งคนที่ซื่อตรงต่อเวลานั้น ไม่ทำกิจอื่นในเวลาของราชการควรเคารพเวลาให้มาก เราเป็นลูกจ้างของราชการควรทำเวลาให้คุ้มค่าจ้าง บางคนเอาเวลาราชการไปอ่านหนังสือพิมพ์อ่านหนังสืออ่านเล่น เขียนจดหมายถึงคู่รัก ถ้าเป็นผู้หญิงก็นั่งแต่งเล็บแต่งคิ้วทาปาก เพื่อทำให้ตนสวย หรือนั่งดูดน้ำชากาแฟเสียบ้าง การกระทำเช่นนี้เป็นเรื่องของขะโมยที่ขะโมยเวลาของหลวงทั้งนั้น ที่ร้ายยิ่งไปกว่านั้นบางคนกระโดดร่มหนีไปดูหนังกับคู่รักเสียเลยก็มี หรือหลอกว่าไปตรวจราชการแต่กลับไปเที่ยวชายทะเลกลับมาเบิกเงินหลวงอีก อย่างนี้ล้วนเป็นไม่ซื่อทั้งนั้นประเทศใดมีคนแบบนี้มากประเทศนั้นย่อมไม่ก้าวหน้าในงาน มีความล่มจมคอยอยู่ปลายทางแล้ว ขอพวกเราจงเลิกจากการกระทำในรูปดังกล่าวเสีย

เถิด จงเป็นคนซื่อสัตย์ รักงานทำงานตามเวลาที่ได้รับมอบหมายไว้ ทำด้วยความเบิกบานสำราญใจในงานนั้น คนทำงานได้มาก ชาติประเทศจักก้าวหน้าไปสมความมุ่งหมาย ขอให้จำไว้ว่า คนจักได้ชื่อเสียงเพราะความสัตย์ ได้ชื่อเสียเพราะไร้สัตย์

ง. ความสนใจในหน้าที่ของตน

เมื่อเดือนก่อนมีเรื่องเกิดขึ้นที่สงขลาเรื่องหนึ่ง ผู้ต้องหาฐานฆ่าคนตาย ชื่อเทียบ ภายหลังที่ศาลตัดสินจำคุกตลอดชีวิตแล้ว ตำรวจก็รับตัวมาเรือนจำแต่หาได้ถึงเรือนจำไม่ ผู้ต้องหากลับจ้างตำรวจให้ขับรถเบี่ยงออกนอกเมืองแล้วหนีไป จนบัดนี้ก็ยังจับตัวมาลงโทษไม่ได้ เรื่องนี้เกิดขึ้นเพราะอะไรน่าจะคิดกันบ้าง ได้พบนายตำรวจผู้มีชื่อในทางปราบปรามผู้หนึ่งและทำงานมาไม่เคยพลาดเลย เคล็ดลับของนายตำรวจผู้นี้อยู่ที่ความสนใจต่องาน เอาใจใส่ต่องานเสมอ เช่น สมมติว่าผู้ต้องหาในคดีสำคัญจะถูกนำตัวไปศาล ท่านก็ต้องตรวจดูโซ่ตรวนเสียก่อนว่าเรียบร้อยไหม ดูตามตัวเพื่อค้นหาว่ามีอะไรแอบแฝงไปบ้าง ก่อนถึงศาลก็ไปตรวจห้องขังเสียก่อนว่าอยู่ในสภาพที่เรียบร้อยหรือไม่ สั่งควบคุมอย่างแข็งแรงมิให้คนภายนอกเข้าไปติดต่อได้เป็นอันขาด และเวลากลับเรือนจำตำรวจต้องคุมมาอย่างดี มิใช่ปล่อยรถขังผู้ต้องหามากับตำรวจเพียงสองคน ส่วนตำรวจนอกนั้นขี่จักรยานตามมา เมื่อมีเรื่องก็ช่วยไม่ทัน ท่านทำงานแบบมีความสนใจในงานความผิดพลาดก็ไม่มี คนเรามักบกพร่องในข้อนี้จึงใคร่ขอฝากไว้ให้พิจารณาหน่อย ท่านจะทำงานอะไรจงได้สนใจในงานนั้นให้มากเป็นพิเศษ ขออย่าได้คิดว่าเป็นเรื่องเล็กเป็นอันขาด หรืออย่านึกว่าเป็นงานไม่สำคัญ ขอให้คิดว่างานทุกอย่างเป็นงานสำคัญทั้งนั้น ต้องสนใจเอาใจใส่ เพ่งพินิจพิจารณาหาทางทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

อย่าทำอะไรสักแต่ว่าพอผ่านพ้นไปเป็นอันขาด ความผิดหวังจักเกิดเพราะขาดความสนใจดังกล่าวแล้ว

อีกประการหนึ่ง บางท่านบางคนมักไว้ใจผู้อื่นมากเกินไป ไม่เอาใจใส่ตรวจตราให้เรียบร้อย เมื่อเกิดพลาดขึ้นตนก็ไม่พ้นความรับผิดชอบ แม้ว่าจะมีคนอื่นทำได้แล้วตนก็ต้องชำเลืองดูไว้บ้าง เผื่อว่ามีเรื่องอะไรเกิดขึ้นจะได้แก้ไขทันท่วงที ให้นึกถึงพุทธภาษิตที่ว่า ปมาโทมจฺจุโน ปทำ ความไม่สนใจในงานเป็นทางของความตาย อปฺปมาโท อมตำ ปทำ ความสนใจในกิจการที่ตนกระทำเสมอเป็นทางแห่งอมตะ ขอฝากบทนี้ไว้อีกบทหนึ่ง

จ. ความอดทนในการทำงาน

ชีวิตคือการต่อสู้ โลกที่เราอาศัยอยู่นี้มีอะไรหลายอย่างไม่เรียบร้อย การดำรงชีวิตอยู่ในโลกจึงต้องพบกับความยากลำบากบ้าง ความสบายบ้าง สุดแล้วแต่เหตุการณ์ในวิถีชีวิต ความจริงในชีวิตของแต่ละคนนั้น ความสะดวกสบายมีน้อยแต่พบกับความลำบากมากกว่า ยิ่งผู้ที่ทำงานในหน้าที่บางประการแล้วต้องมีความอดทนเป็นพิเศษ ถ้าขาดความอดทนงานที่ทำก็จักไม่สำเร็จผลดังที่ตนต้องการได้ข้าราชการทุกคนจึงควรเพาะความอดทนให้เกิดขึ้นในใจ หนักก็ต้องเอาเบาก็ต้องสู้ ในบางครั้งงานหนักก็ต้องทำด้วยความพอใจ อย่านึกว่ามันหนักเกินไป แต่จงนึกว่าหน้าที่ ๆ อันคำว่าหน้าที่หมายถึงกิจอันจำต้องทำ พอใจหรือไม่พอใจก็ต้องทำทั้งนั้น ขออย่าได้นึกว่ามันหนักหรือยาก แต่จงนึกว่า นี่คือหน้าที่ของฉัน ฉันจะต้องทำสิ่งนี้ด้วยความพอใจ อย่ากลัวต่อความลำบากในงานเพราะมันเป็นเรื่องธรรมดาคนทำงานก็ต้องลำบากบ้าง ความลำบากทำให้ชีวิตมีรสชาติมีความก้าวหน้ามีความอดทนมีประสบการในวิถีชีวิต จงดูคนที่มีชื่อเสียงของโลกทั่วไป ล้วนเป็นคนที่ได้ผ่านความลำบากมาอย่างโชกโชนทั้งนั้น ฉันจะไปกลัวอะไรกับความลำบากเล่ากัดฟันทนทำงานต่อไปดีกว่า บางคนชอบทำงาน

ประเภทเบา ๆ ง่าย ๆ แต่อยากได้ผลมาก ๆ เหตุกับผลไม่สมดุลย์กันจะได้อย่างไร คนที่ทำงานเบาง่ายเสมอ ๆ นั้นจะก้าวหน้าไปได้อย่างไรกัน ใครอยากก้าวหน้าจงทำงานที่ยาก ๆ ทำงานที่ต้องใช้ความสามารถในงาน ท่านก็จะได้รับกำลังใจเพิ่มขึ้น ทุกครั้งที่ท่านต้องใช้ความอดทนท่านได้กำไรแก่ชีวิต ในทางตรงกันข้ามทุกครั้งที่ท่านทำตนเป็นคนอ่อนแอ ท่านก็ขาดทุนอย่างยุบยับทีเดียว จงอย่าอยู่อย่างขาดทุนเลย แต่จงอยู่อย่างมีกำไรเถิด ทุกเวลานาทีของชีวิตจงเพาะกำลังใจให้แก่ตัวท่านเอง บอกกับตนเองว่าฉันอดทน ฉันรักงาน ฉันก้าวหน้า ฉันยินดีต่อสู้กับความลำบากทุกชนิด เชิญท่านเข้ามาหาฉันเถิดฉันพร้อมที่จะต่อสู้กับท่านแล้ว ฉันไม่กลัวท่านดอก ฉันมิใช่คนอ่อนแอ ฉันอดทนเสมอ ฉันทำงานได้ทุกอย่างที่นำความเจริญมาสู่ชาติประเทศของฉัน

ฉ. ความสามัคคีในหมู่ข้าราชการ

ถ้าเรายกนาฬิกาเรือนหนึ่งขึ้นดู จักพบว่ามันเดินติ๊ก ๆ อยู่ตลอดเวลาที่ลานยังไม่หมด ถ้าเราเปิดดูภายในของนาฬิกาเรือนนั้น จักพบว่ามีตัวจักรมากมายหลายตัว บางตัวก็ใหญ่บางตัวก็เล็ก ทุกตัวทำหน้าที่สม่ำเสมอกัน ในตัวจักรมีฟันเฟืองเล็ก ๆ อีกมากมาย ทุกอันภายในเรือนนาฬิกานั้นต้องทำงานอย่างมีระเบียบและพร้อมเพรียงกันเสมอไป ถ้าหากจักรตัวใดไม่ทำงานไม่ต้องถึงจักรทั้งตัวดอก เพียงฟันเฟืองขาดไปเท่านั้นนาฬิกาก็หยุดเดินทันที นาฬิกาเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าความพร้อมเพรียงของจักรทำให้นาฬิกาเดินได้ กำหนดเวลาได้ ถ้าขาดความพร้อมเพรียงเมื่อใดนาฬิกาก็หยุดเมื่อนั้น

ในวงงานราชการต้องอาศัยคนมากมาช่วยกันทำงาน บางคนเป็นผู้ใหญ่บางคนเป็นผู้น้อย บางคนเป็นตำแหน่งนักการภารโรง ทุกคนเป็นคนสำคัญทั้งนั้นขาดไปเสียงานก็ไม่ก้าวหน้า ความสามัคคีของทุกคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติงานยิ่งงานนั้นเป็นงานสำคัญ เป็นงานเป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองด้วยแล้ว ความสามัคคียิ่งจะมีมากขึ้น ความสามัคคีช่วยให้เกิดกำลัง สามัคคีก่อให้เกิดความสำเร็จในงาน

ความสามัคคีช่วยประหยัดแรงงานไปด้วยในตัว สามัคคีอยู่ที่ไหนความสำเร็จอยู่ที่นั่น ขาดความสามัคคีความสำเร็จก็จักไม่เกิดขึ้นแก่วงงาน

ถ้าใครคนหนึ่งมาคิดว่าฉันจักทำงานนี้คนเดียว คนนั้นมีความคิดวิปริตไปแล้ว คนเดียวจะทำอะไรให้สำเร็จไม่ได้ นิ้วหัวแม่มือนิ้วเดียวเป็นนิ้วใหญ่กว่านิ้วอื่นแต่ถ้านิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย ไม่ร่วมมือแล้วหัวแม่มือจักทำอะไรได้ เพียงหยิบเข็มเล่มเดียวก็ไม่สำเร็จแล้ว ความสามัคคีร่วมใจกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น

อะไรเป็นเหตุแตกสามัคคี มีหลายประการที่สำคัญคือ อยากเด่นคนเดียว อยากเอาความชอบความดีเพียงผู้เดียว แต่ถ้าผิดหรือเสียหายไม่เอา เอาแต่ดี เมื่อจะเอาดีผู้เดียวก็เป็นเหตุให้ปกปิดความดีของคนอื่นแย่งเอาความดีของผู้อื่นมาเป็นของตัว เพราะเข้าใจผิดคิดว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความดี ความจริงมันเป็นความชั่วต่างหาก คนดีย่อมยกย่องความดีของคนอื่น เช่นคนเป็นหัวหน้าถ้าชมเชยลูกน้องของตนต่อหน้าคนก็เป็นการประกาศความดีของตนไปในตัว ลูกน้องดีเพราะผู้ใหญ่ดี ลูกน้องไม่ดีเพราะผู้ใหญ่ไม่ดี ผู้ใหญ่ที่ยกย่องลูกน้องจึงเป็นผู้ใหญ่ดีเหมือนในวัดถ้าลูกวัดดี เขาก็ชมสมภารว่าท่านสมภารดี ถ้าลูกวัดไม่ดีเขาก็ติว่าเพราะสมภารไม่ดี ฉะนั้นอย่าเอาดีให้กับตน แต่จงให้ความดีแก่บุคคลอื่น ความสามัคคีก็เกิดขึ้นได้

ความเห็นแก่อามิสก็เป็นเหตุให้แตกสามัคคีได้มาก เช่น คนทำงานร่วมกันงานบางอย่างมีทางได้สินน้ำใจ เมื่อมีสินน้ำใจก็เกิดความอยากได้มาก ก็หาทางกีดกันคนอื่น คนที่ถูกกีดกันก็ไม่พอใจ ความแตกกันก็เกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ ข้าราชการผู้รักความสามัคคีจึงไม่ควรเห็นแก่อามิส

การข่มผู้น้อยไว้ก็เป็นทางแตกสามัคคีเหมือนกัน เช่นไปทำงานด้วยกันลำบากมาด้วยกัน พอถึงบทเขียนรายงานเสนอผู้ใหญ่ กลับเอาความดีความชอบเสียคนเดียว ผู้ร่วมงานก็หมดกำลังใจ ไม่อยากทำงานร่วมกับคนนั้นต่อไป แม้จำเป็นต้องไปร่วมงานก็ไปอย่างเสียไม่ได้กำลังใจไม่มี งานก็ไม่ก้าวหน้า ผู้หวังความสามัคคีจึงควรมีน้ำใจเป็นนักกีฬาเสมอ ควรเคารพความจริงอย่าปกปิดความดีของใคร ๆ หรืออย่าเอาเด่นแต่ผู้เดียวเป็นอันขาด ให้ถือหลักชมคนที่ควรชมข่มคนที่ควรข่ม แม้ในความข่มก็ไม่

หมายจะข่มให้จมไปเลย แต่ข่มด้วยความเมตตาปรารถนาให้เขาดี เหมือนข่มเด็กให้อาบน้ำให้สะอาด มิใช่ข่มให้เด็กถึงแก่ความตายเพราะสำลักน้ำ

จงมีความเป็นอยู่ชนิดร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้น้อย ทำให้ผู้น้อยทั้งรักทั้งนับถือ อย่าทำตนให้เป็นที่เกลียดชังของกันและกัน จงสร้างความสามัคคีทุกวันทุกเวลาเพราะความสามัคคีเท่านั้น จักนำความสำเร็จมาสู่วงงานได้สมความปรารถนา

ในสมัยนี้เราพูดกันถึงมนุษย์สัมพันธ์ พูดถึงการประสานงานเรื่องแรกสอนให้เรารู้เรื่องของมนุษย์และจะเข้ากันได้กับเพื่อนมนุษย์ อันหลังหมายถึงการประสานเข้ากันก็หมายถึงความสามัคคีนั่นเอง กรมใดกองใดข้าราชการมีความสามัคคีกันดีงานรุดหน้า กรมใดกองใดขาดความสามัคคีงานก็ถอยหลัง เมื่องานถอยหลังก็หมายถึงความเสื่อมของงานนั่นเอง ขออย่าทำงานให้งานเสื่อมเลย จงช่วยกันทำงานให้งานเจริญเถิด

ช. เมื่อทำผิดก็ยอมรับผิดเสียเถิด

ในวงการของพระสงฆ์มีวินัยอยู่ข้อหนึ่ง คือการปลงอาบัติ อันการปลงอาบัตินั้นหมายถึงการยอมรับผิดในความผิดพลาดของตนเอง คนที่เป็นปุถุชนย่อมมีการกระทำผิดพลาดบ้างจึงมีคำพังเพยว่า การทำผิดเป็นเรื่องของคนทำงาน คนไม่ผิดคือคนที่ไม่ทำอะไรเลย ข้อนี้เป็นความจริง ในการปฏิบัติงานนั้นผู้ทำงานอาจผิดพลาดขึ้นได้เสมอ ให้นึกว่าความผิดพลาดเป็นเรื่องของคนทุกคนที่ทำงาน เมื่อเกิดการผิดพลาดขึ้นแล้วควรจะทำอย่างไรต่อไป เป็นเรื่องที่ใคร่ขอแนะนำไว้

ในวงราชการต้องมีเรื่องสอบสวนกันบ่อย ๆ เกี่ยวกับการกระทำผิดของข้าราชการ บางเรื่องต้องสอบสวนกันนาน ๆ ต้องตั้งกรมการเปลืองทรัพย์สินของชาติมาก บางทีสอบสวนแล้วก็เอาความผิดใครไม่ได้ เป็นอันจบลงโดยไม่ได้เรื่องอะไร เมืองไทยเราในสมัยนี้เป็นเมืองที่ไม่มีคนผิด มีแต่คนถูกเท่านั้น สิ่งก่อสร้างกันขึ้นในที่ต่าง ๆ ต่อมาไม่เรียบร้อยมีความเสียหายเกิดขึ้นก็มีการสอบสวน ผลสุดท้ายเงียบหายไป ชาติต้องสูญเสีย

เงินทองไปมากมายเพราะเรื่องอย่างนี้ ที่ได้เป็นเช่นนี้ก็เพราะไม่มีใครยอมรับผิดนั่นเอง เอาแต่ความชอบท่าเดียวเป็นการผิดกฎธรรมดาไปหน่อย จึงใคร่เสนอแนะว่า ถ้าท่านทำผิดก็จงรับผิดเสียโดยชื่นตาอย่ามัวแก้ตัวให้มากไปเลย เพราะการแก้ตัวนั้นเป็นการเพิ่มความผิดให้แก่ตนมากขึ้น เช่นคนหนึ่งทำผิดด้วยเรื่องหนึ่งแล้วไปทำผิดอีกเรื่องหนึ่ง เพื่อปกปิดความผิดเก่าเลยกลายเป็นความผิดซ้อนความผิดเรื่องจึงไม่จบ ขอให้หมั่นพิจารณาตนเอง ถ้าทำอะไรผิดพลาดลงไป ก็จงยอมรับความผิดนั้นต่อผู้บังคับบัญชาเสียโดยเร็ว มีทางแก้ไขก็จะได้แก้กันต่อไป อันผู้บังคับบัญชาก็เป็นคนที่มีหัวใจเหมือนกันมิใช่ยักษ์มาจากไหน ท่านก็มีความรักและความสงสารลูกน้องไม่ฆ่าแกงกันดอก ในขั้นแรกอาจโกรธนิดหน่อย แต่ที่สุดก็สงสารคงหาทางช่วยกันต่อไป เพื่อให้ผู้กระทำผิดคิดกลับตนหันเข้าหาการกระทำที่ถูกต้องต่อไป ฉะนั้น เมื่อมีอะไรผิดพลาดเกิดขึ้นจงอย่าอยู่ด้วยความผิดนั้น แต่จงถอนตนจากความผิดด้วยการสารภาพความผิดนั้นต่อผู้ใหญ่

กิจที่ข้าราชการไม่พึงกระทำ

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นกิจอันข้าราชการพึงประพฤติเพื่อทำงานในหน้าที่ของตนให้ดีขึ้น ผู้ใดได้ประพฤติตามวิธีการที่กล่าวมาแล้วรับรองได้ว่าผู้นั้นจักก้าวไปสู่ความเจริญงอกงามต่อไป แต่หลักการที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นยังไม่สมบูรณ์แท้ ท่านผู้ใดเห็นว่ามีอะไรยังขาดตกบกพร่องก็ต่อเติมลงไปให้สมบูรณ์ในการกระทำโดยตัวท่านเอง การกระทำของท่านจักเป็นดุจบึกหางนำท่านโผบินไปสู่จุดหมายปลายทาง คือความเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเกียรติยศชื่อเสียงสมความมุ่งหมาย

มีกิจบางอันข้าราชการไม่พึงกระทำ ถ้ากระทำลงไปแล้วจักเป็นการลดราคาของตนเองลงไปอย่างมาก บางทีถึงกับหมดชื่อเสียงเอาทีเดียว

จึงเป็นเรื่องที่ควรสังวรไว้ ถ้าหากงดได้ก็จักเป็นการดีแก่ตนเป็นอย่างมาก

ข้าราชการไม่ควรเสพของมึนเมา

ของเมา เช่น สุราเมรัยหรือเครื่องดื่มทุกประเภทเป็นเหตุทำให้ผู้เสพหมดสติ หมดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับผู้ทำราชการเพราะของเมามิใช่สิ่งจำเป็นแก่ชีวิต มิใช่อาหาร มิใช่ยาสำหรับแก้โรค มิใช่ของอันสาธุชนจะพึงแตะต้อง แต่เป็นสิ่งย้อมน้ำใจคน ทำให้คนมีความรู้สึกเปลี่ยนแปลงไปจากความเป็นมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาจึงแสดงโทษของการดื่มน้ำเมาไว้ถึง ๖ ประการ คือ

๑. เสียทรัพย์โดยไม่ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่า

๒. เกิดโรคแก่ร่างกาย ทำให้แก่–ตายเร็ว

๓. เป็นเหตุให้ก่อการทะเลาะวิวาทกันในหมู่คนเมา

๔. เป็นเหตุให้คนดีมีธรรมทั้งหลายติเตียนได้

๕. เป็นเหตุให้หมดยางอาย อาจจะทำอะไรๆ ก็ได้

๖. ทอนกำลังปัญญา สมองเสื่อม ปัญญาต่ำลงไป

นี่เป็นโทษที่เกิดจากการดื่มของเมาโดยแท้ ข้าราชการผู้ใดมัวเมาในการดื่มของเมา ชีวิตจะตกอับเหมือนผลไม้เน่าหลุดจากขั้ว ฉะนั้นผู้เป็นข้าราชการจึงควรระวังอย่าปล่อยตนให้ตกไปในเรื่องของเหล่านี้ได้เป็นดี มีตัวอย่างมากมายที่บอกให้ทราบถึงความเสียหายอันเกิดจากความมึนเมาสุราเมรัย คนบางคนดื่มเหล้ามากจนบ้านแตก และถึงแก่ความตายเพราะไตพิการ นี่ คือโทษของพิษสุราเรื้อรังทั้งนั้น ชีวิตเป็นสิ่งมีค่าอย่าเอาไปแลกกับน้ำเมาเลวๆเสียเลย รักษาชีวิตไว้ทำงานเพื่อชาติบ้านเมืองดีกว่า

ข้าราชการไม่พึงมัวเมาในการพนันทุกประเภท

การพนันเป็นผีร้ายทำลายชาติทำลายบ้านเมือง การพนันมิใช่วิธีการสร้างตน

สร้างครอบครัว แต่เป็นทางทำตนและครอบครัวให้เสียหาย เศรษฐีล่มจมเพราะการพนันมีมากนับไม่ถ้วน แต่คนเป็นเศรษฐีเพราะการพนันไม่มี ในโลกมีเศรษฐีมาก แต่ยังไม่พบว่า ใครเป็นเศรษฐีเพราะการพนันเลย สกุลใดครอบครัวใดถ้าสมาชิกในครอบครัวมัวเมาในการพนันแล้ว อนาคตของครอบครัวนั้นจะตกต่ำ ข้าราชการที่มัวเมาในการพนันมักมีปัญหาเรื่องเงินไม่พอใช้ เมื่อเงินไม่พอก็โกงเงินหลวงทำการทุจริตต่อหน้าที่ ผลที่ปรากฏออกมาว่าตนประพฤติเสียหายทางราชการต้องปลดออกจากตำแหน่ง ตนและครอบครัวจักต้องเดือดร้อน จึงใคร่ขอเตือนให้ระวังให้มาก อย่าคบกับคนที่เป็นนักการพนัน อย่าไปสู่บ่อนการพนัน อย่าพึ่งเรื่องของการพนัน เพราะการพนันมีผีประจำอยู่ ผีการพนันคอยจ้องจับคนอยู่เสมอ ใครเข้าใกล้การพนันผีก็จับไว้ทันที ในทางพุทธธรรมท่านแสดงโทษของการพนันไว้ถึง ๖ ประการ

๑. เมื่อชนะย่อมก่อเวร
๒. เมื่อแพ้ย่อมเสียดายทรัพย์
๓. ทรัพย์ย่อมฉิบหาย
๔. ไม่มีใครเชื่อถ้อยคำ
๕. เป็นผู้ที่เพื่อนดูหมิ่นได้
๖. คนดีๆไม่ประสงค์แต่งงานด้วย

โปรดทบทวนถึงโทษของการพนันให้ดี ท่านจะเห็นโทษชัดเจน แล้วโปรดเดินให้ห่างจากการพนันเสียเถิด อย่าได้เข้าใกล้การพนันเลย

ข้าราชการไม่พึงเที่ยวเตร่ในเวลาและสถานที่อันไม่ควร

ตามปกติของมนุษย์ต้องมีการพักผ่อนหย่อนใจบ้างเป็นธรรมดา แต่การพักผ่อนควรเป็นเรื่องบำรุงสุขภาพทั้งทางกายและทางใจ ข้าราชการเป็นบุคคลชั้นนำเป็นตัวอย่างของประชาชนจะไปไหนจะทำอะไรขอให้นึกว่า ตนเป็นเป้าสายตาของประชาชนเสมอ เวลาใดสถานที่ใดไม่ควรเที่ยวไปก็ควรจะได้งดเสียไม่ไปสู่สถานที่นั้น เพราะ

สถานที่บางแห่งเป็นที่มั่วสุมของพวกอันธพาล เบ็อสถานที่สกปรกเต็มไปด้วยโรคติดต่ออันบุคคลผู้รักตนสงวนตนไม่พึงเข้าไปสู่สถานที่เช่นนั้นอันอาจลดศักดิ์ศรีของตนให้น้อยลงไป เรื่องการเที่ยวกลางคืนหรือไปคบหาบุคคลที่ไม่สมควร เช่นโสเภณี เป็นต้น เป็นความเสื่อมแก่ชีวิต ในทางธรรมถือว่าเป็นปากทางของความเสื่อม และแสดงโทษไว้หลายประการ คือ

๑. ชื่อว่าไม่รักษาตัว
๒. ชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย
๓. ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ
๔. เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย
๕. มักถูกใส่ความในคดีต่างๆ
๖ ได้ความลำบากมาก

นี่เป็นโทษอันข้าราชการทั้งหลายพึงระวังตนไว้ อย่าได้ปล่อยตนไปในเรื่องนี้เว้นไว้แต่การไปเพื่อราชการ เช่นไปสืบความลับเป็นต้น ไม่เป็นการเสียหาย

ข้าราชการไม่พึงมัวเมาในกามคุณ

กามคุณ แปลว่าคุณอันน่าใคร่น่าปรารถนา หมายถึงสิ่งห้าประการ คือ รูป เสียง กลิ่น รส การถูกต้องกันด้วยกาย ทั้งห้าประการนี้ท่านเรียกว่ากามคุณ เพราะเป็นสิ่งอันมนุษย์ชอบอยากได้ ผู้ชายก็อยากได้ของผู้หญิงๆก็อยากได้ของผู้ชาย เพศหญิงเพศชายเป็นเพศที่จะวิ่งเข้าหากันอยู่ตลอดเวลา คนทั้งสองเพศพอแตกเนื้อหนุ่มเนื้อสาวก็ต้องการสิ่งนี้ ความต้องการในเรื่องนี้ถ้ารุนแรงมากก็เรียกว่าเมาในกาม อันความเมาในกามเป็นเรื่องไม่อิ่มไม่พอเป็นเหตุให้อยากเรื่อยไป มีหนึ่งอยากได้สองสามเรื่อยไปจนถึงร้อยก็ยังไม่อิ่มไม่พอ ยังอยากได้ใหม่ๆ แปลกๆต่อไปอีก จนเกิดเป็นโรคกามวิตถาวร คนประเภทนี้เป็นภัยต่อสังคม เพราะเมื่อเขาอยากได้มากก็ต้องลงทุนมาก เงินไม่พอก็ต้องหาให้พอ หาทางดีไม่ได้ก็ต้องหามาด้วยการโกงเอาบ้าง

หยิบเอามาเฉยๆบ้าง ใจเขาตกเป็นทาษของกาม จึงกระทำความผิดหลายอย่าง กลายเป็นคนเสียชื่อหมดราคาเพราะการกระทำในเรื่องนี้

บุคคลชั้นข้าราชการจึงควรรู้จักบังคับตนเอง อย่าปล่อยตนให้เมามากในเรื่องอันไม่ควรเมา ถ้าจิตมันคิดมากในเรื่องกามก็ด่าตนไว้บ้าง โดยบอกตนเองว่าอย่าหลงอย่าเมาในกามนักเลยเจ้าเอ๋ย เพราะเจ้ามิได้เกิดมาเพื่อกามอย่างเดียว กามเป็นสิ่งมีสุขน้อย แต่มีทุกข์มากทำให้อายุสั้นพลันตาย ทำให้ใจเสื่อมจากคุณความดี สิ่งที่เรียกว่ากามมิใช่ของน่ารักน่าชมเสมอไปดอก มันดีแต่เปลือกนอกข้างในไม่เป็นเรื่องอะไร คนอยู่ได้โดยไม่ต้องเมาในกาม นักบวชส่วนมากอายุยืนเพราะท่านไม่เสพกาม ชาวบ้านแม้จะเสพกามก็ควรจำกัดไว้บ้าง คนโบราณเขาละอายที่จะพูดคุยกันในเรื่องของกาม แต่คนสมัยนี้ใจต่ำกว่าสมัยโน้นจึงพูดในเรื่องกามกันอย่างเปิดเผย เราจักอยู่อย่างคนใจสูง ฉันเป็นมนุษย์ต้องมีใจสูงมีใจงามกว่าพวกบ้ากามทั้งหลาย นี่เป็นข้อเตือนใจแบบหนึ่ง

ถ้ายังแก้ไม่หายก็ลดอาหารเสียบ้าง ลดอาหารประเภทบำรุงร่างกาย และควรไปวัดศึกษาธรรมะ หัดพิจารณาร่างกายตนและบุคคลอื่นให้เห็นเป็นของไม่งามไว้บ่อยๆจะได้ถอนความหลงเมาในร่างกายตน และคนอื่นออกเสีย จะได้มีความพอใจในคู่ครองของตน นิยมการมีผัวเดียวเมียเดียว หัดให้ความยุติธรรมแก่ผู้หญิงบ้าง เพราะผู้ชายเป็นสามีเขาๆย่อมรักย่อมหวงแหนเหมือนผู้ชายรัก และหวงเมียของตนแล้วบังคับตนเองอย่าให้ฟุ้งซ่านอย่าให้คิดออกนอกทาง ก็พอบรรเทาความเมาในใจลงได้ตามควรแก่ปฏิบัติ การครองเรือนก็จักเรียบร้อยดีงาม ไม่นำความยุ่งยากมาสู่ตนต่อไป

ข้าราชการควรงดเว้นการใช้จ่ายทรัพย์ในเรื่องที่ไม่จำเป็น

เงินทองของมีค่าจะจ่ายต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เมื่อไม่จำเป็น

ก็อย่าจ่ายอย่าทำหนี้สินไว้กับตน การกู้หนี้เป็นทุกข์ในโลก เมื่อไม่จำเป็นก็ไม่ควรกู้หนี้ยืมสินของใคร ควรหัดทำงบประมาณการใช้จ่ายให้พอกินพอใช้ ได้ทรัพย์มาหนึ่งบาทควรแบ่งใช้ดังนี้ คือ หนึ่งส่วนเก็บไว้ หนึ่งส่วนใช้จ่าย หนึ่งส่วนลงทุน หนึ่งส่วนทำบุญ ถ้าทำได้อย่างนี้ท่านจะไม่ยากจน คนฉลาดต้องคิดถึงข้างหน้าไว้บ้าง ชีวิตความเป็นอยู่เป็นของไม่แน่นอน วันนี้เป็นอย่างนี้พรุ่งนี้จะเป็นอย่างไรใครจะไปรู้ จึงต้องคิดหน้าคิดหลังให้รอบคอบเสมอ ชีวิต การงานจะเรียบร้อยเป็นไปด้วยดีดังที่กล่าวมาทุกประการ

ในตอนสุดท้ายนี้ ขอนำคำสอนจากวิธุรชาดกอันว่าด้วยเรื่องราชวสดีธรรม หรือธรรมของข้าราชการมาให้ท่านได้พิจารณาบ้างดังต่อไปนี้ เป็นข้าราชการต้องปฏิบัติดังนี้

๑. อย่ากล้าจนเกินพอดี อย่าขลาดจนเสียราชการ
๒. อย่าประมาทคอยรักษาหน้าที่ให้เรียบร้อย ให้เป็นที่ไว้วางใจของพระราชา
๓. ไม่พึงลำเอียงด้วยอคติสี่ประการ พึงทำงานให้สุจริต
๔. พึงปฏิบัติงานให้เสมอต้นเสมอปลาย
๕. พึงฉลาดในการทำงาน เมื่องานตกมาถึงตน ๆ ต้องทำให้ดีที่สุด
๖. พึงเป็นคนถ่อมตนทุกเมื่อ อย่าจองหองพองขนให้คนติ
๗. อย่าพึงตกแต่งร่างกายและทำอะไรให้เหมือนผู้ใหญ่ทำ
๘. อย่าพูดจาด้วยความคนองแบบคนฟุ้งซ่าน
๙. อย่าทำเหลาะแหละกับพวกข้าราชการสตรีในทางรักใคร่
๑๐. อย่าเอาของหลวงไปใช้เป็นเรื่องส่วนตัว
๑๑. อย่าเห็นแก่การหลับนอนมากนัก ตื่นตัวอยู่เสมอ
๑๒. อย่าดื่มสุราเมรัยจนเมามาย จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย
๑๓. อย่าตีเสมอในท่านผู้ใหญ่ ควรรู้ที่ต่ำที่สูง ควรไม่ควร

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

๑๔. อย่าถือตัวว่าเป็นคนรู้ไปหมดทุกอย่าง หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมไว้เสมอ จงสมัครเป็นศิษย์ของทุกคนที่จะเป็นครูของตนได้

๑๕. พึงเป็นคนพอใจในทรัพย์ที่ได้พระราชทาน อย่าหยิบเอาเองตามใจชอบ (Don't corrupt.)

๑๖. พึงเป็นคนกล้าพอที่จะต่อสู้กับขวากหนามของงานทุกอย่าง

๑๗. พึงเป็นผู้ไม่มัวเมาในสตรีเพศ เพราะมัวเมาในสตรีเป็นเหตุให้สิ้นเดชได้เสียคนเพราะหญิงมามากแล้ว ระวัง

๑๘. พึงรู้จักเวลาที่จะพูดและไม่ควรพูด (กาละเทศะ)

๑๙. พึงเป็นคนอดทนไม่ฉุนเฉียวโกรธง่าย ทำใจเป็นด้วยปัญญา

๒๐. พึงบำรุงมารดาบิดาให้ผาสุข ควรเคารพผู้ใหญ่ในสกุล

๒๑. ควรมีหิริโอตตัปปะ รักษาน้ำใจให้ดีงามไว้เสมอ

๒๒. หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ฝึกตนให้เป็นคนสามารถ

๒๓. อ่อนน้อมถ่อมตัวต่อบุคคลที่ควรอ่อนน้อมเสมอ

๒๔. พึงเข้าหาสมณพระสงฆ์ผู้ประพฤติชอบเพื่อศึกษาแนวทางชีวิต

๒๕. พึงประพฤติพรหมจรรย์ในบางโอกาส

๒๖. พึงให้ทานในบุคคลและเวลาที่ควรให้

ทั้งหมดนี้เป็นวัตรปฏิบัติของข้าราชการทั้งนั้น ขอให้ท่านผู้อ่านพึงพิจารณานำมาประยุกต์ให้เหมาะแก่ความเป็นอยู่ของตนๆเถิด ท่านจะเกิดความเจริญสมปรารถนา.

พิมพ์ที่... ศิษย์บ้านช่าง
738 ถนนราชดำเนิน หน้ากองบังคับการตำรวจภูธร เขต ๘ นครศรีธรรมราช
นายแนบ ทิชินพงศ์ ผู้พิมพ์ 1 พ.ค. 16

กรมศิลปากร
หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา